

DEN NORSKE
TANNLEGEFORENINGEN

TIDENDE

THE NORWEGIAN DENTAL JOURNAL • 126. ÅRGANG • NR. 5 MAI 2016

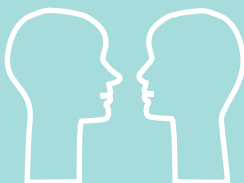
Du bestemmer!

Vårt ønske er å bidra til å finne rett løsning i forhold til dine behov – enten du velger å få det fremstilt hos oss i Norge eller i Hong Kong.

Les mer på www.tannlab.no.

FREMSTILLING

Vi tilbyr deg protetik som møter dine pasienters individuelle behov. Våre tannteknikere er meget kompetente og har lang erfaring med å utføre avansert og kompleks protetik.

RÅDGIVNING

Velger du TANNLAB som din tanntekniske partner får du valgmuligheter og råd basert på vitenskapelige anbefalinger og erfaringsbasert tannteknisk kompetanse.

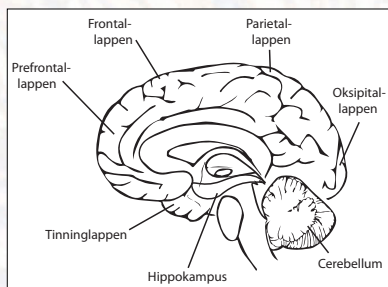
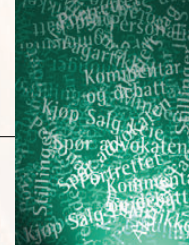

FORMIDLING

Vi formidler tannteknikk fra profesjonelle produsenter, lokalt og globalt, enten du velger konvensjonell eller digital fremstilling.

TANNLAB-gruppen består av TANNLAB AS og TANNLAB Formidling AS.
TANNLAB er et av landets ledende og mest innovative tanntekniske laboratorier.
TANNLAB Formidling er agent for Sunrise Dental Laboratory Ltd, Hong Kong, og har lang erfaring og spisskompetanse innen formidling av tanntekniske produkter.

TANNLAB
fremstilling · rådgivning · formidling

344

369

372

Rubrikk-
annonser

421

338 **Siste nytt først**

■ **Leder**

341 Troverdige og til nytte

■ **Presidenten har ordet**

343 «Det gule heftet»: Trygdeutfordring til glede og fortvilelse

■ **Vitenskapelige artikler**

344 Nils Jacobsen: Oral helse og kognitiv funksjon

350 Jofrid Bjørkvik Tannlegen og pasienten: En oppfølgingsstudie av pasienter som har gjennomført behandling av tannbehandlingsangs

■ **Aktuelt fag**

356 Ingar Olsen og George Hajshengallis: Porphyromonas gingivalis hemmer viktige funksjoner hos nøytrofile leukocytter

■ **Doktorgrader**

358 Hager R. Zein Elabdeen: Kartlegging av markører for aggressiv periodontitt

360 Niyaz Al-Sharabi: Kan signalstoffer fra stamceller hjelpe ved tannskader?

363 **Bivirkningsskjema**

■ **Aktuelt**

369 Tannhelsetjenestens Kompetansesenter Øst – TKØ: På plass i egne lokaler

372 Nytt bygg for odontologisk fakultet ved Universitetet i Oslo: Flytter til Gaustad

374 Helfos etterlevelsesarbeid: Sjutrinnsmodell for rett ytelse

376 NTFs medlemsundersøkelse 2015

380 Fortsatt stabile lesevaner

384 Helsepolitisk barometer: Folket vil ha mer offentlig støtte

■ **Kommentar og debatt**

387 Støtter lørdagsgodt (Jacob Juel Christensen og Vegard Lysne)

388 Oraje® kommer til klinikken (på registreringsfritak) (Lasse Ansgar Skoglund og Ellen Christine Vigen)

■ **Arbeidsliv og praksisdrift**

392 Permittering

394 Spør advokaten: Regler om farlig avfall

■ **Snakk om etikk**

397 Moralsk nøytralisering - eller «å strekke strikken»

■ **Notabene**

398 Tilbakeblikk

399 Kurs- og aktivitetskalender

400 Personalia

■ **Kurs/kunngjøring**

403 Etterutdanning for tannleger i sedasjon med lystgass og benzodiazepiner 2016

407 **Kollegiale henvisninger**

Nyttige helseapper

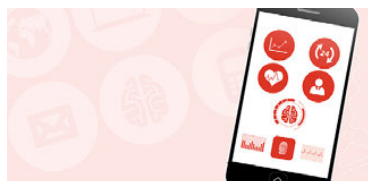

FOTO: YAY IMAGES

Mer enn halvparten av de som bruker apper for helse og kosthold, opplever at de virkelig hjelper, skriver forskning.no.

I de fleste land er myndighetene bekymret for overvekt. Et relativt nytt virkemiddel er apper som kan lastes ned til smarttelefoner. De gir informasjon om sunne spisevaner og oppfordrer til økt fysisk aktivitet.

En ny studie tyder på at apper for diett og fysisk aktivitet ikke bare påvirker atferden, men også helsebevisstheten, kunnskapen om ernæring og trening og sosiale interaksjoner.

Apper blir ansett som effektive i å opprettholde sunne vaner, særlig når de blir brukt over lengre tid og når diett- og fysisk aktivitet-apper blir brukt i kombinasjon.

Mange applikasjoner har som mål å motivere brukere til å spise sunnere og mosjonere mer, for eksempel ved å gi ernæringsinformasjon og treningsplaner, tillate sporing av hva du spiser og hvor mye du skal trene. Appene åpner også for å dele resultater på sosiale medier.

Stipendiat Qing Wang ved NMBU, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, har studert hvordan appene virker. Arbeidet hennes er nylig publisert i Journal of Medical Internet Research.

Først gjennomførte forskerne gruppediskusjoner med folk som brukte kostholds- eller fysisk aktivitetsapper og med folk som ikke bruker slike programmer.

– Vi spurte dem om motivasjonen deres for å bruke slike programmer, hvordan de opplevde bruken, om de opplevde slike apper som nyttige og de generelle meningene deres om programmer som retter seg mot bedre helse, forteller Wang.

Deretter, basert på disse diskusjonene, lagde forskerne et spørreskjema som 500 unge voksne nordmenn svarte på. Spørreskjemaet fokuserte detaljert på hvordan bruk av diett- og fysisk aktivitetsapper kunne føre til et sunnere kosthold og mer fysisk aktivitet.

– Det er et stort potensial for at diett- og fysisk aktivitet-apper kan hjelpe folk til bedre spisevaner og til å trene mer. Brukere synes slike programmer er nyttige, og appbruk kan være knyttet til en sunnere atferd.

– Mange synes dessuten at appene var morsomme å bruke, sier Wang.

Men bruken ble ansett for å være tidkrevende, noe som kunne demotivere folk til å bruke slike programmer over en lang periode. I tillegg er de aktuelle programmene som er tilgjengelige i dag, ikke skreddersydd for enkeltindivider.

Dette kan også redusere motivasjonen for å prøve appene eller fortsette å bruke dem, tror forskerne.

Det er mange apper for diett og fysisk aktivitet tilgjengelig for ulike enheter og operativsystemer, men mange av dem er mest egnet for bruk i de landene der de ble utviklet.

– Appene har et utviklingspotensial, sier Wang.

– Helsemyndighetene i forskjellige land kan samarbeide med utviklere og forhandlere om å designe apper som passer for ulike markeder, sier Wang.

Hun mener appene for eksempel bør inkludere relevante matvarer og fysiske aktiviteter for hvert enkelt land og muligens også designes for målrettet, skreddersydd ernærings- og treningsinformasjon.

Apper er relativt nytt, og nytteverdien er lite undersøkt i de fleste land, selv om apper eskaleres i markedet og ble angitt til en global verdi på 250 milliarder i 2015. Alt tyder på at dette tallet vil øke.

Referanse:

1. Qing Wang mfl: Diet and Physical Activity Apps: Perceived Effectiveness by App Users. Journal of Medical Internet Research, april 2016, doi: 10.2196/mhealth.5114. 482

Mye engelsk

FOTO: YAY IMAGES

Nesten 8 000 fag undervises på engelsk ved de ledende universitetene i ikke-engelstktalende land, skriver bladet Forskerforum. Det viser en kartlegging gjennomført av den nederlandske organisasjonen Study Portals. Totalt tilbyr mer enn tre av fire av verdens tusen høyest rangerte universiteter grader på engelsk. Høyest andel er i Danmark, der 38 prosent av studieprogrammene tilbys på engelsk, melder BBC.

Merket for god design 2016

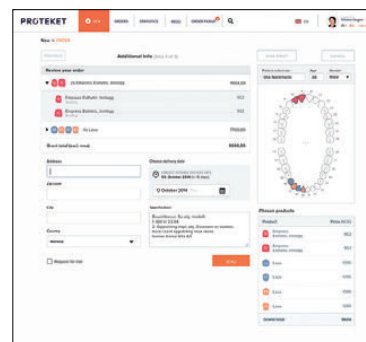

FOTO: YAY IMAGES

Proteket har lagt store ressurser i å utvikle et bestillingssystem for tannteknikk på nett. 27. april i år mottok de Merket for god design på Norsk design- og arkitektursenter (DOGA), i forbindelse med Transform 2016, tidligere Designdagen.

– Protekets nye bestillingssystem, som er utviklet sammen med EGG Design, er et strålende eksempel på digitalisering og automatisering av manuelle prosesser. Dette er et helhetlig, intuitivt og brukervennlig system som bedrer samarbeidet mellom tannlege og tanntekniker betraktelig, sier Thea Mehl. Hun er prosjektleder for designutmærkelser i Norsk design- og arkitektursenter.

Den forrige nettbaserte bestillingsløsningen til Proteket begynte å bli utdatert. Flere ansatte, produkter og bestillinger gjorde at det Oslo-baserte laboratoriet behøvde en ny og bedre bestillings- og logistikk-løsning. Embriq og Eggs Design fikk jobben. De fikk en lang kravliste fra tannteknikerne: Den nye løsningen måtte ha rikere funksjonalitet både for kunde og medarbeiderne. Den måtte være raskere og mer effektiv og tilrettelegge for bedre interne arbeidsprosesser. Og ikke minst måtte den få ned antall feilbestillinger og utsendingsforsinkelser.

Utviklerne flyttet inn på laboratoriet og jobbet tett med både tannteknikere og eksterne tannleger som var rekruttert til en referansegruppe. Utviklingen varte i 12 måneder.

Nye Proteket Online ble lansert i desember 2014. Den tar hensyn til at halvparten av landets tannleger har passert 50 år og at dataerfaringen er lav hos mange. Derfor er ordreprosessen stegvis, med gjenkjennbare navn og gjennomtenkt bildebruk.

Merket for god design er en utmerkelse som deles ut hvert år av Norsk design- og arkitektursenter (DOGA). Merket for god design anerkjenner vellykket bruk av design i innovasjonsprosjekter. Bedrifter og designbyrå hedres for produkter eller løsninger som de har utviklet i fellesskap. I år var det 150 søkere. 27. april mottok 34 av disse Merket for god design

UiO Anker til Høyestrett

Universitetet i Oslo (UiO) anker dommen fra Borgarting lagmannsrett i februar. UiO ble dømt til å betale erstatning til en forsker som retten mente var uriktig oppsagt. Retten slo også fast at ansatte i rene forskerstillinger kan ha fortrinnsrett til stillinger som førsteamanuensis eller professor

- Vi har mottatt anken og må gå igjennom den før vi kan kommentere den. Uansett er det et spørsmål om Høyesterett finner saken prinsipiell nok, sier mannens advokat i Forskerforbundet, Mariann Helen Olsen til bladet Forsterforum.

Ny rekord for kvinner

Det var 53 prosent kvinner blant doktorandene i 2015, viser ny statistikk fra Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, NIFU.

Kvinneandelen var dermed større enn noe tidligere år. I fjor ble det avlagt til sammen 1 436 doktorgrader i Norge, omtrent samme antall som i 2014. Kvinner sto for 756 av disse. Medisin og helsefag er fortsatt fagfeltet hvor flest tar doktorgrad, med 30 prosent av gradene.

På nett

Hvordan så Oslo ut før?

Med appen «Oslo i gamle dager» kan du se akkurat hvordan det så ut der du står nå – i gamle dager. Appen bruker GPS som registrerer hvor du befinner deg, og viser deg kart over området. Kartene har ikoner for bilder som kan hentes fram. På noen steder finnes det bare ett eneste bilde, andre steder har mange og enkelte bygninger kan en til og med komme inn i og få bilder av stukkatur og andre detaljer.

De eldste bildene er fra midten av 1800-tallet, i tillegg til noen enda eldre malerier.

IT-konsulent Christian Aamodt, som har utviklet appen på fritiden, har fått tilgang til bildene i basen oslobilder.no, hvor bildene er hentet fra blant annet Oslo Byarkiv, Norsk Folkemuseum, Arbeiderbevegelsens arkiv og Norsk teknisk museum.

Verden er jo full av gamle bilder, så han håper å kunne utvikle lignende apper for andre steder også.

Appen er foreløpig bare tilgjengelig i App Store.

OSSTEM® startpakke

inkluderer

**1 kirurgikit + 1 protetikkit og
10 valgfrie fixturer med dekkkrue**

kr 23.900,-

veil. 45.600,-

Konkurrentenes pris fra 80.000,-

For bestilling: e-post: post@maxfac.no | tlf: 22 20 50 50

Vi gjør implantat-Norge billigere!

www.osstem.no

Våg å velge en
ny virkelighet...

Null omgjøringer

Null misfarginger

Null postoperativ sensibilitet

Null feil

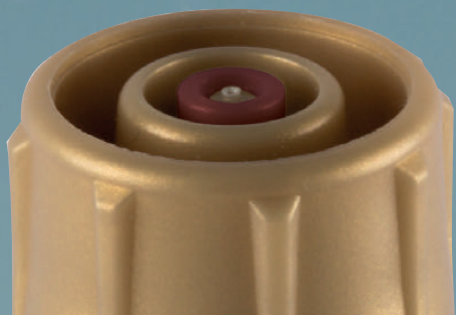
Null problem

Null sløsing

G-Premio
BOND
fra **GC**

Lysherdende
énkomponentbonding
til universalbruk

Vi inngår ingen
kompromisser.

GC

GC NORDIC AB

Tel: +46 8 506 361 85

info@nordic.gceurope.com

<http://www.gceurope.com/local/nordic>

www.facebook.com/gcnordic

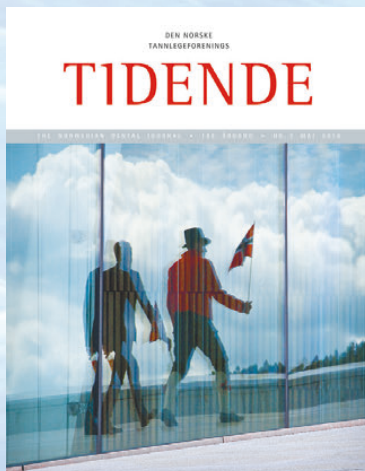

Foto og design: Mike Mills.

Ansvarlig redaktør:
Ellen Beate Dyvi

Vitenskapelige redaktører:
Nils Roar Gjerdet
Jørn Arne Aas

Redaksjonssjef:
Kristin Aksnes

Redaksjonsråd/Editorial Board:
Linda Z. Arvidsson, Ellen Berggreen, Morten Enersen, Jostein Grytten, Anne Christine Johannessen, Sigbjørn Løes, Nils Oscarson, Nina J. Wang, Marit Øilo, Ulf Örtengren

Redaksjonskomité:
Jon E. Dahl, Anders Godberg, Malin Jonsson

ABONNEMENT

Abonnementspris for ikke-medlemmer og andre abonnenter kr 1800,-

ANNONSER

Henv. markedsansvarlig Eirik Andreassen,
Tlf. 22 54 74 30.

E-post: annonse@tannlegetidende.no

TELEFON OG ADRESSE

Haakon Vils gate 6,
postboks 2073, Vika, 0125 Oslo
Tlf. 22 54 74 00

E-post: tidende@tannlegeforeningen.no
www.tannlegetidende.no

UTGIVER

Den norske tannlegeforening

ISSN 0029-2303

Opplag: 6 800. 11 nummer per år

Parallellpublisering og trykk: 07 Media AS
Grafisk design: Mike Mills

Fagpressens redaktørplakat ligger til grunn for utgivelsen. Alt som publiseres representerer forfatterens synspunkter. Disse samsvarer ikke nødvendigvis med redaksjonens eller Den norske tannlegeforenings offisielle synspunkter med mindre dette kommer særskilt til uttrykk.

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

LEDER

Troverdig og til nytte

Tidendes lesere har talt, og sagt nesten det samme som for tre år siden. Vi har gjennomført en omfattende leserundersøkelse, og resultatene er gode. Dere har stabile lesevaner, og dere gir Tidende høy skår. Det gleder og inspirerer. Alt tyder på at Tidende, sammen med kurs, fortsatt er den viktigste kilden til faglig oppdatering for det store flertallet av norske tannleger. Det som gleder meg mest er at vi skårer rekordhøyt på troverdighet. Det er det aller viktigste for et redaksjonelt uavhengig tidsskrift. Dernest at vi er til nytte.

Vi i redaksjonen takker alle som tok seg tid til å svare på spørsmålene da meningsmålerne ringte. Vi trenger at dere svarer for å kunne vite hva dere vil ha forandring på og hva som fungerer, så vi kan bevare og fortsette med det.

Det er tre år siden sist, og vi var selvsagt nysgjerrige og spente på om denne leserundersøkelsen ville avdekke noen store endringer i synet på og bruken av Tidende. Det er ikke skjedd. Tidende har like trofaste og like fornøyde lesere nå som ved tidligere målinger. Det kan tyde på at vi er på rett vei, og at vi gjør klokt i å holde stø kurs, mens vi samtidig er holder oss oppdatert, også teknologisk.

Tidende legger, etter tidligere råd fra dere, fortsatt hovedvekten på vitenskapelige artikler og annet fagstoff, dernest på nyhets- og aktualitetssaker samt debatt. Stoffet som omhandler arbeidsliv og praksisdrift, yrkesutøvelse og etikk, er det dere lesere liker best nå, etter fagstoffet. Vi bestreber oss også på å fortelle hva som finnes av kurs- og etterutdanningsmuligheter, ny litteratur og selvsagt foreringsnytt fra NTF. Annonser, ikke minst, er også en viktig del av Tidendes innhold, som utgjør et hele, som leserne synes å sette pris på.

Svarene på en lang rekke spørsmål har gitt oss inngående kunnskap om lesevaner og stoffprioriteringer blant våre lesere i alle aldre, av begge kjønn, offentlig ansatte og privatpraktiserende, assistent-tannleger, allmennpraktikere og spesialis-

ter, universitetsansatte og noen som driver med noe annet enn odontologi til daglig.

Hovedfunnene i leserundersøkelsen er at Tidende gis en god eller svært god helhetsvurdering av 89 prosent av leserne. 96 prosent sier at Tidende er troverdig, og 80 prosent gir oss god skår på aktualitet. Dette bringer oss helt til topps.

Noe som kanskje overrasker er at 85 prosent fortsatt leser Tidende bare eller hovedsakelig på papir. Det er ingen økning å snakke om når det gjelder lesing på nettet. De relativt nye appene er tatt godt imot, og brukes av et relativt lite mindretall.

Telefonintervjuene med 200 av NTFs yrkesaktive medlemmer viser nå, som tidligere, at Tidende leses ofte, lenge og grundig. Tidende er også fortsatt så å si det eneste fagtidsskriftet norske tannleger leser.

Hvis du er en gjennomsnittsleser har du lest 5,3 av de siste seks utgivelsene av Tidende. Du leser normalt halvparten eller mer av bladets innhold. Du leser vanligvis Tidende i 58 minutter eller mer, og du tar bladet frem igjen to ganger før du har lest det ferdig. Deretter oppbevarer du bladet i mer enn seks måneder.

Flere resultater fra leserundersøkelsen er presentert i en egen sak i denne utgaven av Tidende.

Og siden flertallet av våre lesere foretrekker fagstoff svikter vi ikke på det området, heller ikke denne gangen.

Hvis du er en gjennomsnittsleser setter du deg kanskje godt til rette og leser en times tid. Så legger du bladet et sted du finner det igjen, så du kan ta det frem to ganger til. Siden du leser lederen nå, har du forresten kanskje allerede gjort deg ferdig med fagstoffet. Lederen ligger på annenplass over det som leses mest i Tidende.

Takk igjen til dere som tok dere tid til å svare da de ringte. Vi fikk verdifull informasjon om hva dere vil ha. Vi vil gjøre vårt for å oppfylle ønskene.

Ellen Beate Dyvi

Nyhet!

Vi tar nå imot alle digitale filer for tannteknisk produksjon

www.licscadenta.no

Tlf: 22 47 72 00

LIC
SCADENTA
TANNTeknikk

«Det gule heftet»:

Trygderefusjon til glede og fortvilelse

Trygdeutbetalingene til tannbehandling har oversteget 2 milliarder kroner. Mange pasienter med behov for tannbehandling får svært nødvendig hjelp for disse midlene. Det er bra! Systemet er basert på tillit, og vi tannleger avgjør selv når pasientene har krav på støtte etter regelverket i «det gule heftet». Ordningen krever lite administrasjon og gjør at pengene i stor grad går direkte til de pasientene som trenger det mest. Men ordningen krever også mye av oss tannleger.

Mange pasienter har stort tannbehandlingsbehov og ønsker støtte til tannbehandling. Mange leser om trygdeordningen på nettet, og det kan være vanskelig å ta avgjørelser som pasienten kanskje ikke er enig i. Likevel må regelverket følges, selv om det i noen tilfeller føles urettferdig og vanskelig. Systemet i Norge er nå en gang slik at voksne pasienter stort sett skal betale for sin egen tannbehandling. Pasienter som får støtte til tannbehandling representerer unntakene fra denne hovedregelen.

Jeg tror at de aller fleste tannleger ønsker å bruke regelverket på riktig måte, slik at de pasientene som har krav på støtte til tannbehandling får den støtte de har krav på. Dessverre viser Helfos kontroller allikevel at det fortsatt er mange feilutbetalinger. Hvorfor er det slik? Er regelverket for vanskelig? Er tannlegene for lite opptatt av å følge regelverket? Kreves det for mye dokumentasjon som det er for vanskelig og tidkrevende å få tilgang til?

Vi kjenner ikke årsakene godt nok. Helfo har derfor satt i gang noe de kaller et «etterlevelsprosjekt» for tannhelsetjenesten. Målet er å identifisere risikoområder, finne årsaker og kartlegge behandlernes atferd. Videre skal

de velge virkemidler og forsøke å innføre tiltak som gir målbare forbedringer i antall feilutbetalinger.

Det er uansett meget viktig at vi alle gjør vårt for å bruke regelverket på riktig måte. Alle kan gjøre feil, men dessverre avdekkes også en del direkte misbruk av systemet. Det skal ikke forekomme, og det er viktig at det blir slått ned på.

Et av de viktigste problemområdene under kontrollene er journalføring. Skal det utføres behandling, skal det være fordi man har stilt en diagnose. Det burde ikke være umulig å få til. Stønadsberettigelse for utbetalinger skal selvfølgelig dokumenteres i journalen.

Så kan man være enig eller uenig i regelverkets utforming. NTF spiller hvert eneste år inn ønsker om endringer til Helsedirektoratet. Vi mener at det fortsatt kan, og bør, gjøres en del tekstlige endringer, slik at «det gule heftet» blir enda mer presist. Men står det at man før rehabilitering skal lage en behandlingsplan og en plan for oppfølging for at stønad skal kunne utløses, ja så må man bare innrette seg etter det. Og dersom det står at man skal forsøke vevsbesparende behandling før man velger kronebehandling, så skal man altså gjøre det. Og står det at tilstanden skal være grav og av vesentlig betydning for funksjon og estetikk, ja, så må den være det, hvis Helfo skal gi tilskudd til behandlingen. Man kan selvsagt gjøre annen behandling hvis pasienten ønsker det, men da må pasienten betale selv. Det er slik regelverket er.

Det er ikke bra at Helfos kontroller fortsatt avdekker store feilutbetalinger. Ordningen gir støtte til pasienter med store behov, og misbruk av systemet vil antageligvis føre til innstramminger og

begrensninger i regelverket. Det har vi sett de siste årene, og det rammer dessverre pasientene våre.

Heldigvis ser vi at Helfo har fokus på kontroller, og at de spesielt er ute etter dem som misbruker regelverket. De krever tilbakebetaling, og i grove tilfeller kan retten til å utløse refusjon inndras. I de mest alvorlige sakene politianmeldes det også. Da er det ingen nåde – og sånn bør det være. Misbruk bringer både tannlegestanden og systemet i vanry!

Når dette er sagt: Vi skal bruke regelverket når vi har pasienter som har krav på støtte. Og vi skal ikke være så redde for å gjøre feil at vi lar være å bruke det. De etiske reglens § 9 understreker at «tannlegen skal hjelpe sine pasienter til å oppnå økonomiske rettigheter og ytelser som følger av lovgivning». Men vi skal også «overfor institusjoner som dekker helseutgifter medvirke til at pasienten ikke skaffes uberettiget økonomisk eller annen fordel». Altså ikke for mye. Og heller ikke for lite.

Budskapet blir derfor: Sett dere godt inn i regelverket, bruk det korrekt og før god journal når du tar avgjørelser og velger behandlingsform! Da er mye gjort.

Jeg vet at dette ikke alltid er like lett, derfor holder NTF jevnlig kurs i regelverket både sentralt og i lokalforeningene. Det nye nettbaserte TANK-kurset om trygdestønad ligger også ute, der er det mange tips og kasus. TANK-kurset er gratis for medlemmene og du får dessuten poeng i det obligatoriske etterutdanningsystemet! Benytt deg av denne medlemsfordelen til å sikre dine kunnskaper på området. Det tjener både du og pasientene dine på.

Camilla Hanser Stenum

Nils Jacobsen

Oral helse og kognitiv funksjon

Mus og rotter som får molarer fjernet, finner vanskeligere frem til mat i eksperimentelle labyrinter. Det har ført til spekulasjoner om en sammenheng mellom tyggefunksjon og kognitiv funksjon. Undersøkelser på unge mennesker har vist økt blodgjennomstrømning og økt nevronaktivitet i hjernen ved tygging av tyggegummi og at hukommelse og enkelte andre kognitive funksjoner blir bedre. Dette har ledet til teorier om at manglende tyggefunksjon kan ha betydning for utvikling av demens. En rekke epidemiologiske studier viser da også at tanntap og demens ofte opptrer sammen. Noen forskere har hevdet at svikt i den masticatoriske stimulansen bidrar til svekkelse av nevroner i hjernevev, mens andre påpeker at tanntap oftest skyldes en bakteriell sykdom som periodontitt, der både infeksiose agens og inflammatoriske vertsreaksjoner kan indusere mikroglia-celler til reaksjoner som fører til nevrondød. Inflammasjonsteorien synes å ha mest støtte blant forskerne nå, men det påpekes at de mange opplysninger om en sammenheng mellom oral sykdom og kognitiv svikt hos eldre mennesker ikke nødvendigvis betyr en kausal sammenheng, idet mange forhold hos demente mennesker kan gå ut over oral helse.

Kognitive funksjoner som hukommelse, konsentrasjons-evne, læreevne, språkforståelse og evne til å skifte oppmerksomhet fra en stimulus til en annen kan svekkes med alderen og gå over i demens. Det hele forklares ved forandringer i de områder av hjernen som styrer slike funksjoner, eksempelvis den prefrontale hjernebarken, som har overordnet styring når det gjelder planlegging, resonnerende og problemløsende evner. Demens kan være degenerativ, som ved Alzheimers sykdom, eller vaskulær i form av hjernein-

farkter, hyalinose i små arterioler eller hypoksi. Den vaskulære formen ble tidligere kalt åreforkalkning. I Norge anslås antall personer med demens til ca. 70 000, hvorav Alzheimers utgjør ca. 70 %. Nest hyppigst er vaskulær demens, 17–26 %. Før utvikling av demens er det gjerne en periode med mildere kognitiv svikt.

Tidlig utsatte områder i hjernen er tinninglappen og hippocampus, særlig det såkalte enterorhinale området, som styrer romlig hukommelse. Senere affiseres parietallappen og hele det kortikale området, som etter hvert viser atrofi og celledød (se forenklet skisse, figur 1). I hjernevev fra Alzheimerpasienter ses intracellulære fiberfloker av kjemisk forandrete tau-proteiner. Dette er proteiner som vanligvis stabiliserer nevro- nenes mikrotubuli, men som nå er kjemisk forandret og fører til celledød. Ekstracellulært ses det plakk av beta-amyloid protein, som er feilavspaltet fra et amyloid prekursorprotein. Amyloid er en fellesbetegnelse for utfelte proteiner som har mistet sin form. Rundt slike amyloide plakk oppstår det inflammasjon og oksidativt stress som dreper nevroner. Samtidig opptrer reduksjon av signalstoffer som acetylkolin (1).

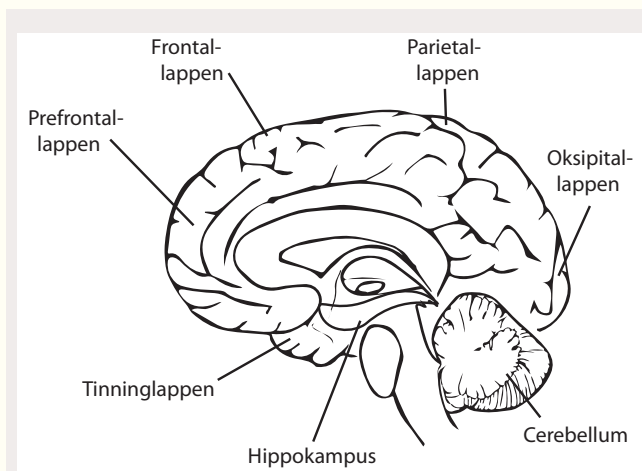
Etiologien ved Alzheimers sykdom er uklar, men det finnes flere arvelige varianter. Den mest kjente er knyttet til et gen som koder for epsilon 4-allelen av det såkalte apolipoprotein- et, som er viktig for vekst og regenerasjon av celler, men som også øker risikoen for utvikling av Alzheimer. Dette proteinet finnes både i amyloide plakk og fiberfloker og bidrar til

Hovedbudskap

- Dyreeksperimenter tyder på at tanntap har betydning for kognitiv funksjon
- Kliniske undersøkelser av eldre viser en sammenheng mellom tanntap, dårlig tyggefunksjon og demens, men det er uklart om tanntap er en årsaksfaktor eller en følge
- Psykologisk og nevrologisk forskning beskriver mekanismer for at periodontal inflammasjon, som er den hyppigste årsak til tanntap, kan være en risikofaktor ved nevrontap og utvikling av demens

Forfatter

Nils Jacobsen, professor emeritus. Nordisk institutt for odontologiske materialer (NIOM as)

Figur 1. Forenklet skisse av hjernevev antyder noen lokalisasjoner i hjernen.

nedbrytning av nevroner. Lærebøkene påpeker at generelle helsemessige faktorer som høyt blodtrykk, kolesterol, overvekt, diabetes, røyking og alkoholisme kan være risikofaktorer for demens (2). I tillegg har helseundersøkelser av eldre antydnet at tanntap med nedsatt tyggefunksjon kan være en medvirkende faktor, idet man tenker seg at stimuli som er knyttet til den mekaniske tyggefunksjonen, er av betydning for kognitiv funksjon (3). Et annet moment er at inflammasjonstrykk fra bakterielle sykdommer som periodontitt kan ha betydning for utvikling av demens og at tanntap ofte skyldes nettopp periodontitt.

Den følgende oversikten søker å gi et innblikk i forskning som tar sikte på å klargjøre relasjonen mellom kognitiv funksjon og sviktende oral helse.

Tyggeevne og kognitiv funksjon, dyreforsøk

Teoriene for en sammenheng mellom tyggeevne og kognitiv funksjon er basert på dyreeksperimenter. Japanske forskere har tatt utgangspunkt i eksperimenter på rotter og mus der dyrene lærer seg å finne frem til mat i en labyrint (radial arm maze) med forskjellige hindringer. Men når dyrene har fått fjernet molarer, gjør de flere feil, noe som kan tyde på svekket romlig hukommelse.

Dette blir satt i sammenheng med nedsatt frigjøring av neurotransmitteren acetylcholin i den parietale hjernebarken, noe som vil minske overføring av nerveimpulser (4). Det er også påvist at kost som ikke krever tygging, fører til reduksjon av celltettheten i deler av hjernebarken og hippocampus (5). En tredje mekanisme kan være at mangelfull tygging gir en forstyrrelse av HPA-aksen (hypothalamus-pituitary-adrenal-axis) med øket plasmakonsentrasjon av kortisol, noe som har negative følger for kognitiv funksjon (6). Svekket hukommelse og læreevne blir tolket som et resultat av den reduserte sensoriske stimulansen som følger av dårlig tyggefunksjon (7). Dyreeksperimentene kan oppsummeres slik: Redusert tyggefunksjon fører til at hippocampus-nevroner går til grunne, svekker den romlige hukommelsen og gir stress som påvirker læreevnen gjennom HPA-aksen. Intakt tyggefunksjon forbedrer kognitive evner ved å aktivere nevroner i hippocampus og den prefrontale hjernebarken (8).

Eksperimentelle studier på mennesker

Undersøkelser på yngre mennesker har vist at tygging av tyggegummi øker blodtilførselen til hjernen og åpner for økt hjerneaktivitet (9), noe som er bekreftet ved bruk av funksjonell magnetisk resonans avbildning (fMRI) (10). Wilkinson og Sholey (2002) viste at tygging av tyggegummi også gav en positiv effekt på hukommelse og andre kognitive funksjoner (11), men skeptikere påpekte at kontekst-relaterte psykologiske faktorer (suging, smak) like gjerne kunne gi en positiv effekt uten tygging (12). Senere er det blitt bekreftet ved fMRI-undersøkelser at tygging virkelig øker nevronaktiviteten i den prefrontale hjernebarken og visse andre hjerneområder samtidig som kognitive prestasjoner øker (13). Scherder og medarbeidere sammenliknet protesebærere og personer med naturlig tannsett med hensyn til episodisk og semantisk hukommelse og eksekutive funksjoner. Protesebærere med svekket tyggeevne skåret dårligere på hukommelsestestene, men forfatterne var forsiktig med å trekke for bestemte konklusjoner (14). Sholey og medarbeidere undersøkte hvordan tygging av tyggegummi influerte på stressnivået under «multitasking» – ved psykologiske stresstester og ved å måle kortisol i saliva. Tygging gav bedre årvåkenhet, minsket bekymring og redusert kortisolnivå (15). Andre forskere har hatt vanskeligheter med å reproducere den stressdempende effekten av tygging, men større årvåkenhet, hurtigere reaksjonstider og økt konsentrasjonsevne er blitt bekreftet (16).

Resultatene av de eksperimentelle studiene er således ikke entydige. Ohkubo og medarbeidere sammenfatter det slik at all bevegelsesaktivitet i det maksillofaciale området stimulerer til økt blodgjennomstrømning og aktivitet i hjernen. Det kan man observere med ikke-invasive teknikker som elektroencefalogram, fMRI og andre metodikker. Disse teknikkene kan imidlertid ikke forventes å reflektere all komplisert nevronaktivitet. På grunnlag av eksperimentelle data må derfor sammenhengen mellom tyggefunksjon og kognitiv funksjon hos mennesker sies å være en mulig, men uavklart hypotese (17).

Tanntap og kognitiv svikt, epidemiologiske undersøkelser

En rekke epidemiologiske undersøkelser har tatt opp tyggeeffect og kognitive funksjoner, oftest i relasjon til aldring og utvikling av demens. Slike undersøkelser er basert på oralmedisinske data sammenholdt med resultater etter psykologiske tester som er utarbeidet for å avsløre kognitiv svikt på forskjellige stadier. Bergdahl og medarbeidere fant at tannløse personer skåret dårligere på den såkalte MMSE-testen (se faktaboks) enn personer med tenner, slik det kom frem i en omfattende helseundersøkelse av befolkningen i Nord Sverige («Betula-studien»). Forfatterne tolket sine funn slik at tyggefunksjon med naturlige tenner hadde betydning for kognitive funksjoner, men var åpen for visse usikkerhetsmomenter i relasjon til metodikken (18). Senere ble denne studien fulgt opp ved en tverrsnittsundersøkelse av 273 deltakere mellom 50 og 80 år med et batteri av kognitive tester kombinert med orale undersøkelser. Resultatene tydet på at episodisk og semantisk langtidshukommelse samsvarte med antall naturlige tenner hos eldre, mens den visuelt/romlige persepsjonen og has-

Noen kognitive tester

1. Auditory Verbal Learning Test og (Delayed) Verbal Recall Test går ut på å gjenta en bestemt rekke umiddelbart eller etter en viss tid.
2. Verbal Fluency Test. Si så mange ord som mulig av en bestemt kategori på en gitt tid. Testen kan være fonetisk (ord med en bestemt forbokstav) eller semantisk (ord for bestemte ting). COWAT (Controlled Oral Word Association Test) er en variant av den samme testen.
3. Story Recall Test. Gjenfortelle et sett av fortellinger uten å blande sammen.
4. Serial Subtraction Test. Trekke fra et tall (f.eks. 3) i serie fra et bestemt tallmessig utgangspunkt.
5. Serial Digit Learning Test (SDLT). Gjenta en tallrekke på 8 eller 9 urelaterete sifre.
6. Symbol Digit Substitution Test (SDST). Sammenholde 9 bestemte symboler med sitt riktige tall.
7. Spatial Memory Test. Tester evne til å huske omgivelser og bedømme romlige forhold, f.eks. trafikkbildet.
8. Stroop Colour Word Test. Beskrive planser med farger og ord og der tekst og farge ikke stemmer overens uten å la seg forvirre.
9. Mini Mental State Examination (MMSE). En test med 30 oppgaver som omfatter orientering i tid og sted, evne til å gjenta navn og setninger, sette navn på ting, stave ord baklengs og utføre praktiske oppgaver. En oppnådd poengsum på 27–30 er normalt. Kognitiv svekkelse bedømmes etter størrelsen på poengsummen.

Testene legger vekt på hukommelse og eksekutive egenskaper og brukes blant annet ved utredning av demens. Episodisk hukommelse er minnet om egen personlig historie, når, hvor, hvorfor. Semantisk hukommelse er generell faktakunnskap. Eksekutive funksjoner er evne til målrettet atferd, å kunne planlegge, organisere og styre sin virksomhet og å kunne adaptere seg til forandrete situasjoner.

tigheten av tankevirksomhet ikke viste en slik sammenheng (19). Også andre svenske forskere har pekt på redusert tyggefunksjon som medvirkende ved aldersrelatert kognitiv svekkelse (20).

Forholdet kognitiv svikt og oral sykdom har også vært studert ved omfattende helseundersøkelser i andre land. En meget sitert longitudinell demensstudie fra USA omfattet tannjournaler, resultater fra kognitive tester og post-mortem undersøkelser av hjernevev hos eldre nonner. Nonner med få tenner hadde øket risiko for demens, men det var ikke grunnlag for å påstå en kausal sammenheng mellom tanntap og demens (21). De samme nonnene ble også testet for allélen apolipoprotein E 4, som er en viktig genetisk faktor ved utvikling av Alzheimers sykdom. Begge faktorer samtidig, dvs. både tanntap og den nevnte allélen, gav større utslag på Delayed Word Recall testen enn hver faktor for seg (22). Epidemiologiske undersøkelser fra Japan bekreftet sammenhengen mellom tanntap og kognitiv svekkelse, uten at det ble tatt stilling til hva tanntapet skyldtes (23,24). En longitudinell studie på eldre USA-veteraner tydet imidlertid på at periodontal inflammasjon, som årsak til tanntap, var en indikator for kognitiv svikt (25). Etter hvert skifter forskernes fokus over til inflammasjonens potensielle betydning mens sviktende tygge-

evne kommer mer i bakgrunnen. De svenske Betula-forskerne er også usikre på sine tidligere synspunkter og tør nå ikke lenger påstå at manglende tyggefunksjonen er utslagsgivende for kognitiv svikt (26).

Periodontitt og kognitiv svikt, epidemiologiske undersøkelser

En omfattende helseundersøkelse i USA inkluderte flere tusen pasienter der markører for oral sykdom som gingival blødning, periodontalt bentap og tanntap ble sammenholdt med resultater fra kognitive tester i flere aldersgrupper. Etter å ha korrigert for aktuelle kovarianter ble det påvist en sammenheng mellom alle tre markører og nedsatt kognitiv funksjon. For den yngste gruppen av pasienter gjaldt det resultater etter Symbol Digit Substitution Test (SDST) og Serial Digit Learning Test (SDLT), og for den eldre gruppen Story Recall Test (27). I fortsettelsen av denne undersøkelsen ble 2355 personer over 60 år testet for serum immunglobulin mot *Porphyromonas gingivalis*, som er en markør for periodontitt. Det viste seg at personer med høye IgG-verdier mot *P. gingivalis* viste dårligere prestasjoner på Delayed Verbal Recall Test og på subtraksjonstester (28).

Sparks Stein og medarbeidere fant også forhøyet antistoffkonsentrasjon mot periodontittmarkørene *P. intermedia* og *F. nucleatum* i serum både hos pasienter som hadde Alzheimers sykdom og hos personer som senere kom til å utvikle slik sykdom (29). En indisk undersøkelse kunne bekrefte sammenhengen mellom kliniske og serologiske periodontittmarkører og demens (30). Flere andre undersøkelser trekker i samme retning: Som del av en studie over risiko for aterosklerose hos eldre middelaldrende personer fant Naorungroi og medarbeidere at tannløse personer og personer med få tenner og tydelig gingival blødning hadde lavere skår enn kontroller på kognitive prøver som Delayed Word Recall, Digit-Symbol Substitution (DSS) og Verbal Fluency Test. Tannløshet ble tolket som forårsaket av tidligere periodontitt, mens gingival blødning indikerte en pågående inflammasjon (31). I en prospektiv kohortstudie fra USA ble 1053 pasienter testet over en femårsperiode med Modified Mini-Mental State Examination Test og resultatene sammenholdt med resultatene etter en grundig periodontal undersøkelse foretatt i år to. Det viste seg å være en sammenheng mellom kognitiv svikt i årene tre til fem og de tidligere påviste periodontale indikatorene (32).

Inflammasjon og Alzheimer

Problematikken knyttet til periodontitt, tanntap og demens har vakt stor interesse fra forskere langt utenom odontologi, nærmere bestemt innen nevrologi, gerontologi, psykologi og psykiatri. Stikkordet her er inflammasjon. Velkjente indikatorer på inflammasjon er økning av CRP (C-reaktivt protein) og TNF-alfa (tumor nekrose faktor alfa, en inflammatorisk cytokin), i serum. Schmidt og medarbeidere (2002) hadde tilgang på data for CRP-nivået i serum hos japansk/amerikanske menn fra mange år tilbake og evaluerte så demens ved kliniske og nevropsykologiske tester. Det viste seg at menn med høyt CRP-nivå hadde øket risiko for alle typer demens, inkludert Alzheimers (33). Holmes og medar-

beidere målte TNF-alfa hos pasienter i varierende stadier av Alzheimer og fant at kognitiv svekkelse ble forverret ved inflammasjonsepisoder (34). Mye tyder derfor på at en bakteriell infeksjon med tilhørende inflammasjonsreaksjoner kan ha betydning for utvikling av Alzheimers. Men hvilke mekanismer kan i så tilfelle kan være i aksjon?

Mekanismer ved en sammenheng mellom periodontitt og demens

Hypoteser om mekanismer for en sammenheng mellom periodontal infeksjon og demens er presentert i oversiktsartikler av flere forfattere (se figur 2). Watts og medarbeidere (2008) sammenlikner problemstillingen periodontitt/demens med hypoteser for utvikling av aterosklerose og kardiovaskulær sykdom, der kjerneprosessen er inflammasjon. Forfatterne viser til at endotoksin (LPS) fra Gram-negative bakterievegger kan indusere cytokinproduksjon, som i sin tur kan forandre blodkoagulasjonen og føre til aterosklerose og trombogenese. De hevder at periodontal infeksjon med inflammasjonsreaksjoner kan spille en liknende rolle ved utvikling av Alzheimers, idet bakterier fra supragingival plakk og subgingivale ulcerasjoner kan spres til blodsirkulasjonen etter å ha forsert svekkede fysiske, kjemiske og immunologiske barrierer. De påpeker at inflammasjonsmarkører i blod ved alvorlig periodontitt som CRP, IL-6 (interleukin 6) og TNF-alfa, alle er koplet til risiko for hjerneslag og koronar hjertesykdom og at post mortem-undersøkelser av Alzheimerpasien-

ter har bekreftet en økning av de samme markørene i temporal-korteks. Samtidig finnes CRP og beta-amyloid i de ekstracellulære plakkene og de intracellulære tau-protein-aggregatene. Disse forfatterne antyder at inflammatoriske cytokiner kan komme inn i hjernevev ved spesifikke transportprosesser i blod/hjernebarrieren eller ved å omgå denne barrieren via kapillærer i de såkalte sirkumventrikulære organer. Enkelte ganger inneholder også hjernevevet antistoffer mot Gram negative bakterier, som kanskje kan ha nådd hjernen via trigeminusnerven. Inflammasjonsmarkørene opptrer først i blod, men det utelukkes ikke at inflammasjonsprosessen kan starte i hjernevev (35).

I begge tilfelle blir hjernevevets mikroglia-celler aktivert. Disse cellene er sentralnervesystemets makrofager som bidrar til kronisk neurodegenerativ sykdom ved å frigjøre inflammatoriske mediatorer som akutfaseproteiner, komplementfaktorer, prostaglandiner, frie radikaler og cytokiner. Dette fører til aggregering av beta-amyloid og tau protein med nevrontap og aterosomatose, vaskulære forandringer (36). Etter denne hypotesen har mikroglia-celle en dobbelfunksjon, idet de både kan aktiveres til å ta seg av «inntrengere» og frigi toksiske substanser som kan føre til skade på det omgivende hjernevev (37).

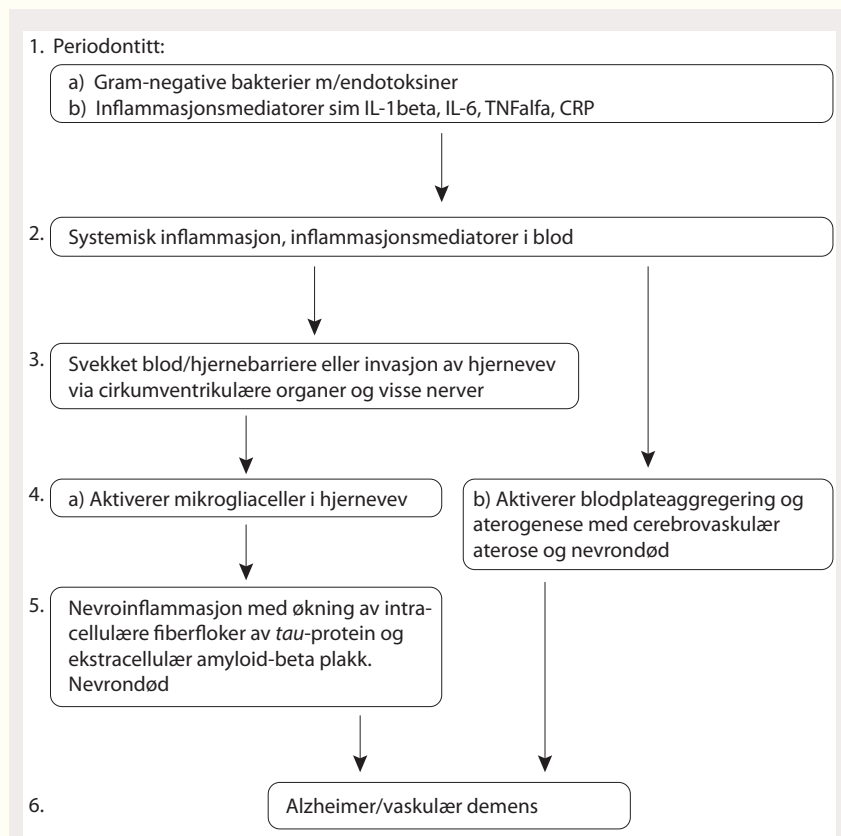
Inflammasjonsteorien har fått støtte fra forskere som påpeker at proinflammatoriske cytokiner og CRP i plasma kan predikere Alzheimer så mye som 5 år på forhånd og minner om at Alzheimer forverres etter infeksjoner (38). De antyder at permeabiliteten i blod/hjernebarrieren kan økes ved lipopolysakkarid fra periodontale Gram-negative bakterier som finnes igjen i hjernevev hos Alzheimer-pasienter. Samme forskerteam setter opp modeller både for hvordan periodontale bakterier kan indusere patologiske reaksjoner langt fra utgangspunktet via aspirasjon, bakteriemi, endotoksemi etc. og for hvordan inflammatoriske molekyler påvirker mikroglia-celler til å produsere amyloid og tau-protein (39).

Også de seneste oversiktene omtaler felles risikofaktorer for cerebrovaskulær sykdom og Alzheimer der inflammasjonstrykket fra periodontitt kan spille inn (40). Det hevdes at langvarig eksponering for visse inflammasjonsmediatorer fra Gram negative og anaerobe bakterier med relasjon til periodontal infeksjon kan gjøre blod/hjernebarrieren svakere i tillegg til at slike bakterier kan følge nervebaner for *N. trigeminus* og *N. olfactorius* (41.)

Også de seneste oversiktene omtaler felles risikofaktorer for cerebrovaskulær sykdom og Alzheimer der inflammasjonstrykket fra periodontitt kan spille inn (40). Det hevdes at langvarig eksponering for visse inflammasjonsmediatorer fra Gram negative og anaerobe bakterier med relasjon til periodontal infeksjon kan gjøre blod/hjernebarrieren svakere i tillegg til at slike bakterier kan følge nervebaner for *N. trigeminus* og *N. olfactorius* (41.)

Sluttbemerkninger

Den foreliggende oversikten viser hvordan nevrofysiologi og psykologi har gjort oral helse til tema i relasjon til kognitiv funksjon og utvikling av demens. De siterte forskningsrapporter og oversikter er valgt ut etter skjønn for å gi et bilde av aktuelle synspunkter, i alt ve-

Figur 2. Assosiasjon mellom periodontal sykdom og demens.

sentlig ved søk i Medline og i referanselisten til nyere oversikter. Tyggefunksjonens positive betydning for kognitiv funksjon har støtte i eksperimentelle data fra dyreforsøk. Også data fra tyggeforsøk hos mennesker kombinert med ikke-invaderende bildeteknikker av hjernefunksjonen, indikerer at tygging kan styrke kognitive funksjoner. Mange forskere har fulgt dette sporet i epidemiologiske undersøkelser av demens hos aldrende mennesker slik man kan avdekke det ved nevropsykologiske tester. En vanlig observasjon er at manglende tyggeevne som følge av tanntap er koplet til svekkete kognitive evner over tid. Samsvar i tid er imidlertid ikke tilstrekkelig for å hevde at manglende tyggeevne fører til kognitiv svikt idet mental svekkelse erfaringsmessig kan føre til hygienisk forfall og dermed tanntap.

Etter hvert har man sammenstillet epidemiologiske data om kognitiv svikt og tanntap mer med årsakene til tanntap, der periodontitt er en vesentlig faktor. Registrering av gingivitt og tap av alveolært ben er derfor kommet sterkere inn i resonnementene. Fokus for kognitiv funksjon og orale forhold har dermed skiftet over fra mastikasjonens rolle til den periodontale inflammasjonens potensielle betydning. Forskerne tar utgangspunkt i hypoteser for inflammasjonens betydning ved aterosklerose og utvikling av hjerte/karsykdom, som kan ha en parallell ved utvikling av vaskulær demens. De finner også argumenter for at utvikling av Alzheimer kan settes i relasjon til inflammasjonen. Det pekes her på at inflammasjonsmediatorer og visse gramnegative bakterier kan bane seg veg til hjernevev og sette i gang lokale inflammasjonsreaksjoner i hjernevev med opphopning av amyloide plakk som ender med destruerte nevroner. Det vanskeligste å forklare for forskerne og det vanskeligste å forstå for en observatør, er hvordan inflammasjonsmolekyler fra periodontitt kan forere eller omgå blod/hjerne barrieren. Problematikken likner den som finnes ved å få medikamenter som for eksempel L-dopa på plass i hjernevev ved behandling av Parkinsons sykdom.

En nærliggende konklusjon på grunnlag av den siterte litteraturen på området er at oral sykdom med tanntap kan være en medvirkende årsak ved utvikling av demens. Det finnes argumenter for at manglende mastikasjon kan ha negativ betydning for den kognitive status, men de vitenskapelige argumentene for at en bakteriell sykdom som periodontitt kan være medvirkende, er nok tyngre. Under alle omstendigheter viser en rekke studier at oral helse henger sammen med kognitiv funksjon, selv om detaljene i dette samspillet ikke kan sies å være klarlagt.

Takk

Takk til Jan Tore Samuelsen for hjelp med figurene.

English summary

Jacobsen N.

Oral health and cognitive function

Nor Tannlegeforen Tid. 2016; 126: 344–9.

Experiments using radial arm mazes show that mice and rats have difficulties finding food when their chewing capability is disturbed after molar extraction. Observations of this kind have

indicated an association between mastication and cognition. Experimental evidence show increased blood stream and neuronal activity in young individuals using chewing gum. Some experiments also indicate that memory and other cognitive functions improve during chewing. Observations of this kind have led to the concept that inferior mastication also may have an impact on the development of age related dementia.

A series of epidemiological investigations confirm the association between loss of teeth and dementia, although the causation is uncertain. Some researchers propose that loss of masticatory stimulus may induce failures of neuronal activity. Others point to the fact that tooth loss is most often caused by a bacterial disease such as periodontitis, causing infectious agents and inflammatory host reactions to induce the microglia cells of brain tissue to reactions ending with neuronal death. At present, the inflammation hypothesis has the most credibility in neurological and psychological research. However, it is underlined that the association between oral disease and cognitive failure among older people does not necessarily indicate a causal relationship, because many circumstances related to dementia may cause poor oral health.

Referanser

1. Engerdal K, Haugen PK. Demens. Fakta og utfordringer. Forlaget Aldring og helse. 5. utgave 2009.
2. Solomon A, Kivipelto M, Winblad B. Alzheimers sjukdom och vaskulär demens. I Lars Olson m. fl. Hjärnan. Karolinska Institutet, University Press: 2007; 383–401.
3. Weijenberg RAF, Scherder EJA, Lobbzoo F. Mastication for the mind – the relationship between mastication and cognition in ageing and dementia. *Neurosci Biobehav Rev.* 2013; 35: 483–97.
4. Kato T, Usami T, Noda Y, Hasegawa M, Ueda M, Nabesima T. The effect of the loss of molar teeth on spatial memory and acetylcholine release from the parietal cortex in aged rats. *Behav Brain Res.* 1997; 83: 239–42.
5. Yamamoto T, Hiravama A. Effects of soft-diet feeding on synaptis density in the hippocampus and parietal cortex of senescence-accelerated mice. *Brain Res.* 2001; 902: 255–63.
6. Onozuka M, Watanabe K, Fujita M, Tonosaki K, Saito S. Evidence for involvement of glucocorticoid response in the hippocampal changes in aged molarless SAMP8 mice. *Behav Brain Res.* 2002; 131: 125–9.
7. Tsutui K, Kaku M, Motokawa M, Tohma Y et al. Influence of reduced masticatory sensory input from soft-diet feeding upon spatial memory/learning ability in mice. *Biomed Res.* 2007; 28: 1–7.
8. Ono Y, Yamamoto T, Kubo KY, Onozuka M. Occlusion and brain function: mastication as a prevention of cognitive dysfunction. *J Oral Rehabil.* 2010; 37: 624–40.
9. Farella M, Bakke M, Michelotti A, Marotta G, Marina R. Cardiovascular responses in humans to experimental chewing of gums of different consistencies. *Arch Oral Biol.* 1999; 44: 835–42.
10. Onozuka M, Fujita M, Watanabe K, Hirano Y, Niwa M, Nishiyama K, Saito S. Age related changes in brain regional activity during chewing: a functional magnetic resonance imaging study. *J Dent Res.* 2003; 82: 657–60.
11. Wilkinson L, Sholey A, Wessnes K. Chewing gum selectively improves aspects of memory in healthy volunteers. *Appetite.* 2002; 38: 235–6.
12. Baker JR, Bezance JB, Zellaby E, Aggleton JP. Chewing gum can produce context-dependent effects upon memory. *Appetite.* 2004; 43: 207–10.

13. Hirano Y, Obata T, Kashikura K, Nonaka H, Tachibana A, Ikehira H, Onozuka M. Effects of chewing in working memory processing. *Neurosci Lett*. 2008; 465: 189–92.
14. Scherder E, Posthuma W, Bakker T, Vuijck PJ, Lobbezoo F. Functional status of masticatory system, executive function and episodic memory in older persons. *J Oral Rehab*. 2008; 35: 324–36.
15. Scholey A, Haskell C, Robertson B, Kennedy D, Milne A, Wetherell M. Chewing gum alleviates negative mood and reduces cortisol during acute laboratory psychological stress. *Physiol Behav*. 2009; 97: 303–12.
16. Johnson AJ, Jenks R, Miles C, Albert M, Cox M. Chewing gum moderates multi-task induced shifts in stress, mood, and alertness. A re-examination. *Appetite*. 2011; 56: 408–11.
17. Ohkubo C, Morokuma M, Yoneyma Y, Matsuda R, Lee JS. Inter-actions between occlusion and human brain function activities. *J Oral Rehab*. 2013; 40: 119–29.
18. Bergdahl M, Habib R, Bergdahl M, Nyberg L, Nilsson LG. Natural teeth and cognitive function in humans. *Scand J Psychol*. 2007; 48: 557–65.
19. Hansson P, Sunnegårdh-Grönberg K, Bergdahl J, Bergdahl M, Nyberg L, Nilsson LG. Relationship between natural teeth and memory in a healthy elderly population. *Eur J Oral Sci*. 2013; 121: 333–40.
20. Lexomboon D, Trulsson M, Wårdh I, Parker J. Chewing ability and tooth loss: association with cognitive impairment in an elderly population study. *J Am Geriatr Soc*. 2012; 60: 1951–6.
21. Stein PS, Desrosiers M, Donegan SJ, Vepes JF, Kryscio RJ. Tooth loss, dementia and neuropathology in the Nun Study. *J Amer Dent Ass*. 2007; 138: 1314–22.
22. Stein PS, Kryscio RJ, Desrosiers M, Donegan SJ, Gibbs MG. Tooth loss, apolipoprotein E, and decline in delayed word recall. *J Dent Res*. 2010; 89: 471–7.
23. Okamoto N, Morikawa M, Okamoto K, Habu N, Iwamoto J, Tomioka K, Yanagi K, Saeki K, Yanangi M, Amano N, Kurumatani N. Relationship of tooth loss to mild memory impairment and cognitive impairment; findings from Fujiwara-kyo study. *Behav Brain Funct*. 2010; 6: 77 online.
24. Yamamoto T, Kondo K, Hirai H, Nakade M, Aida J, Hirata Y. Association between self-reported dental health status and onset of dementia: a 4-year prospective cohort study of older Japanese adults from Aichi Gerontological Evaluation Study (AGES) Project. *Psychosom Med*. 2012; 74: 241–8.
25. Kaye EK, Valencia A, Baba N, Spiro A 3rd, Dietrich T, Garcia RI. Tooth loss and periodontal disease predict poor cognitive function in older men. *J Am Geriatr*. 2010; 58: 713–8.
26. Hansson P, Bergdahl J, Bergdahl M, Nyberg L, Adolfson R, Nilsson L-G. Dental status is unrelated to the risk of dementia: A 20-year prospective study JAGS 2014; 62: 979–81.
27. Stewart R, Sabbah W, Tsakos G, D’Aiuto F, Watt RG. Oral health and cognitive function in the third national health and nutrition examination survey (NHANES-III) *Psychosom Med*. 2008; 70: 963–41.
28. Noble JM, Borrell LN, Papananou PN, Elkind MS, Scarmeas N, Wright CB. Periodontitis is associated with cognitive impairment among older adults: analysis of NHANES-III. *J Neurol Neurosurg Psychiatry*. 2009; 80: 1206–11.
29. Sparks Stein P, Steffen MF, Smith C, Jicha G, Ebersole JL, Abner E, Dawson D 3rd. Serum antibodies to periodontal pathogens are a risk factor for Alzheimer’s disease. *Alzheimers Dement*. 2012; 8: 196–203.
30. Rai B, Kaur J, Anand SC. Possible relationship between periodontitis and dementia in a North Indian old age population: a pilot study. *Gerodontology*. 2012; 29: 200–5.
31. Naorungroi S, Schoenbach VJ, Beck J, Mosley TH, Gottesman RF, Alonso A, Heiss G, Slade GD et al. Cross-sectional associations of oral measures with cognitive function in late middle-aged adults: a community-based study. *J Am Dent Assoc*. 2013; 144: 1362–71.
32. Stewart R, Weyant RJ, Garcia ME, Harris T et al. Adverse oral health and cognitive decline: the health, aging and body composition study. *J Am Geriatr Soc*. 2013; 61: 177–84.
33. Schmidt R, Schmidt H, Curb JD, Masaki K, White LR, Launer LJ. Early inflammation and dementia: a 25-year follow-up of the Honolulu-Asia Aging Study. *Ann Neurol*. 2002; 52: 168–74.
34. Holmes C, Cunningham C, Zotova E, Woolford J et al. Systemic inflammation and disease progression in Alzheimer disease. *Neurology*. 2009; 73: 768–74.
35. Watts A, Crimmins EM, Gatz M. Inflammation as a potential mediator for the associations between periodontal disease and Alzheimer’s disease. *Neuropsychiatr Dis Treat*. 2008; 4: 865–76.
36. Perry VH. The influence of systemic inflammation on inflammation in the brain: implications for chronic neurodegenerative disease. *Brain Behav Immun*. 2004; 18: 407–13.
37. Schwab C, McGeer PL. Inflammatory aspects of Alzheimer Disease and other neurodegenerative disorders. *J Alzheimer’s Dis*. 2008; 13: 359–69.
38. Kamer AR, Dasanayake AP, Craig RG, Glodzik-Sobanska L et al. Alzheimer’s disease and peripheral infections: The possible contribution from periodontal infections, model and hypothesis. *J Alzheimer’s Dis*. 2008; 13: 427–49.
39. Kamer AR, Craig RG, Dasanayake AP, Brys M, Glodzik-Sobanska L, de Leon M. Inflammation and Alzheimer’s disease: Possible role of periodontal diseases. *Alzheimer’s & Dementia*. 2008; 4: 242–50.
40. Singhrao SK, Harding A, Simmons S, Robinson S, Kesavalu L, Cream S. Oral inflammation, tooth loss, risk factors, and association with progression of Alzheimer’s disease. *J Alzheimer’s Dis*. 2014; 42: 723–37.
41. Shoemark DK, Allen SJ. The microbiome and disease: Reviewing the links between the oral microbiome, aging and Alzheimer’s disease. *J Alzheimers Dis*. 2014. DOI 10.3233/JAD-141170. (online).

Adresse: Nils Jacobsen, Nordisk institutt for odontologiske materialer (NIOM as), Sognsveien 70 A, N-0855 Oslo. E-post: n.j.jacobsen@niom.no

Artikkelen har gjennomgått eksternt faglig vurdering.

Jacobsen N. Oral helse og kognitiv funksjon. *Nor Tannlegeforen Tid*. 2016; 126: 344–9.

Jofrid Bjørkvik

Tannlegen og pasienten: En oppfølgingsstudie av pasienter som har gjennomført behandling av tannbehandlingsangst

I denne studien ble det undersøkt hvorvidt pasienter etter avsluttet behandling hos TOO-teamet (TOO: tortur, overgrep, odontofobi) ved Tannhelsetjenestens kompetansesenter Vest/Hordaland (TkVest/Hordaland) i Bergen mestrer vanlig tannbehandling, samt hvordan de har erfart overgangen til ordinær tannbehandling. Utvalget er pasienter som i løpet av 2013 startet behandling av tannbehandlingsangst ved TkVest/Hordaland.

Av de 16 intervjuede pasientene, hadde kun én pasient ikke kommet i gang med ordinær tannbehandling etter avsluttet behandling hos TOO-teamet. Fem pasienter hadde kommet i gang med tannbehandling hos ordinær tannlege etter gjennomført angstbehandling ved TkVest/Hordaland, men deretter hatt tilbakefall. Felles for disse fem var opplevd svikt i kommunikasjonen med tannlegen og redusert opplevd kontroll.

Av de 16 intervjuede var 15 svært godt fornøyd med behandlingen ved TkVest/Hordaland. En person var middels fornøyd. På spørsmål om hva det var ved behandlingen som pasienten særlig opplevde var til hjelp, ga 11 uttrykk for kvaliteter ved tannlegen. De hadde møtt en fagperson som de fikk tillit til og følte seg trygg på. Fem oppgav elementer ved selve behandlingsprosedyrene. En person takket ja til å komme til oppfølgingskonsultasjon hos TOO-tannlegen.

Artikkelen understreker tannlegens ansvar for relasjonen og pasientens opplevelse av å bli tatt på alvor. Videre drøftes betydningen av at pasienten får støtte til å uttrykke egne behov i behandlingssituasjonen.

Hensikten med denne studien er å presentere resultater av en oppfølging av voksne pasienter som har startet behandling hos tortur, overgrep og odontofobi (TOO)-teamet ved TkVest/Hordaland i Bergen i løpet av et kalenderår.

Forfatter

Jofrid Bjørkvik, psykolog, PhD, spesialist i klinisk voksenpsykologi, Tannhelsetjenestens kompetansesenter Vest/Hordaland, Bergen

Hovedmålsettingen med studien er å undersøke hvorvidt pasientene etter avsluttet behandling ved TkVest/Hordaland mestrer vanlig tannbehandling samt hvordan de har erfart overgangen til ordinær tannbehandling. Jeg spør også i hvilken grad behandlingen hos TOO-teamet var til hjelp og eventuelt hva pasienten opplevde som nyttig ved behandlingen.

TOO-teamet er tverrfaglige team med ansvar for tilrettelagt tannhelsetilbud til mennesker som har vært utsatt for tortur, overgrep eller har odontofobi. På oppdrag av Helsedirektoratet har de regionale odontologiske kompetansesentrene de siste årene etablert og bygget opp denne type team, som består av tannlege, psykolog, tannhelsesekretær og i noen tilfeller tannpleier. Det er behandling av tannhelse relaterte angstlidelser som er hovedoppgaven og ikke selve tannbehandlingen. I noen tilfeller vil enkle tannbehandlingsprosedyrer inngå i den kognitive adferdsterapien og noe akuttbehandling kan være aktuelt.

Effekten av kognitiv atferdsterapi ved tannbehandlingsangst er dokumentert i flere randomiserte kontrollerte studier i Norge (1, 2) og internasjonalt (3–5). Den viktigste indikatoren for å måle effekten av behandlingen er i hvilken grad pasienten over tid etter avsluttet behandling benytter seg av ordinær tannhelsetjeneste. En systematisk oversikt og metaanalyse fra 2013 som inkluderer 22 randomiserte kontrollerte studier (4) viser store effektstørrelser (ESs 2.10–3.99)

Hovedbudskap

- Overgangen fra behandling hos tortur, overgrep og odontofobi-team til tannbehandling hos ordinær tannlege er krevende for mange pasienter.
- Kommunikasjonen med tannlegen og opplevelsen av å bli forstått og tatt på alvor er særlig viktig.
- Noen pasienter forblir tause selv om de har det vanskelig fordi de har vansker med å uttrykke egne behov overfor tannlegen. Dette kan ha sammenheng med frykt for kritikk eller uro for å skuffe tannlegen.
- Forståelse og empati kombineres med støtte til å uttrykke og verbalisere egne behov.

for kognitiv atferdsterapeutisk behandling som omfattet eksponering. De fant at gjennomsnittlig 73 % av pasientene (variasjon 45–91 %) var i stand til å motta ordinær tannbehandling etter avsluttet odontofobibehandling. I lys av dette viser forfatterne til at det fremdeles er rom for forbedringer i behandlingen og at kunnskapen ennå er begrenset. Interessant i denne forbindelse er en annen systematisk oversiktsartikkel om psykologisk behandling av tannbehandlingsangst blant voksne (5) som graderte randomiserte kontrollerte studier (RCT) fra høy forskningsmessig kvalitet til utilstrekkelig i henhold til visse kriterier (6, 7). Det ble funnet sviktende forskningsmessig kvalitet og store kunnskaps-hull i feltet. Særlig rammer kunnskapsmangelen langtidseffekter av behandlingen og overgangen til ordinær tannbehandling (5). Klinisk erfaring fra TOO-team tilsier at overgangen fra angstbehandling hos spesialopplært tannlege til ordinær tannbehandling er krevende for mange, og risikoen for tilbakefall er relativt stor.

Vi mangler kunnskap om pasientene som ikke oppnår bedring i behandlingsperioden, og vet således lite om hvilke faktorer som eventuelt kan forklare at ønskede behandlingsresultater ikke oppnås. Og vi vet generelt lite om subjektive opplevelser og erfaringer hos pasienter som gjennomgår behandling for odontofobi. En svensk forskergruppe (8) intervjuet 18 pasienter som var i behandling for tannbehandlingsangst ved en spesialklinikk i Göteborg. Målet var å utforske og beskrive pasientenes oppfatning av egen tannbehandlingsangst og deres erfaringer med tannbehandling. De fant at tannbehandlingsangstens kjernetema var en eksistensiell trussel som var assosiert med tannbehandlings-situasjonen, individuell sårbarhet og tannlegen som lite støttende (8). Disse resultatene indikerer at behandlingens kontekst og relasjonelle aspekter er av stor betydning, i tillegg til prosedyrer og metodespesifikk behandling.

Denne studien tar utgangspunkt i den kliniske praksisen i TOO-teamet ved TkVest/Hordaland og de voksne pasientene som har vært til behandling av odontofobi. Mange har også store tannbehandlingsbehov som følge av mange års unngåelse av tannbehandling. Studiens viktigste målsetting var å undersøke om pasientene som fikk behandling for tannbehandlingsangst hos TOO-teamet TkVest/Hordaland i løpet av et kalenderår var kommet i gang med ordinær tannbehandling i ettertid og hvordan de opplevde overgangen til ordinær tannbehandling. Vi ønsket også å undersøke i hvilken grad de hadde opplevd behandlingen som nyttig og eventuelt hva ved behandlingen den enkelte pasient vurderte som nyttig. Vi ønsket også å få vite om det var noe vi kunne gjøre annerledes for at vedkommende kunne mestre tannbehandling og om de eventuelt hadde behov for videre oppfølging TkVest/Hordaland.

Metode

Utvvalg

I løpet av kalenderåret 2013 fikk 28 voksne pasienter tilbud om behandling hos TOO-teamet ved Tannhelsetjenestens kompetansesenter Vest/Hordaland. Pasientene hadde enten selv tatt kontakt eller var henvist fra egen tannlege eller lege. Pasienter som ikke møtte opp til kartleggingssamtale hos psykolog (n=2) og pa-

sienter som ikke møtte til innledende sesjon hos tannlege eller som falt ut av behandlingen etter en sesjon hos tannlege (n=4) ble ekskludert fra studien. Tre pasienter som fremdeles var i aktiv behandling da undersøkelsen ble gjennomført ble ikke intervjuet. Tre pasienter hadde flyttet utenlands eller var ikke tilgjengelig på telefon. Totalt ble 16 pasienter intervjuet via telefon.

Angstbehandlingen

Den typiske behandling hos TOO-teamet inkluderer innledende samtale med psykolog og deretter fem sesjoner kognitiv atferdsterapi hos spesialopplært tannlege med vekt på stegvis eksponering for de angstfremmende aspekter ved tannbehandlingen. Noen ganger utvides rammen til flere sesjoner, når dette vurderes som meningsfullt for pasienten. Behandlingen innrettes i hovedsak i tråd med prinsipper beskrevet av Öst (9), men går over flere sesjoner. Noe tannbehandling blir også gjennomført som del av angstbehandlingen. Psykologsamtalen innebærer kartlegging av bakgrunn for tannbehandlingsangsten, kartlegging av symptomer og hvordan problemet påvirker personens daglige fungering. Pasienten fyller også ut spørreskjemaer for kartlegging av ulike aspekt av tannbehandlingsangsten. Psykologen vurderer hvorvidt pasientens symptomer og plager er i samsvar med diagnosen odontofobi, en underkategori av det som kalles Spesifikke fobier (DSM-V, 300.29) (10). Det gjennomføres vanligvis ikke ytterligere differensialdiagnostiske kartlegginger og vurderinger. I samtalen inngår også psykoedukasjon om angst med vekt på å forklare og normalisere både fysiologiske og mentale reaksjoner. Pasienten får grundig informasjon om videre behandling av odontofobi hos tannlege, og vedkommende tar stilling til om han eller hun ønsker å ta imot tilbudet. Fokus for behandlingen hos tannlegen er angstmestring og angstreduksjon. Tannlege og pasient lager sammen en behandlingsplan med utgangspunkt i pasientens uttalte vansker, og en legger opp til en stegvis tilnærming til de stimuli pasienten frykter eller unngår. Overordnede prinsipper for behandlingen bygger på respekt, tillit og kontroll. Pasienten skal oppleve å bli tatt på alvor og lyttet til. Samtidig er det viktig å ha klart hva som er målet med behandlingen, pasienten skal oppleve angstreduksjon ved å trene på å mestre noe han eller hun tidligere har unngått og som er forbundet med ubehag.

Prosedyre og datainnsamling

Artikkelforfatteren, som er psykolog i TOO-teamet TkVest/Hordaland for odontofobi, kontaktet pasientene via telefon som ledd i klinikkens ordinære oppfølgingsprogram for sine pasienter. De ble forespurt om å dele noen av sine erfaringer med behandlingen. To av pasientene hadde tidligere møtt intervjueren i forbindelse med kartleggingssamtale før odontofobibehandlingen. Intervjuene ble ikke spilt inn, men svar ble notert i anonymisert form for bearbeiding og vurdering av tematikk. Viktig klinisk informasjon ble notert i den enkeltes journal. De viktigste spørsmålene var:

1. «Har du etter avsluttet kontakt med TOO-teamet vært hos egen tannlege?»

2. «Hvilke utfordringer har du møtt i overgangen til ordinær tannbehandling?»
3. «Hvordan vil du vurdere behandlingen du fikk TOO-teamet»
4. «Dersom du opplevde behandlingen som nyttig, hva tror du det var det som hjalp?»
5. «Er det noe vi i TOO-teamet kan bistå med videre for at det skal bli lettere for deg å mestre tannbehandling?»

Resultater

Spørsmål 1 «Har du etter avsluttet kontakt med TOO-teamet vært hos egen tannlege?»

Av de 16 intervjuede pasientene, hadde kun en pasient ikke kommet i gang med ordinær tannbehandling etter avsluttet behandling ved TOO-teamet. Vedkommende hadde hatt avtale, men avlyst denne grunnet lite tid. De andre 15 pasientene var i gang med ordinær tannbehandling, noen av disse ferdigbehandlet med avtale om innkalling på senere tidspunkt for ny kontroll.

Spørsmål 2 «Hvilke utfordringer har du møtt i overgangen til ordinær tannbehandling?»

Alle pasientene rapporterte utfordringer i overgangen til ordinær tannlege, i større eller mindre grad. En fortalte at han tok kontakt med tannlegen ved TOO-teamet for å få støtte, og at ny tannlege hadde kontakt for veiledning. Dette ble opplevd som avgjørende for denne pasienten, som ved intervjutidspunktet var ferdigbehandlet og ventet på ny innkalling et halvt år senere.

Utfordringene omhandlet i hovedsak frykt for ikke å bli tatt på alvor samt uro for at behandlingen hos ordinær tannlege skulle innebære tidspress og økte krav til å bli fort ferdig. Ti pasienter oppga at utfordringene i overgangstiden ble løst og at de etter hvert fant trygghet også hos ny tannlege.

Fem pasienter hadde kommet i gang med tannbehandling hos ordinær tannlege etter gjennomført behandling ved TOO-teamet, men deretter hatt negative erfaringer som har medvirket til tilbakefall og unngåelse av behandlingssituasjonen. Felles for disse fem var opplevd svikt i kommunikasjonen med tannlegen og redusert opplevd kontroll. For noen pasienter handlet dette om enten å ha prøvd å si fra om egne behov uten å bli hørt, eller en opplevelse av å føle seg fanget uten mulighet til å kunne si fra. En pasient uttalte at «jeg klarte ikke si et ord, men kommer aldri til å gå tilbake». Tannlegen var ifølge pasienten opptatt av sin egen vurdering, viste lite interesse for pasienten som person og enda mindre for epikrisen fra TkVest/Hordaland.

Spørsmål 3 «Dersom du opplevde behandlingen som nyttig, hva tror du det var det som hjalp?»

På spørsmålet om hva det var ved behandlingen som pasienten særlig opplevde var til hjelp, ga 11 uttrykk for elementer ved behandlingens kontekst. Fem av pasientene sa at de opplevde som mest nyttig var elementer ved selve behandlingsprosedyrene. Blant pasientene som vektla behandlingens kontekst var det vanligste spontane svaret tannlegen; de hadde møtt en fagperson som de fikk tillit til og følte seg trygg på. Generelt la disse pasientene vekt på at de ble møtt med respekt og forståelse, de ble hørt og tatt på alvor. I denne gruppen la to personer vekt på at

det viktigste de hadde lært var at de selv kan ta kontroll over situasjonen ved å gi beskjed om hva de trenger. Dette var pasienter som tidligere ikke hadde våget å gi stoppsignal selv om tannlegen hadde invitert til dette.

Pasientene som vektla elementer ved selve behandlingen fremhevet betydningen av forklaring og informasjon om angst og om behandlingen, bruk av angstkurven (psykoedukasjon om angst) samt nytten av å undersøke og avkrefte egne katastrofetanker. De fem pasientene som la vekt på elementer ved selve behandlingen var ved intervjutidspunktet alle godt i gang med behandling hos ny tannlege og de ga uttrykk for at dette fungerte godt.

Blant pasientene (13) som oppga elementer ved behandlingens kontekst som særlig viktig, først og fremst kvaliteter ved tannlegen eller relasjonen mellom en selv og tannlegen, var seks godt i gang med behandling hos ny tannlege. De resterende fem hadde opplevd tilbakefall i form av utrygghet og frykt som de forklarte med svikt i kommunikasjonen med ny tannlege.

Spørsmål 4 «Er det noe vi kan bistå med videre for at det skal bli lettere for deg å klare tannbehandling?»

Pasientene som opplevde utfordringer med tannbehandling etter avsluttet behandling ved TOO-teamet fikk spørsmål om det var noe SFO kunne gjøre for å hjelpe dem videre. En person takket ja til å komme til oppfølgingskonsultasjon hos tannlegen ved TOO-teamet. De andre takket nei til dette tilbudet. De fikk informasjon om at de kan ta kontakt med TOO-teamet på et senere tidspunkt for å få støtte til å komme videre, om de ønsker det.

Diskusjon

Av de 16 intervjuede pasientene hadde 15 vært hos ordinær tannlege minst en gang, og 10 var godt i gang med behandlingen og anså tannbehandlingsangsten som ikke lenger funksjonsnedsettende. Ikke minst med tanke på at behandlingen er kortvarig, kun fem sesjoner hos tannlege etter en orienterende samtale hos psykolog, må resultatet sies å være godt. Det er også i tråd med tidligere resultater (4) som viser til at gjennomsnittlig 73% av pasientene som mottar behandling ved spesialiserte klinikker for behandling av odontofobi klarer å benytte seg av ordinær tannbehandling i etterkant.

Resultatene inviterer samtidig til refleksjon og ettertanke. Jeg vil videre presentere og drøfte aspekter ved resultatene som aktualiserer behandlingens kontekstens rolle og da særlig relasjonen mellom pasient og behandler. Diskusjonen gjøres i lys av interpersonlige og relasjonsorienterte psykodynamiske teoribygninger (11–13).

Tannbehandling er en interpersonlig opplevelse og erfaring der to personer med høyst ulike roller kommer tett på hverandre. Relasjonen er ikke symmetrisk og rolleulikheten understrekes ved at den ene, tannlegen, fysisk står over den andre, pasienten, og arbeider med instrumenter i vedkommendes munn. Det er grunn til å anta at personens tidligere erfaringer i samspill med andre, og autoritetspersoner i særdeleshet, vil bidra til å prege vedkommendes følelsesmessige reaksjoner og forventninger til utfall i den aktuelle situasjonen (11).

I kraft av sin profesjonelle rolle har behandler alltid ansvaret for å skape en trygg relasjon og en arbeidsallianse der pasienten opplever seg respektert og tatt på alvor. Dette innebærer å lytte til pasienten og ta hensyn. I tannlegestolen innebærer dette at tannlegen imøtekommer og aksepterer pasientens subjektive behov, og respekterer pasientens avtalte stoppsignal. Stoppsignal er en på forhånd avtalt bevegelse fra pasienten (for eksempel å løfte en hånd) når han eller hun trenger pause og ikke klarer ytre seg muntlig. Vår kliniske erfaring fra TOO-teamet er at alt for mange pasienter formidler at de har prøvd å bruke stoppsignal, men erfart at tannlegen enten overhørte dette eller kommenterte at «nå er vi snart ferdige, du klarer dette» eller får høre at «dette gjør ikke vondt» når pasienten opplever det motsatte. Denne erfaringen ble også bekreftet av tre av de intervjuede pasientene. Disse tre prøvde å gi stoppsignal, men ble ikke tatt på alvor. For mange pasienter blir en slik opplevelse en bekreftelse på at de ikke kan påvirke situasjonen og at deres egen opplevelse ikke tillegges verdi.

Et annet element her er at en del pasienter ikke klarer si fra, eller bruke avtalt stoppsignal, og derved stilltiende lar tannlegen gjøre ferdig tannbehandlingsprosedyren mens man selv lider. Dette kan ha å gjøre med frykt for konsekvenser ved eventuelt å ytre egne behov, noe som ble eksplisitt uttrykt av flere av studiens intervjuobjekter. Noen ganger kan tausheten skyldes at pasienten i situasjonen er hypoaktivert og er i en dissosiativ tilstand (14). Det kan i tråd med dette advares mot å tro at en stille pasient er en fornøyd pasient, og det må understrekes at det alltid er behandlerens ansvar å se til at pasienten ikke presses utover sin toleransegrense (14). En måte å ta opp dette temaet med pasienten på er å spørre ved starten av sesjonen: «Jeg vet at for noen pasienter er det vanskelig å vise stoppsignal. Er det slik for deg»? Og dersom pasienten bekrefter, snakk sammen om hvordan dere da skal gjøre det for at pasienten skal oppleve så god kontroll som mulig. Ved å ta opp dette temaet med pasienten, signaliserer tannlegen et ønske om å vise respekt og forståelse.

Tannlegene ved TOO-teamene er særdeles bevisste på de relasjonelle aspektene ved behandling og betydningen av å ta hensyn til pasientens behov. Mange blir svært dyktige til å «lese» pasienten uten at vedkommende trenger ytre seg. De fem pasientene som opplevde tilbakefall og brudd i relasjonen hos ny tannlege, vektla alle at TOO-tannlegen var trygg og ivaretagende. Om ny tannlege ble det for eksempel uttalt: «Jeg turde ikke si noe, for jeg var redd tannlegen skulle bli sint eller lei seg» og «jeg klarte ikke si et ord, men kommer aldri til å gå tilbake». Disse utsagnene reflekterer en betydelig hjelpeløshet hos pasienten, en opplevelse av å være prisgitt den andre. For disse pasientene betyr «kontroll» at tannlegen forstår og tar hensyn til hva de trenger, uten at de selv signaliserer hva dette innebærer. Situasjonen kan også et stykke på vei sies å være vanskelig for tannlegen, idet tannlegen ikke kan forventes å forstå hva pasienten mener uten at dette verbaliseres.

I lys av interpersonlig og relasjonelt orientert teori (11–13) kan vi se situatene som ulike refleksjoner av personenes interpersonlige stil (14) eller interpersonlige forventninger (16). Ut fra

denne teoretiske referanserammen vil mennesker alltid møte nye situasjoner med et sett av forventninger (basert på tidligere erfaringer) til hvordan man blir møtt og hva ens egen og den andre personens rolle er. God psykisk helse og livskvalitet forbindes i denne sammenheng med fleksible handlingsmønstre og væremåter, mens psykiske vansker og problemer i større grad kjenetegnes med fastlåste og rigide gjentatte handlingsmønstre (11, 17).

Tilbake til tannlegestolen kan vi si at pasienten er fanget i en ond sirkel med utgangspunkt i hans eller hennes interpersonlige forventninger. Pasienten kommer til behandling med forventninger eller ubevisste forestillinger om seg selv som maktesløs og underlegen mens tannlegen har makten og bestemmer. Vedkommende våger derfor ikke uttrykke behov av frykt for kritikk eller å skuffe tannlegen. Hun underkaster seg. Når tannlegen tar hensyn bedres pasientens opplevelse, hun kan puste lettet ut, det gikk bra denne gangen også, takket være tannlegen. En tannlege som opptrer høflig, trygg og ivaretagende vil kunne gi pasienten en positiv opplevelse, men personens maladaptive interpersonlige forventninger vil kunne vare ved. Et eksempel på en maladaptiv interpersonlig forventning er at en selv er underlegen og ikke kan eller bør ytre seg. Derved vil også neste nye møte med en person være like skjebnesvangert; hvordan blir jeg møtt, blir jeg ivare tatt? All makt plasseres på den andre, mens en selv blir usynlig og hjelpeløs.

I behandling av pasienter med en særlig interpersonlig sårbarhet er det altså nødvendig, men ikke tilstrekkelig å behandle pasienten med respekt og empati. Man står i fare for å bli dradd inn i pasientens særegne og dysfunksjonelle samspillsmønstre og bidra til å bekrefte og opprettholde dette. Behandlers store utfordring i denne sammenheng er hvordan han eller hun kan ta hensyn til pasienten uten å bekrefte vedkommendes interpersonlige forventninger. Et viktig mål er å styrke pasientens egenkraft og opplevelse av å være aktør i eget liv. Pasienter som mestret overgang til ny tannlege godt rapporterte at de hadde lært og erfart at de selv kan ytre behov og ønsker, en uttalte at dette skjedde «for første gang i mitt liv». Dette utsagnet kan sies å reflektere en betydelig endring hos personen, en overgang fra å være passiv mottaker, eller offer, til å være aktør. Funnene understreker nødvendigheten av å stimulere og støtte pasientens opplevelse av mestring og positiv selvhevdelse i situasjonen. Dette handler i denne sammenheng ikke om at pasienten våger å gjøre det tannlegen foreslår (utfordre angsten), men å gi uttrykk for egne behov overfor tannlegen.

Studien har flere og åpenbare begrensninger. Utvalget er lite og det er ikke kontrollert for bakgrunnsvariabler, tilleggsdiagnoser, grad av tannbehandlingsangst og tannstatus. Intervjuer presenterte seg som ansatt ved TOO-teamet og denne bindingen kan ha påvirket resultatene på en annen måte enn om det var en nøytral person som ringte. Samtidig har vi å gjøre med subjektive tilbakemeldinger fra reelle pasienter som oppsøker tannhelsetjenester både i spesialisert klinikk og ordinær tannklinikk. Deres anliggende kan tross metodiske begrensninger være verdt å ta inn i refleksjonen over egen praksis.

English summary

Bjørkvik J.

The dentist and the patient: a follow-up study of patients who have received treatment for dental anxiety

Nor Tannlegeforen Tid. 2016; 126: 350–4

The aim of the present study was to explore to what extent dental phobic patients manage to have dental treatment from an ordinary dentist after treatment at a specialized dental fear clinic. The subjects were 16 patients who started treatment at the dental fear clinic in Bergen, Norway during 2013. We also examined the patients' experience of the treatment and the transfer to ordinary dental care.

Only one of the interviewed patients had not visited an ordinary dentist. Five patients had started treatment, but then discontinued due to fear of losing control and poor communication with the dentist.

Fifteen of the patients evaluated the treatment at the dental fear clinic as excellent; one patient evaluated the treatment as good. We asked the patients to reflect on what they believed was the most helpful ingredients in the treatment. Eleven patients suggested that the dentist, and the trusting relationship, was most helpful. They had met a professional who was an active listener and showed respect. Five patients suggested that aspects of the treatment procedures were most important.

The study emphasizes the dentist's responsibility for the treatment alliance and for establishing mutual trust. Further, the study underscores the need for strengthening patients' sense of agency in the clinical setting.

Referanser

1. Haukebø K, Skaret E, Öst L-G, Raadal M, Sundberg H, Kvale G. One- vs. Five-session treatment of dental phobia: A randomized controlled study. *J Behav Ther Exp Psychiatry*. 2008; 39: 381–90.
2. Vika M, Skaret E, Raadal M, Öst L-G, Kvale G. One- vs. five-session treatment of intra-oral injection phobia: a randomized clinical study. *Eur J Oral Sci*. 2009; 117: 279–85.
3. Kvale G, Berggren U, Milgrom P. Dental fear in adults: a meta-analysis of behavioural interventions. *Community Dent Oral Epidemiol*. 2004; 32: 250–64.
4. Öst L-G, Kvale G. Effects of cognitive behavioural treatments. A systematic review and meta-analysis. In: Öst L-G, Skaret E, editors.

Cognitive Behaviour Therapy for Dental Phobia and Anxiety, 1th ed. London: John Wiley & Sons; 2013. p. 163–82.

5. Wide Boman U, Carlsson V, Westin M, Hakeberg M. Psychological treatment of dental anxiety among adults: a systematic review. *Eur J Oral Sci*. 2013; 121: 225–34.
6. Atkins D, Best D, Briss PA, Eccles M, Falck-Ytter Y, Flottorp S, Guyatt GH, Harbour RT, Haugh MC, Henry D, Hill S, Jaeschke R, Leng et al. Grading quality of evidence and strength of recommendations. *BMJ*. 2004; 328: 1490.
7. Agency for Healthcare Research and Quality (US). Methods guide for effectiveness and comparative effectiveness reviews. Rockville, MD, USA: 2008. Tilgjengelig fra: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK47095/>.
8. Abrahamsson KH, Berggren U, Hallberg L, Carlsson SG. Dental phobic patients' view of dental anxiety and experiences in dental care: a qualitative study. *Scand J Caring Sci*. 2002; 16 : 188–96.
9. Öst L-G. One-session treatment of dental phobia. In: Öst L-G, Skaret E, editors. *Cognitive Behaviour Therapy for Dental Phobia and Anxiety*, 1th ed. John Wiley & Sons; 2013. p. 119–34.
10. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 4th ed. Washington, DC: American Psychiatric Press; 1994.
11. Levenson H. Brief dynamic psychotherapy. Washington DC: American Psychological Association; 2010.
12. Nielsen GH, Binder, PE. Relasjonsrettet korttids dynamisk psykoterapi. In: Kennair LEO, Hagen R, editors. *Psykoterapi. Tilnæringer og metoder*. Oslo: Gyldendal Akademisk; 2014. p. 91–109.
13. Sullivan HS. The interpersonal theory of psychiatry. New York: Norton; 1953.
14. Anstorp T, Benum K. Traumebehandling. Komplekse traumelidelser og dissosiasjon. Oslo: Universitetsforlaget; 2014.
15. Alden, LE, Wiggins JS, Pincus AL. Construction of Circumplex Scales for the Inventory of Interpersonal Problems. *J Pers Assess*. 1990; 55: 521–536.
16. Wachtel, PL. Relational theory and the practice of psychotherapy. New York: The Guilford Press; 2008.
17. Bjørkvik J, Biringer E, Eikeland O-J, Nielsen GH. Self-esteem and interpersonal functioning in psychiatric outpatients. *Scand J Psychol*. 2009; 50: 259–65.

Adresse: Jofrid Bjørkvik, Tannhelsetjenestens kompetansesenter Vest/Hordaland, Årstadveien 19, 5009 Bergen; e-post: jofrid.bjorkvik@hfk.no

Artikkelen har gjennomgått ekstern faglig vurdering.

Jofrid Bjørkvik. Tannlegen og pasienten: En oppfølgingsstudie av pasienter som har gjennomført behandling av tannbehandlingsangst. *Nor Tannlegeforen Tid*. 2016; 126: 350–4.

EXTRAORDINARY DENTISTRY

Din helse er en av våre hovedprioriteringer når vi designer våre løsninger. Vi tar sikte på å sikre at du sitter godt, ser godt og i tillegg har en god arbeidsstilling – alt samtidig.

Hvis dere ønsker å vite mer om XO og XO uniter, vennligst ta kontakt med våre distributører eller sjekk vår nettside: xo-care.com.

XO SERTIFISERTE SAMARBEIDSPARTNERE:

Jacobsen Dental A/S • jacobsen-dental.no • 22 79 20 20

Dental Service A/S • dentalservice.no • 55 22 19 00

Unident A/S • unident.no • 33 03 57 70

xo-care.com

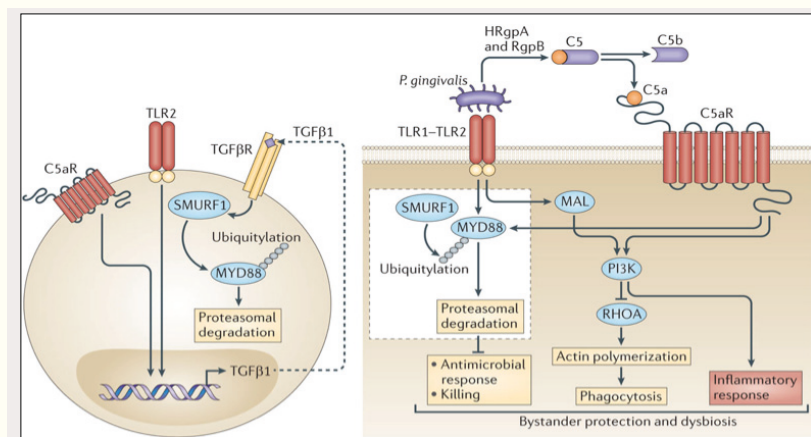

Ingar Olsen og George Hajishengallis:

Porphyromonas gingivalis hemmer viktige funksjoner hos nøytrofile leukocytter

Porphyromonas gingivalis er en nøkkelorganisme når det gjelder å utvikle periodontitt. Den har i tidens løp utviklet en rekke egenskaper til å undertrykke medfødt immunitet til sin egen fordel. Dette rammer først og fremst polymorfnukleære leukocytter (nøytrofiler) som utgjør en viktig del av det medfødte immunforsvar i gingival-/periodontalommen, men også inflammasomer (1). Ingar Olsen og George Hajishengallis har i en artikkel «Major neutrophil functions subverted by Porphyromonas gingivalis» nylig publisert i Journal of Oral Microbiology (2) tatt for seg viktige mekanismer som *P. gingivalis* benytter for å undertrykke nøytrofile leukocytters funksjoner. I disse inngår hemmet rekruttering og kjemotakse, resistens overfor produserte antimikrobielle stoffer i nøytrofilenes granulae og resistens overfor oksidativ burst (stoffskifte-enderinger som følges av kortvarig økning i oksygenforbruk), samt hemming av bakteriedrap og nøytrofilenes apoptose (celledød). Dyreforsøk har indikert at *P. gingivalis* benytter mange av disse mekanismene in vivo. Dette fører til ubalanse (dysbiose) i den periodontale mikrofloraen med betennelse og bentap som resultat.

P. gingivalis har åpenbart et imponerende register å spille på for å undertrykke lokal medfødt immunitet gjennom sin påvirkning av nøytrofiler (figur 1). Denne hemmingen er ikke i bakteriens egen interesse med mindre den samtidig klarer å opprettholde en viss grad av betennelse. Dette er nødvendig for at bakterien skal skaffe seg næring gjennom betennelsesprodukter som kollagenholdige peptider og jern. *P. gingivalis* ser ut til å klare dette gjennom sin store evne til tilpasning.

Figur 1. *P. gingivalis* hemmer nøytrofiler slik at den unngår å bli drept men samtidig forårsaker bakterien betennelse. Den uttrykker ligander som aktiverer TLR2-TLR1 reseptor-komplekset (TLR2/1) og Arg-spesifikke gingipainer (HRgpA og RgpB) som kløyver komplement C5 og produserer høye lokale konsentrasjoner av C5a liganden. Evnen *P. gingivalis* har til å ko-aktivere C5aR og TLR2 i humane nøytrofiler resulterer i en undertrykket «crosstalk» som fører til ubiquitylering og proteasomal degradering av TLR2 adaptor MyD88 og derved blokkering av en antimikrobiell respons som ellers ville ha fjernet bakterien. Proteolysen av MyD88 krever C5aR/TLR2-avhengig frigjøring av cytokinet TGF- β 1 som muliggjør ubiquitylering av MyD88 via E3 ubiquitin ligase Smurf1. I tillegg aktiverer C5aR-TLR2 «crosstalk» PI3K som hindrer fagocytosen ved å blokkere aktiviteten til RhoA GTPase og følgelig aktin polymerisering. PI3K signalering induserer dessuten produksjonen av inflammatoriske cytokiner. I motsetning til MyD88 deltar en annen TLR2 adaptor, Mal, i denne undertrykkningen ved å virke oppstrøms i forhold til PI3K. Til sammen gir disse funksjonelt integrerte veiene, som er kontrollert av *P. gingivalis*, beskyttelse til ellers ømfintlige bakteriearter i polymikrobielle samfunn (biofilm) og fremmer dysbiotisk betennelse og periodontalt bentap i relevante dyremodeller. (Fra: Olsen I, Hajishengallis G. J Oral Microbiol 2016; 8: 30936 – doi.org/10.3402/jom.v8.30936).

P. gingivalis-nøytrofil interaksjoner er åpenbart viktige faktorer i patogenesen til periodontitt.

Referanser

- Olsen I, Yilmaz Ö. Modulation of inflammasome activity by Porphyromonas gingivalis in periodontitis and associated systemic diseases. J Oral Microbiol. 2016; 8: 30385. doi: 10.3402/jom.v8.30385
- Olsen I, Hajishengallis G. Major neutrophil functions subverted by Porphyro-

monas gingivalis. J Oral Microbiol. 2016; 8: 30936 – doi.org/10.3402/jom.v8.30936

Adresser: Ingar Olsen, Institutt for Oral Biologi, Det Odontologiske Fakultet, Universitetet i Oslo, postboks 1052 Blindern, 0316 Oslo. E-post: ingar.olsen@odont.uio.no

George Hajishengallis, Department of Microbiology, Penn Dental Medicine, University of Pennsylvania, Philadelphia, USA.

Presisjon er alt. Derfor har vi gjennom 25 år med protetikkk samarbeidet med noen av de dyktigste tannteknikerne i verden. Slik blir også du en leverandør av presisjon og kvalitet - noe som sparer tid og penger for både deg og pasientene dine. Ring oss på 32 89 60 55 for et godt tilbud!

Som bonuskunde får du opptil hver 9. MK kostnadsfritt (ekskl.au).

Nedre Storgate 65, 3015 Drammen | dentrade@online.no | www.dentrade.org | Agent for DWWW, Modern Dental Lab

DENTRADE
We put a smile on your face

Hager R. Zein Elabdeen:

Kartlegging av markører for aggressiv periodontitt

Hager R. Zein Elabdeen disputerte 4. mars 2016 for PhD-graden ved Universitetet i Bergen med avhandlingen «Mapping of microbial and inflammatory markers in aggressive periodontitis».

Periodontitt forekommer i kronisk og aggressiv form. Forekomst av aggressiv periodontitt varierer mellom populasjoner, og er rapportert hyppigst forekommende i Afrika. Hager R. Zein Elabdeen har studert forekomst av bakterier og karakteristiske trekk ved immunreaksjoner ved aggressiv periodontitt hos unge individer i Sudan ved å benytte en rekke ulike laboratoriemetoder. Studiene innebærer analyser av ulike biologiske væsker som spytt, blod, og væske fra tannkjøttlommen. Det er foretatt kartlegging av signalsubstanser (cytokiner), og utført omfattende fett-syreanalyser som ikke tidligere har blitt gjort i denne pasientgruppen. Hager R. Zein Elabdeen fant at bakteriefloraen

FOTO: JØRGEN BARTH, UB.

Personalia

Hager R. Zein Elabdeen er født i 1977 i Sudan og er utdannet tannlege ved Universitetet i Khartoum i 2002. Hun har hatt universitetsstipend ved Det medisinsk-odontologiske fakultet, Universitetet i Bergen. Veiledere har vært Anne Isine Bolstad, Manal Mustafa og Raouf Wahab Ali.

i tannkjøttlommen hos disse pasientene var mer kompleks enn tidligere beskrevet. Analysene viste også en forskjell mellom pasienter og friske individer bl. a. i forekomst av cytokiner, omega-3 og omega-6 flerumettede fettsyrer og prostaglandiner.

Prøveforelesningen fant sted 4. mars 2016 på Institutt for klinisk odontologi, Universitetet i Bergen, over oppgitt emne: «Pathogenesis of periodontal diseases in the light of new technologies for high throughput analysis».

Tidendes pris for beste kasuspresentasjon

Tidende ønsker å motta gode kasuspresentasjoner til tidsskriftet. Vi har derfor opprettet en pris som vi tar sikte på å dele ut hvert annet år, og neste gang ved NTFs landsmøte i 2016.

Prisen på 20 000 kroner tildeles forfatteren(e) av den kasuistikk som vurderes som den beste av de publiserte kasuspresentasjonene i løpet av to årganger av Tidende.

Tidende ønsker med dette å oppmuntre til en type fagskriving som er etterspurt blant leserne og som bidrar til å opprettholde norsk fagspråk. Vi er ute etter pasienttilfeller som er sett og dokumentert i praksis og som beskriver kliniske situasjoner som bidrar til erfaringsgrunnlaget i tannhelsetjenesten. Vi er svært interessert i flere bidrag fra den utøvende tannhelsetjenest-

en i tillegg til kasus fra spesialistutdanningene. Ved bedømmelsen blir det lagt særlig vekt på: Innholdets relevans for Tidendes lesere, disposisjon, fremstillingsform og lesbarhet, diskusjon av prognose og eventuelle alternative løsninger samt illustrasjoner.

SUNSTAR

PAROEX

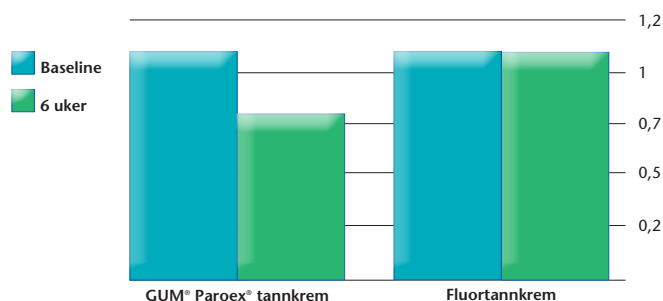
KJØPES PÅ DITT DEPO!

Har dine pasienter tannkjøttbetennelse?

Å skifte tannkrem er en god start!

GUM® Paroex 0,06 CHX tannkrem er den første antiseptiske tannkrem for langvarig bruk!

Klinisk bevist effektiv mot tannkjøtt sykdom*

I en nylig gjennomført studie med gingivitt pasienter, fikk en gruppe pusset tennene med GUM® Paroex® 0,06% tannkrem med 1450 ppm fluor i 6 uker, og en annen gruppe fikk pusset tennene med vanlig fluortannkrem (1450 ppm).

RESULTAT:

Effekt: Etter 6 uker fant man en **signifikant gingivitt reduksjon (31%) hos pasienter som pusset tennene med GUM® Paroex® tannkrem**. I den andre gruppen kunne man ikke se noe forskjell i gingivitt hos pasientene som brukte vanlig fluortannkrem.

Bivirkninger: Ingen av pasientene i gruppene rapporterte om bivirkninger på misfarging av tenner eller smak.

* "Klorhexidin i lavdose - Et effektivt til daglig munhygiene? doc Per Ramberg, Sahlgrenska Akademien, Gøteborg universitet, Publ. i Tandhygienistidning nr 4.13

GUM® Paroex® 0,06% CHX TANNKREM

- God smak
- Inneholder klorhexidin, CPC og Fluor (1450 ppm)
- **Dobbeltvirkende antibakteriell effekt** og kan brukes daglig over en lengre tid for de som trenger mer enn en vanlig tannkrem
- Pasienter bør børste tennene med **GUM® Paroex® 0,06% tannkrem** morgen og kveld, akkurat som med en vanlig tannkrem

For pasienter som trenger mer enn en vanlig tannkrem!

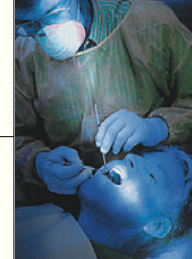

Sunstar | Tel 909 84154 | info.se@se.sunstar.com

Nå endelig på

apotek

Niyaz Al-Sharabi:

Kan signalstoffer fra stamceller hjelpe ved tannskader?

Niyaz Al-Sharabi disputerte torsdag 17. mars for PhD-graden ved Universitetet i Bergen med avhandlingen «Paracrine effects of mesenchymal stem cells on dental tissues – in vitro and in vivo studies».

Tannskader forekommer relativt hyppig og er forbundet med betennelsesreaksjoner og aktivering av kroppens forsvarssystem. På grunn av den komplekse oppbyggingen av tenner vil skader ofte innebære at hardvev, blodkar og nerver blir ødelagt, og i noen tilfeller vil infeksjon kunne hindre reparasjon og gjenvinning av funksjon. Stamceller fungerer som kroppens reserveceller og disse finnes i små mengder i de fleste vev, inkludert tannpulpa. Tilførsel av ekstra stamceller er i dag brukt ved behandling av større skader og sykdommer. Det er allment akseptert at stamceller er viktige for tilheling og reparasjon, men i den senere tid har studier vist at signalstoffer som blir utskilt fra stamceller alene kan fremme tilhelingsprosesser i ulike vev. Slik behandling, hvor signalstoffene tilføres skadet vev, er kostnadseffektiv og innebærer ikke transplantasjon av levende celler. Signalstoffene, som består av en mengde vekstfaktorer og ulike cytokiner, kan framstilles ved å dyrke stamceller i laboratoriet. I stu-

FOTO: UIB

Personalia

Niyaz Al-Sharabi er født i Saudi Arabia i 1978, men oppvokst i Jemen. Han fullførte sin Bachelor in Dental Surgery (BDS) ved University of Science and Technology, Sana'a, Jemen, i 2003. Han arbeidet deretter i fire år som privat tannlege. I perioden 2007 til 2010 var han instruktørtannlege ved University of Science and Technology, Sana'a, Jemen. Fra 2011 til 2016 var han ph.d.-stipendiat ved Institutt for klinisk odontologi, Det medisinske-odontologiske fakultet, Universitetet i Bergen..

diene ble signalstoffer fra stamceller, som ble hentet fra beinmarg, tilført for å påskynde dannelse av hardvevsproduserende celler, og for å fremme tilheling etter tannskade.

I første del av avhandlingen ble signalstoffene brukt for å stimulere isolerte pulpaceller til å bli hardvevsproduserende celler, noe som er en forutsetning for vellykket tilheling av tannskader. Ved hjelp av molekylærbiologiske metoder viste studien at signalstoffene fremmet dannelse av hardvevsproduserende celler i laboratorieforsøk.

I andre del av avhandlingen ble signalstoffene brukt for å undersøke tilhe-

ling i en autotransplantasjonsmodell hos rotter, hvor 1. molar ble ekstrahert og satt tilbake på plass. Signalstoffene ble tilført alveolen før den ekstraherte tannen ble replasert. Det ble sammenlignet med tilsvarende tenner som ikke fikk slik behandling.

Funnene viste at signalstoffene fra stamcellene reduserte forekomst av komplikasjoner, slik som rotresorpsjon og kalsifiseringer av kanalsystemet, som ofte er forbundet med denne type tannskade. Forklaringen er trolig at betennelsesreaksjonen ble dempet hos tennene som var behandlet med signalstoffene.

Tidendes pris for beste oversiktsartikkel

Tidende ønsker å oppmuntre til gode oversiktsartikler i tidsskriftet. Prisen på 30 000 kroner tildeles forfatteren(e) av den artikkelen som vurderes som den besete publiserte oversiktsartikkelen i løpet av to årganger av Tidende.

Tidende ønsker å oppmuntre til en type fagskriving som er etterspurt blant leserne og som bidrar til å opprettholde

norsk fagspråk. Tidendes pris for beste oversiktsartikkel deles ut hvert annet år og neste gang i forbindelse med NTFs landsmøte i 2017.

Ved bedømmelse blir det lagt særlig vekt på:

– artikkelens systematikk og kilde-
håndtering

– innholdets relevans for Tidendes lesere
– disposisjon, fremstillingsform og lesbarhet
– illustrasjoner

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til redaktøren

HVER DRÅPE ER KONSTRUERT FOR Å BIDRA TIL Å REDUSERE KARIES RISIKOFAKTORER

Listerine® Professional Fluoride Plus tar hånd om risikofaktorene som er identifisert i Keyes-konseptet.¹

Alkoholfrie Listerine® Professional Fluoride Plus bidrar til å redusere risikoen for karies fordi det:

- Inneholder ekstra fluor (0,1 %) som styrker tennene
- Reduserer plakk
- Kontrollerer den bakterielle syreproduksjonen

Listerine® Professional Fluoride Plus gir 100 % økt beskyttelse for tennene sammenlignet med fluorert tannkrem alene (i laboratoriestudie²).

Profesjonell munnpleie hjemme

1. Van Loveren, C. et al., European Journal of Nutrition 2012; 15-25 2. Surface micro hardness, DOF 4-2013 NO/LI/13-0110(1)

VISSTE DU AT LITT GRØNNSAKER, FRUKT ELLER BÆR TIL HVERT MÅLTID ELLER BLIR FEM OM DAGEN?

De fleste av oss vet at vi bør spise minst fem om dagen. Grønnsaker, frukt og bær er nødvendig uansett alder. Spiser du litt grønnsaker, frukt eller bær til hvert måltid, blir det enklere å nå målet. Det skal ikke så mye til. Med noen små grep blir det beste du vet litt sunnere.

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL
facebook.com/smaagrep

 Helsedirektoratet

BIVIRKNINGSSKJEMA

RAPPORTERING AV UØNSKETE REAKSJONER/BIVIRKNINGER HOS PASIENTER I FORBINDELSE MED ODONTOLOGISKE MATERIALER

Bivirkningsgruppen
for odontologiske biomaterialer

Bivirkningsskjemaet skal fylles ut av tannlege, tannpleier eller lege.

Skjemaet dekker spekteret fra konkrete reaksjoner til uspesifikk, subjektive reaksjoner som blir satt i forbindelse med tannmaterialer.

Selv om det er tvil om graden og arten av reaksjoner, er det likevel betydningstiltatt at skjemaet blir fylt ut og returnert.

Det skal fylles ut ett skjema per pasient som har reaksjon(er).

Vi ønsker også å få rapport om evt. reaksjoner på materialer som tannhelsepersonell er utsatt for i yrkessammenheng (se yrkesreaksjoner neste side).

NBI Bivirkningsskjemaet alene gjelder ikke som en henvisning.

Rapportørens navn og adresse:

Postnr.:

Poststed:

Tlf.:

E-post:

Utfyllingsdato:

Klinikktype:

Tannlege Tannpleier
 Offentlig Privat

Spesialist i:

Lege Sykehus Primær/privat

Spesialist i:

Pasientdata

Kjønn: Kvinne Mann

Alder: år

Generelle sykdommer/diagnoser:

Medikamentbruk:

Kjent overømfintlighet/allergi:

Var det pasienten som gjorde deg oppmerksom på reaksjonen(e)?
 Ja Nei

Reaksjonen opptrådte for første gang i hvilket år:

Hvor lang tid etter behandlingen opptrådte reaksjonen(e)?
Umiddelbart   innen 24 timer   innen 1 uke   innen 1 måned   til år ukjent

Symptomer og funn

Pasientens symptomer
 Ingen

Intraoralt:

- Sveie/brennende følelse
- Smerte/lønhet
- Smakstørrelser
- Stiv/nummen
- Tørretthet
- Øket spytt/slimmengde

Lepper/ansikt/kjever:

- Sveie/brennede følelse
- Smerte/lønhet
- Stiv/nummen
- Hudreaksjoner
- Kjeveleddsproblemer

Generelle reaksjoner knyttet til:

- Muskler/ledd
- Mage/tarm
- Hjerte/sirkulasjon
- Hud
- Øyne/syn
- Øre/hørsel, nese, hals

Øvrige symptomer:

- Tretthet
- Svimmelhet
- Hodepine
- Hukommelsesforstyrrelser
- Konsentrasjonsforstyrrelser
- Angst
- Uro
- Depresjon

Annet:

Rapportørens funn
 Ingen

Intraoralt:

- Hevelse/ødem
- Hvittlige forandringer
- Sår/blemmer
- Rubor
- Atrofi
- Impresjoner i tunge/kinn
- Amalgamtatoveringer
- Linea alba

Annet:

Lepper/ansikt/kjever

- Hevelse/ødem
- Sår/blemmer
- Erytem/rubor
- Utslett/eksem
- Palpable lymfeknuter
- Kjeveleddsfunksjon
- Nedsatt sensibilitet

Annet:

Øvrige funn: Angi lokalisasjon:

- Hevelse/ødem
- Urtikaria
- Sår/blemmer
- Eksem/utslett
- Erytem/rubor

Annet:

I forbindelse med hvilken type behandling opptrådte reaksjonen(e)?

- Fyllinger (direkte teknikk)
- Innlegg, fasader
- Faste protetiske erstatninger
- Avlagbare protetiske erstatninger
- Bittfysiologisk behandling
- Midlertidig behandling
- Rotbehandling (rotfylling)
- Tannkjøttbehandling
- Oralt kirurgi
- Tannregulering
- Forebyggende behandling
- Annet:

Hvilke materialer mistenkes å være årsak til reaksjonen(e)?

- Amalgam
- Komposit
- Komponer
- Glassionomer
- kjemisk lysherdende
- Bindingsmaterialer ("primer/bonding")
- Isolerings-foringsmaterialer
- Fissursrøseglingsmaterialer
- Beskyttende filmer (f.eks. varnish, ferniss, fluorlakk)
- Pulpaoverkappingsmaterialer
- Endodontiske materialer
- Sementeringsmaterialer
- vannbasert plastbasert
- Metall-keram (MK, PG)
- metall/legering keram
- Materialer for kroner/broer/innlegg
- metall/legering plastbasert keramisk
- Materialer for avtakbare proteser
- metall/legering plastbasert
- Materialer for intraoral kjeveortopedisk apparatur
- metall/legering plastbasert
- Materialer for ekstraoral kjeveortopedisk apparatur
- metall/legering plastbasert
- Materialer for bittfysiologisk apparatur
- Materialer for implantater
- Avtryksmaterialer
- hydrokolloid elastomer
- Midlertidige materialer – faste proteser
- Midlertidige materialer – avtakbare proteser
- Andre midlertidige materialer
- Forbruksmaterialer (f.eks. hanske, kofferdam)
- Andre materialer

Produktnavn og produsent

av aktuelle materialer som mistenkes å være årsak til reaksjonen(e):
Legg gjerne ved HMS-datablad.

Mottatt: _____
Besvart: _____
Registrert: _____
Klassifisert: _____
Sign: _____

Yrkesreaksjoner

Reaksjonen(e) gjelder tannhelsepersonell i yrkessammenheng (dette er et forhold som sorterer under Arbeidsstilsynet, men vi ønsker denne tilbakemeldingen fordi det kan ha relevans også for reaksjoner hos pasienter).

Ønsker flere skjema tilsendt
Antall: _____

Ansvarlig: **Bivirkningsgruppen**
Arstadveien 19
5009 Bergen

Telefon: 55 58 62 71
Fax: 55 58 98 62

E-post: bivirkningsgruppen@uni.no
web: www.uni.no/helse/bivirkningsgruppen

Takk for rapporten. Vi mottar gjerne kommentarer.

Henvisninger

Er pasienten henvist for utredning/undersøkelse/ behandling av reaksjonen(e)?
 Nei

- Ja til**
  - Bivirkningsgruppen
  - tannlege
  - odontologisk spesialist
  - allmennlege
  - medisinsk spesialist eller på sykehus
  - alternativ terapeut
- Annet: _____

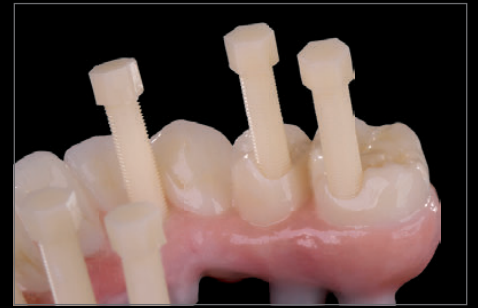
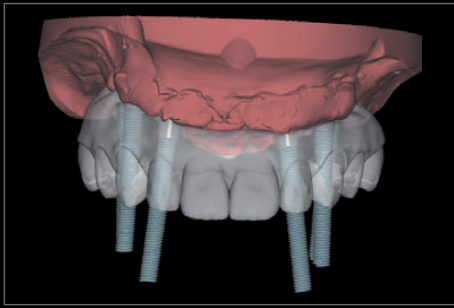
Hvor sikker bedømmes relasjonen mellom materialet og reaksjonen(e)?

Tannlege/tannpleier/lege:
 Sikker/trolig relasjon- Mulig relasjon
- Usikker/ingen oppfatning

Pasient:
 Sikker/trolig relasjon- Mulig relasjon
- Usikker/ingen oppfatning

uni Helse
Bivirkningsgruppen for odontologiske biomaterialer
Ver 6.2

OKKLUSALT SKRURETINERTE PRETTAU® BRIDGES MED GJENGEDE SKRUEKANALER

Tanntekniker Manfred Pörnbacher – Dental Laboratory Steger, Bruneck (Syd-Tirol/Italia)

Tannlegeforeningens Nettbaserte Kurs

Det har skjedd mye med våre nettbaserte kurs de siste månedene, og vi ønsker å minne alle medlemmer om følgende:

- Det har kommet to nye kurs om Strålevern og Trygdestønader.
- De nettbaserte kursene om myndighetskrav er obligatoriske for alle medlemmer og en viktig del av den obligatoriske etterutdanningen.
- Vi har lansert en ny, mer brukervennlig portal hvor du enkelt ser dine tilgjengelige og fullførte kurs.
- Alle de nåværende Tank-kursene er gratis for alle medlemmer (pris for ikke-medlemmer er 1.500,-)
- Kursene er fleksible og kan gjennomføres når som helst på døgnet på pc eller nettbrett - noen av kursene kan også gjennomføres på mobil.
- Om du ikke består eksamen på første forsøk kan du sende en mail til [omigjen@tannlegeforeningen](mailto:omigjen@tannlegeforeningen.no) for et nytt forsøk.

Dette er NTFs nettbasert kurs

- Strålevern (NYTT!)
- Kurs for tannleger i trygdestønad (NYTT!)
- Smittevern
- Personvern og informasjonssikkerhet 1
- Personvern og informasjonssikkerhet 2

Flere kurs er også under utvikling.

Mer informasjon og påmelding finner du på www.tannlegeforeningen.no under Kurs og utdanning / Nettbaserte kurs

Tank-kurs som tema på klinikk møte?

Mange tannklinikker har jevnlig klinikk møter med faglig oppdatering. Hvorfor ikke bruke et av NTFs tank-kurs som utgangspunkt neste gang det skal arrangeres et slikt møte?

Broegelmanhuset tannhelsesenter i Strandgaten i Bergen gjorde nettopp dette, og anbefaler andre tannklinikker å gjøre det samme!

Les mer på www.tannblogg.no

HUSK: Tank-kursene er GRATIS for alle medlemmer!

Tellende timer

Annerledes

Nyskapende

Kostnadseffektivt

Tank

Tannlegeforeningens nettbaserte kurs

COLGATE® KOMPLETT

EFFEKTIV BÅDE PÅ HARDE OG MYKE FLATER FOR ALL-ROUND BESKYTTELSE^{1*}

Colgate® Komplett fluor tannpasta inneholder sinksitrat som **er effektiv på alle munnens overflater**, inkludert tenner, tunge, kinn og tannkjøtt. Ved å redusere nivået av bakterier på de myke vev begrenses overføring av bakterier til tenner, og på denne måten reduseres risikoen for karies og tannkjøttsykdom.

En ny klinisk studie har vist at Colgate® Komplett tannpasta gir **større reduksjon i bakteriegjenvækst** på tannkjøttet, kinn, tunge og tenner enn en vanlig fluortannpasta¹.

OMRÅDER I MUNNEN	% REDUKSJON I BAKTERIE- GJENVÆKST ¹
Tannkjøttet	42% ↓
Kinn	43% ↓
Tunge	60% ↓
Tenner	48% ↓

Gi dine pasienter en mulighet til å reparere tidlige tann- og tannkjøtt problemer og opprettholde en sunn munn ved å anbefale Colgate® Komplett. Colgate® Komplett serien består av Komplett Daily Repair og Komplett Whitening

✓ TANNKJØTT

✓ KINN

✓ TUNGE

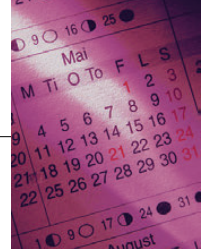
✓ TENNER

Colgate®

YOUR PARTNER IN ORAL HEALTH

1. Data on File August 2015, Colgate - Palmolive Company
* Definert som 12-timers antibakteriell beskyttelse for tenner, gingiva, kinn og tunge

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst – TkØ:

På plass i egne lokaler

Som det siste av kompetansesentrene er TKØ på plass i egne lokaler, sentralt plassert på Majorstua i Oslo. Etableringsprosessen er ikke riktig ferdig enda, men planen er å få alle spesialitetene på plass i et fullverdig kompetansesenter i løpet av ganske kort tid.

Det er en stund siden dere flyttet inn. Hvordan trives dere?

– Vi trives veldig godt i de nye lokalene, sier direktør ved TKØ, Hilde Vogt Toven. Vi overtok lokalene første november i fjor, og det har vært en del etterarbeid med å få ting på plass, både når det gjelder interiør og det bygningsmessige. Vi overtok jo ganske tomme lokaler, uniter var på plass, men ikke noe annet. Vi er fremdeles ikke helt ferdige med å utruste behandlingsrommene. Nå er vi inne i en fase hvor vi får nye ansatte, det er fortsatt under oppbygning.

– Hvor mange ansatte regner dere med å ha når alt er ferdig?

Fra venstre: kommunikasjonsrådgiver og nettedaktør Vibeke Almaas, direktør for TKØ, Hilde Vogt Toven og styreleder og direktør for tannhelsetjenesten i Østfold, Per David Cleve Søhoel.

– Det vil bli ca. 23–24 ansatte. Da er det meningen at alle spesialiteter skal være representert, sier Toven. Det er ikke på plass riktig enda, men vi er på vei. Nye tannhelsesekretærer og ny klinikkleder har vi også ansatt. Vi har videre en plan om å utvide forskningsstaben. Her har vi en forskningsleder, to forskere og en prosjektmedarbeider. Det kommer en forskningskoordinator i august, og vi skal lyse ut en forskerstilling til.

Spesialister

– Hvor mange spesialister har dere ansatt så langt?

– I dag har vi to pedodontister, og det er det. Pedodonti er en breddespesialitet i seg selv, så dette er svært viktig å ha på plass. Vi har et tydelig mandat i å jobbe mot de oppgavene som det offentlige har ansvaret for, så vi tenker at det er en god start. Men også priori-

terte grupper har behov for flere spesialiteter, så vi har en plan om å rekruttere alle spesialistområdene, sier Toven.

– Hvordan er fordelingen mellom klinikk og forskning når det gjelder spesialistene?

– I utgangspunktet er det slik at spesialistene som begynner her har en stilling som er fordelt mellom klinisk virksomhet ca. halvparten av tiden, 25 prosent er viet til veiledning, og 25 prosent til forskning. Dette er noe som er under oppbygging, så her må vi se hvilke problemstillinger man vil fordype seg i. Forskjellige personer vil kanskje ha litt forskjellige preferanser. Vi må se hvilke spesialister vi får og hvilke interesser de har også. Mesteparten av fokuset vil være på den kliniske virksomheten. Vi skal jo gi et tverrfaglig behandlingstilbud, så for oss er det viktig å få inn de andre spesialitetene også.

Behandlingsrom.

Tannhelsesekretærene spiller en svært viktig rolle ved TOO-senteret. Her ved (fra venstre) Unni Kvam og Fatmire Zeneli.

– Det er mange som ønsker seg deltidstillinger, men her har vi begrensninger på hvor mange vi skal ha, og hvor store stillingsprosentene det skal være. Men dette må vi ta etter hvert, med de enkelte kandidatene, sier Toven.

– Hvordan er rekrutteringssituasjonen når det gjelder spesialister?

– Vi lyste ut stillinger i september, men det har også vært en del som har tatt uformell kontakt. Vi starter en ny rekrutteringsrunde nå. Om det er vanskelig å rekruttere eller ikke er nok litt avhengig av spesialitet. Jeg har inntrykk av at noen spesialiteter er vanskeligere å rekruttere enn andre. Det var for eksempel ingen endodontister som søkte sist vi utlyste. Men dette kan jo selvsagt være tilfeldigheter. På den annen side har vi også merket større interesse fra noen spesialiteter enn andre.

Statlige føringer for spesialistutdanningen

–Hvordan er kontakten med universitetet i Oslo?

– Jeg har vært i møte med rektor, dekan og fakultetsdirektør ved Universitetet i Oslo senest i dag. Det er spesielt på to områder hvor vi tenker at det er viktig for oss å samarbeide med universitetet: Det ene er forskningsområdet. De er nestorer innenfor odontologisk forskning – vi er jo en lillebror i denne sammenhengen. Vår tilnærming til forskning er dessuten praksisnær klinisk forskning. Vi tenker også på

tjenesteforskning, noe så å si ingen andre driver med.

– Det andre er den kliniske treningen for spesialistkandidater, det er også et av våre viktige samarbeidsområder.

Nå kommer det statlige føringer på dette området ganske snart. Vi er en arbeidsgruppe under Helsedirektoratet som jobber med dette. Det blir også utført en kartlegging av hvordan spesialistutdanningen for tannleger er organisert i Norge. Denne gruppen kommer med en rapport som skal være ferdig i mai. Jeg sitter i denne arbeidsgruppen, og der sitter også universitetene. Basert på den vil staten komme med noen føringer, og det forholder vi oss til når det kommer.

– På disse to områdene er det viktig for oss å samarbeide med fakultetet. De har i tillegg en faglig tyngde som vi gjerne vil kunne dra nytte av, så vi er i dialog, sier Toven.

Samlokalisering

– Jeg synes også det var gledelig å se at regjeringen har landet på et nytt bygg for odontologisk fakultet, samlokalisert med TkØ. Vi vet at dette er prosesser som tar tid, men vi er villige til å være med i denne prosessen, og vi må få på plass samarbeidssystemene. Vi har forskjellig tilnærming til oppgavene vi har fått, og vi trenger absolutt ikke å konkurrere. Vi skal jo først og

fremst stå til tjeneste for Den offentlige tannhelsetjenesten. Vi har et mandat fra våre eiere, og det er fylkeskommunene. Nå er det etter hvert bare tre: Oppland, Østfold og Hedmark. Oslo har vedtatt å trekke seg ut. Det skjer fra 1. juli i år. Men TkØs mandat er ikke endret og vi forsetter arbeidet med å utvikle TKØ til et fullverdig regionalt odontologisk kompetansesenter som tidligere besluttet, sier Toven.

Tidligere har Akershus trukket seg fra TkØ-samarbeidet med virkning fra oktober 2015.

TOO-klinikken

– Hvordan er søkningen til TOO-klinikken (klinikk for torturofre, overgrepssatte og odontofobipasienter)?

– Vi får bekreftet at det er et stort behov, sier kommunikasjonsrådgiver Vibeke Almaas.

– Klinikken kan henvise til TOO-senteret, men pasientene kan også selv ta kontakt. TOO-klinikken har eksistert i tre-fire år, så det begynner å bli et tilbud som er kjent og det henvises stadig flere pasienter. Disse behandlingene er ganske omfattende og de kan ta tid. Vi har satt 10 timer per hode som et omtrentlig gjennomsnitt for behandling, men det er en retningslinje en ikke kan følge til punkt og prikke. Det betyr at noen grupper krever mye ressurser.

Klinikken.

Det er etablert TOO-team i hvert fylke, i Elverum for Hedmark, Lillehammer for Oppland og Moss for Østfold, som registrer det samme: det er torturofre, det er overgrepssatte, som er en ganske stor andel av dem som kommer hit, og så har vi dem som har en ganske sterk odontofobi. De får tid hos psykolog, tannhelsesekretær og tannlege, og det i seg selv er ganske ressurskrevende. Det er fremdeles et prosjekt fra direktoratet, og vi får bare mer og mer bekreftet behovet for det. Vi jobber hele tiden med å nå ut til dem som kan ha nytte av behandlingen, og det vil vi fortsette med, sier Almaas.

E-kurser

– En del av kompetansehevingen dere driver er i form av elektroniske kurser eller e-læring. Brukes det mye?
 – Jeg ser det er enkelte kurs som brukes mer enn andre, sier Almaas. For eksempel er kurset om instrumentlære alltid på topp. Dette er små korte kurs. Og så har vi to kurs om smittevern, hvor det ene er ganske stort, og det er også et kurs i journalføring. Disse kursene brukes flittig.

Vi har ikke fått gjort så mye med e-læring det siste året, grunnet andre ting. Men vi kommer tilbake til det nå framover. Vi kommer med en liten test/

sjekklister om antibiotika hvert øyeblikk.

Kursproduksjonen henger også sammen med personalet her. Når vi får flere spesialister får vi også mer kompetanse på huset som vi kan bruke til å lage nye kurs. Etter hvert får vi se hva det er behov for, og hva som finns fra før, slik at vi lager kurs innen aktuelle områder som per i dag ikke har e-kurs, sier hun.

Veien fremover

– Vil du si litt mer om hvordan du ser på planene for fremtiden? spør vi Hilde Vogt Toven.

– Svært positivt. Vi har jo hatt et år og vel så det med mye arbeid rundt å faktisk få etablert oss i disse lokalene og få til en litt mer fast ordning. Ikke leie lokaler og være forskjellige steder i Oslo. Vi trenger nok sikkert et år til for å få alt vi trenger på plass og få de ansatte vi ønsker oss, og få pasienter og tannhelsetjenesten til å bruke oss. Men tilbakemeldingene er positive. Jeg ser at tannleger ringer – og at det er et behov der ute for et tverrfaglig tilbud. Også når andre har stengt.

– Hos Den offentlige tannhelsetjenesten får vi veldig positive tilbakemeldinger. Jeg snakket med hele Østfold i forrige uke, og da kom jo folk med

Resepsjonen.

Venterommet.

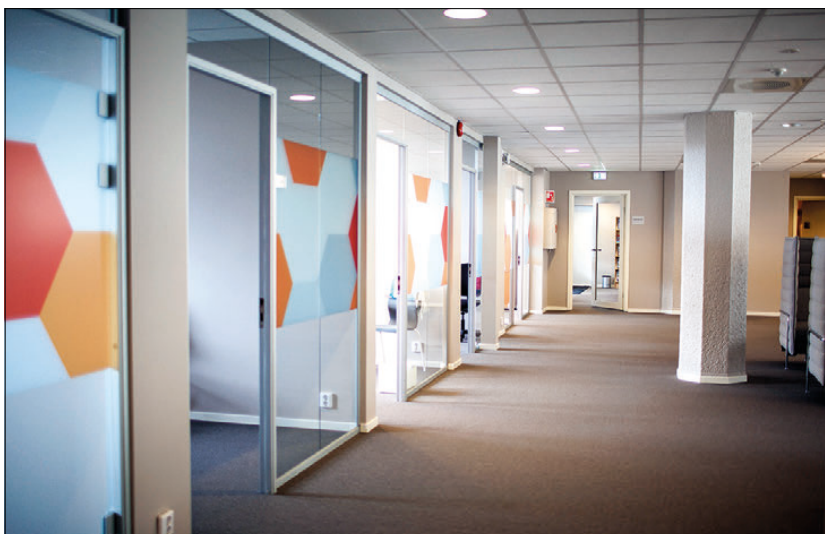
ideer både når det gjelder forskning og med ønske om hospitering, om å kunne få små kurs, ulike tiltak som bidrar til kompetanseheving, og kanskje også variasjon ute i tjenesten. For det er jo hele formålet med etablering av kompetansesentrene, det å bidra til et kompetanseløft i tjenesten.

– Vårt mandat er å være henvisningsinstans, drive rådgivning, og i tillegg drive med praksisnær klinisk forskning, samt etterutdanning. Så er det i tillegg spesialistutdanning, det vil si klinisk trening for spesialistkandidater. Men dette får vi jo føringer på, så det ligger utenfor vårt ansvarsområde.

– Når skal dere ha innvielse av lokalene?

– Den 21. september. Vi holder akkurat på med å lage invitasjoner, avslutter hun.

Tekst og foto: Kristin Aksnes

Lyse lokaler for forskning og administrasjon.

Nytt bygg for odontologisk fakultet ved Universitetet i Oslo:

Flytter til Gaustad

Nye lokaler for Odontologisk fakultet ved Universitetet i Oslo skal ligge på Gaustad i Oslo. Det har regjeringen bestemt, heter det i pressemeldingen fra Kunnskapsdepartementet 31. mars.

Helt siden 1990-tallet har det vært jobbet for å få på plass nye klinikkfasiliteter for Odontologisk fakultet (OD) ved Universitetet i Oslo (UiO), heter det videre i pressemeldingen:

– Jeg er glad for at beslutningen nå endelig er tatt, og at vi har kommet til en god konklusjon. Beliggenheten nær Blindern og Rikshospitalet er ideell for å sikre fortsatt tannhelseutdanninger og -forskning av høy internasjonal klasse, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen.

Odontologisk fakultet har ikke tilfredsstillende fysiske forhold, og det er et stort behov for nye lokaler. Lokaliseringen i nærheten av øvrige fagmiljøer på Blindern og Gaustad vil være meget gunstig både for utdanningene og forskningen. Plassering på den delen av campus som er nærmest Rikshospitalet er også ideelt.

I gang før sommeren

Allerede før sommeren kan planprosessen for nytt bygg på Gaustad være i

Regjeringen har bestemt at Det odontologiske fakultet skal flyttes til NEMKO-tomten bak ferdighetssenteret, til venstre i bildet. Det plasserer fakultetet også i nærhet til Ferdighetssenteret (t.v.) og Domus odontologica (t.h.). Foto: Per Gran, Det odontologiske fakultet/UiO.

gang. Det ble klart etter et møte mellom OD og Kunnskapsdepartementet (KD) 25. april.

– Dette var virkelig gode nyheter. Vi hadde håpet at vi kunne få forprosjektstøtte på statsbudsjettet for 2017, men at Kunnskapsdepartementet (KD) selv ønsker at vi kommer i gang med planprosessen allerede nå, var jo bedre enn vi turte å håpe på, sier fakultetsdirektør Tove Langhaug på ODs nettsted.

– Vi har fått signaler om at de kommer til å sende oppdragsbrev til Statsbygg i løpet av mai, og det betyr i så fall at vi kommer i gang med å forberede prosjektet allerede før sommeren, sier hun videre.

– Dette viser igjen at det viktige og langsiktige arbeidet til så mange mennesker med å realisere bygget på Gaustad nå virkelig begynner å bære frukter. Vi gleder oss veldig til å starte, er Pål Barkvolls kommentar på nettstedet.

Den aktuelle tomten ligger til venstre for Ferdighetssenteret, som også tilhører Det odontologiske fakultet, på Gaustad. Foto: Per Gran, Det odontologiske fakultet/UiO.

Stort og viktig fagmiljø

OD er landets største fagmiljø for tannhelsefag med ca. 470 studenter og 450 ansatte. Fakultetet utdanner tannpleiere, tannleger, tannlegespesialister og forskere.

Fakultetet gjennomfører 50 000 pasientkonsultasjoner hvert år som en del av undervisningen. OD står for størstedelen av norsk forskning på feltet.

Det nye bygget vil samle tannhelsefagmiljøene i Oslo. Tannteknikerutdanningen overføres fra Høyskolen

NEMKO-bygningen. Foto: Martin Toft/Uniforum.

i Oslo og Akershus (HiOA) til UiO. I tillegg vil Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst (TKØ) samlokaliseres med OD.

Regjeringens konseptvalg betyr at den videre planleggingen av prosjektet kan starte. Det vil ta flere år før bygget kan stå ferdig, og er blant annet avhengig av at Stortinget prioriterer penger til byggingen.

Mottas med glede

Regjeringens beslutning mottas med glede av dekan Pål Barkvoll ved det odontologiske fakultet i Oslo:

– Dette er en veldig god nyhet. Vi har jobbet for dette i mange år og lenge understreket viktigheten av at fakultetet også plasseres nærmere det kommende Livsvitenskapsbygget og vårt eget Institutt for oral biologi. At regjeringen nå har bestemt seg markerer starten på en ny, spennende fase i arbeidet for nytt klinisk odontologisk bygg, sier han på fakultetets nettsted.

Til universitetsavisen Uniforum sier han:

– Det er meget gledelig. Klinikbygningene våre i Geitmyrsveien er ikke lenger gode nok. De ble bygd den gangen da stort sett bare barn og unge hadde hull i tenene, mens de eldre ikke hadde tenner. Derfor blir pasienter ofte henvist til små venterom, som ikke i god nok grad innfrir kravet til at det som blir sagt til

pasienten ikke skal overhøres av andre, sier Pål Barkvoll til Uniforum. Han synes også det er flott at de nye lokalene skal legges til Gaustad.

Pål Barkvoll, dekan ved Det odontologiske fakultet. Foto: Kaja Haugen, Det odontologiske fakultet/UiO.

– Da kommer vi i nærheten av Institutt for oralbiologi, Ferdighetscenteret og det framtidige livsvitenskapssenteret. Det blir svært gledelig, selv om det vil ta flere år før lokalene kan stå ferdig, understreker han.

Det odontologiske fakultet har ikke tilfredsstillende fysiske forhold, og det er et stort behov for nye lokaler. Lokaliseringen i nærheten av øvrige fagmiljøer på Blindern og Gaustad vil være meget gunstig både for utdanningene og forskningen. Plassering på den delen av campus som er nærmest Rikshospitalet er også ideelt, står det i pressemeldingen fra Kunnskapsdepartementet.

Stort og viktig fagmiljø

OD er landets største fagmiljø for tannhelsefag med ca. 470 studenter og 450 ansatte. Fakultetet utdanner tannpleiere, tannleger, tannlegespesialister og forskere.

Fakultetet gjennomfører 50 000 pasientkonsultasjoner hvert år som en del av undervisningen. OD står for størstedelen av norsk forskning på feltet.

Det nye bygget vil samle tannhelsefagmiljøene i Oslo. Tannteknikerutdanningen overføres fra Høyskolen i Oslo og Akershus (HiOA) til UiO. I tillegg vil Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst (TKØ) samlokaliseres med OD.

Regjeringens konseptvalg betyr at den videre planleggingen av prosjektet kan starte. Det vil ta flere år før bygget kan stå ferdig, og er blant annet avhengig av at Stortinget prioriterer penger til byggingen. Tomten på og rundt Nemko-bygningen i Gaustadalleen vil være stedet der de nye lokalene til Det odontologiske fakultetet kommer til å bli bygd, bekrefter dekan Pål Barkvoll overfor Uniforum.

For mer informasjon – se vår hjemmeside www.dentalstoep-import.no

Dentalstøp Import as
KVALITET TIL LAVPRIS
Vår ekspertise din trygghet

Helfos etterlevelsesarbeid:

Sjutrinnsmodell for rett ytelse

Refusjons- og trygderegler kan være innfløkte. Helfos utbetalinger på tannhelseområdet er ca. 2,3 milliarder kroner, og de vil rimelig nok vite hva pengene går til. I år står tannlegene for tur, i et systematisk etterlevelsesarbeid.

Bakgrunnen for arbeidet er at tannhelse er et av de største områdene for utbetaling av refusjon og utgjør ca. sju prosent av de totale utbetalingene fra Helfo.

På enkelte områder avdekkes det feil, og på noen områder ser Helfo en økning i utbetalingene som ikke kan forklares med regelverksendringer. Helfos mål er rett ytelse. Helfos samfunnsoppdrag er å forvalte samfunnets helseøkonomi riktig og på en effektiv måte. For å oppnå dette, er det viktig at kravene de får inn fra brukerne er kor-

rette første gang. Å motta korrekte krav betyr at brukerne etterlever regelverket Helfo forvalter.

Helfo arbeider etter en sjutrinnsmodell som er utviklet for etterlevelse på skatteområdet. De brukte modellen i 2015 for fysioterapeutene som sender refusjonskrav til Helfo, Det var såpass vellykket at de i år går i gang med tannhelsefeltet. OECD utviklet opprinnelig modellen for etterlevelse på skatteområdet, og Skatteetaten i Norge har også brukt den med gode resultater.

Sjutrinnsmodellen

Målet med å bruke etterlevelsemetodikken er å oppnå en systematisk og helhetlig tilnærming til etterlevelse av regelverket. Helfo ønsker å involvere eksterne fagmiljø i arbeidet, og Helfo og representanter fra Tannlegeforeningen hadde sitt første møte om saken i mars.

Faktaboks

Helfos etterlevelsesarbeid

Formålet med satsingen er å forbedre etterlevelsen på tannhelseområdet gjennom målrettet og koordinert virkemiddelbruk ved å bruke etterlevelsmodellen.

Målsettingen er

- Å øke Helfos kunnskap om hva som styrer tannlegene og tannpleiernes atferd med hensyn til etterlevelse av regelverket
- Å øke kvaliteten i kravene som kommer inn til Helfo
- Å redusere feilutbetalingene
- Metoden ble utviklet av OECD for å forbedre etterlevelse på skatteområdet, og er senere brukt av Skatteetaten i Norge. Det er de som har laget illustrasjonen av modellen.

Det første trinnet i prosessen er å identifisere risikopunkter. Gjennom en analyse av utbetalinger, kontrollfunn og henvendelser fra helseaktørene, finner Helfo områdene hvor det jevnlig utbetales for mye eller muligens for lite.

Det andre trinnet er å prioritere hva Helfo skal undersøke videre. Så går de i dybden med en årsaksanalyse. Deretter lages det en tiltaksplan, som så settes ut i livet. Her skal ulike nivåer i Helfo samarbeide.

Til slutt evalueres prosessen, og deretter iverksettes forbedringer og oppfølging basert på dette.

Mål og metode

Etterlevelsesarbeidet på tannhelsefeltet er nå i startfasen på trinn én, der Helfo gjennomfører risikoanalysen. Sjutrinnsmodellen skal gjennomføres i løpet av et år, men så er målet at dette skal leve kontinuerlig.

Målet er å finne hva som utgjør den største risikoen for feilutbetalinger og hvordan Helfo skal legge til rette for riktig ytelse.

Kristin Aksnes

Helfo har satt sammen en arbeidsgruppe fra ulike enheter i i organisasjonen som skal arbeide med å forbedre etterlevelsen på tannhelseområdet. Gruppen er her samlet for å drøfte risikoanalysen. Fra Venstre: Ingelill Molnes Lande, Chandima J. Wäge, Øystein Langøker, Sverre Aarhus Gulbrandsen, Ingelin Fagervoll, Pål Hauknes Enoksen, Marianne Egeli Gjersdal, Line Bentzen, Ellen Andrea Thorbjørnsen Bækholt og Karen Lomeland Jacobsen. Ikke til stede: Ingvild Sande Lillebø. Foto: Helfo.

Ekte evolusjon

Benytt deg av
de gjeldende tilbud!*

Nå også
som Flow

DEN FØRSTE KERAM FOR DIREKTE FYLING

- Det første verdensomspennende rent keram-baserte fyllingsmateriale
- Den laveste herdekrymping (1,25 % av volum) og spesielt lavt krympestressnivå**
- Svært høy grad av biokompatibilitet og ekstremt motstandsdyktig mot misfarging
- Imøtekommer de høyeste krav i anteriore og posteriore områder
- Utmerket å arbeide med. Enkel høyglanspolering og hard overflate sikrer førsteklasses langvarige resultater
- Kompatibel med alle konvensjonelle bondingar

* Vennligst kontakt din lokale VOCO dentalkonsulent om de gjeldende tilbud.

** sammenlignet med alle konvensjonelle kompositter

Admira Fusion

NTFs medlemsundersøkelse 2015

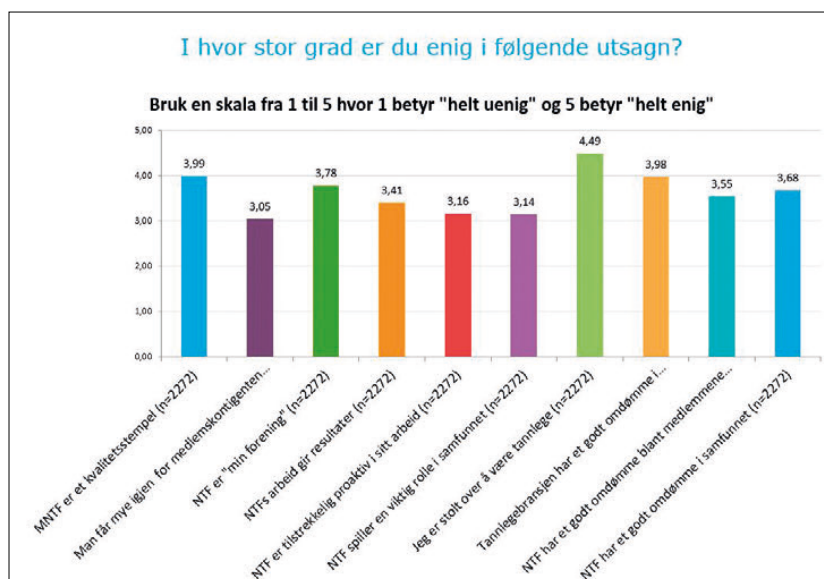
Ni av ti NTF-medlemmer er stolte av å være tannlege, åtte av ti sier at NTF er «min forening» og syv av ti mener at MNTF er et kvalitetsstempel.

Da er vel alt bare fryd og gammen i NTF? Fullt så enkelt er det imidlertid ikke. Fortsatt har vi en god del å gå på for å oppnå toppkarakter når det gjelder både det å få gjennomslag for medlemmenes ønsker og behov, synliggjøring av ulike medlemstilbud og tilgjengelighet rent generelt. Og selv om kommunikasjonsvirksomheten og etterutdanningen oppnår svært positive resultater, så mangler det ikke på utfordringer. Blant annet de utfordringene medlemmene ser knyttet til tannturisme, uetisk praksis grunnet økt konkurranse og overføring av tannhelsetjenesten til kommunene.

Medlemsundersøkelser er svært viktige for en profesjonsforening som NTF, og den viktigste kanalen for tilbakemeldinger direkte fra deg som medlem. Vi trenger å vite hva du er opptatt av, hva du er fornøyd og misfornøyd med, slik at vi kan ta det med oss videre i det daglige arbeidet så vel som i arbeidet med strategisk plan og arbeidsprogram.

NTF har gjennomført medlemsundersøkelser hvert femte år siden 2000. I 2000 og 2005 ble undersøkelsene gjennomført som telefonintervjuer. I 2010 ble metoden endret for å kunne utvide utvalget av respondenter, og for å gi alle medlemmer mulighet til å svare på undersøkelsen. Undersøkelsen sendes nå ut til alle medlemmer per e-post. Vi er opptatt av å fange opp endringer over tid, men siden undersøkelsene fra 2000 og 2005 er metodologisk annerledes enn de fra 2010 og 2015, vil vi her først og fremst sammenligne resultatene fra de to sistnevnte.

Vi vil fokusere på spesielle temaer knyttet til bestemte satsningsområder.

Figur 1. I hvor stor grad er du enig i følgende utsagn?

Denne gangen har vi derfor spurt om NTFs kommunikasjonsarbeid og juridisk medlemsrådgivning, i tillegg til spørsmål om tilhørighet, tilfredshet med NTFs tjenester, medlemstilbud, kurs og etterutdanning.

Metode og svarprosent

Undersøkelsen ble sendt ut til 5 673 medlemmer per e-post. Av disse er det ca. 4 800 som er yrkesaktive. Det var 2 272 respondenter som svarte på deler av undersøkelsen (40 %), mens antallet som gjennomførte hele undersøkelsen var 1 812 (32 %). Til sammenligning var svarprosenten i 2010 41 %. Av de som svarte er 51 % menn og 49 % kvinner. Det var 57 % av respondentene som hadde sin hovedbeskjeftigelse i privat praksis, mens 28 % jobber i offentlig tannhelsetjeneste.

Vi skulle selvsagt ønske at svarprosenten hadde vært høyere. Vi vil derfor forsøke å gjøre den neste undersøkelsen – i 2020 – mer brukervennlig og satse enda mer på målrettet kommunikasjon

med medlemmene, slik at enda flere vil se det som formålstjenlig å besvare den.

Svargrunnlaget for medlemsundersøkelsen 2015 anses likevel godt nok til at vi kan bruke statistikken i vårt videre arbeid, noe vi er veldig godt fornøyd med. Vi vil gjerne få takke alle de medlemmene som tok seg tid til å svare på undersøkelsen. NTF har fått mye nyttig informasjon og konstruktive tilbakemeldinger som vi skal bruke for å gjøre en enda bedre jobb for foreningens medlemmer i tiden fremover. For det er ingen mangel på utfordringer og store oppgaver.

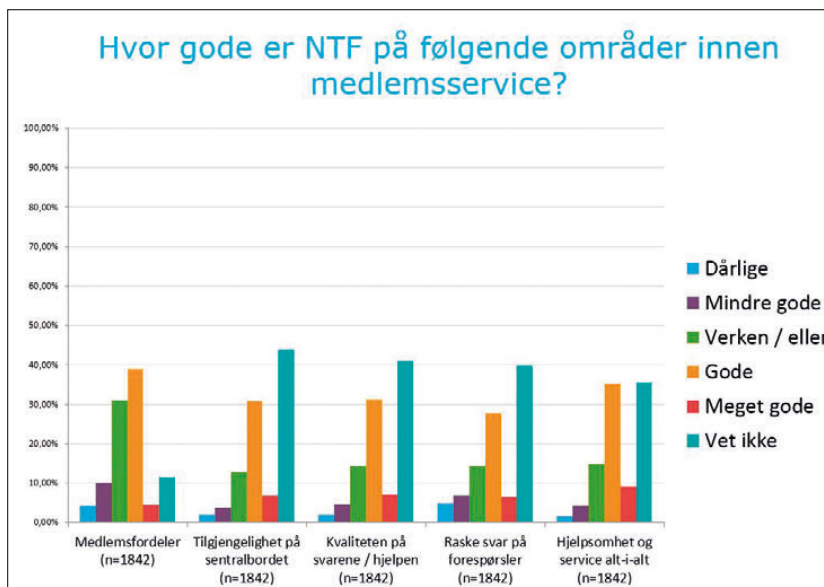
Tilhørighet og identitet

Hele 89 % er stolte av å være tannleger, og det store flertallet (68 %) mener MNTF er et kvalitetsstempel. I 2010 sa 83 % seg helt eller delvis enig i at «NTF er min forening», og det er gledelig å kunne melde at like mange (84 %) identifiserer seg like sterkt med NTF i 2015. Et klart flertall av medlemmene mener også at de får valuta for medlemskontingenten (70 % i 2015 mot 72% i

2010), og 74 % mener at NTFs arbeid gir resultater, et tall som har holdt seg stabilt de siste fem årene. Mens 66 % mener foreningen har et godt omdømme i samfunnet, mener så mange som 80 % at NTF har et godt omdømme blant medlemmene. Det er gledelig å kunne konstatere at våre medlemmer generelt sett har svært positive holdninger til NTF.

Tilfredshet med tjenester og medlemservice

I 2010 noterte vi oss at NTF har en del å gå på før foreningen får toppkarakter fra medlemmene i spørsmål om deres ønsker og behov fanges opp og blir tatt hensyn til, og i hvilken grad man opplever å få gjennomslag for disse ønskene og behovene. 35,7 % mente at NTF tar hensyn til medlemmenes behov i 2010, mens 43 % svarer bra eller meget bra på dette spørsmålet i 2015. Og mens hele 36 % svarte hverken/eller på samme spørsmål i 2010, er det 28 % som

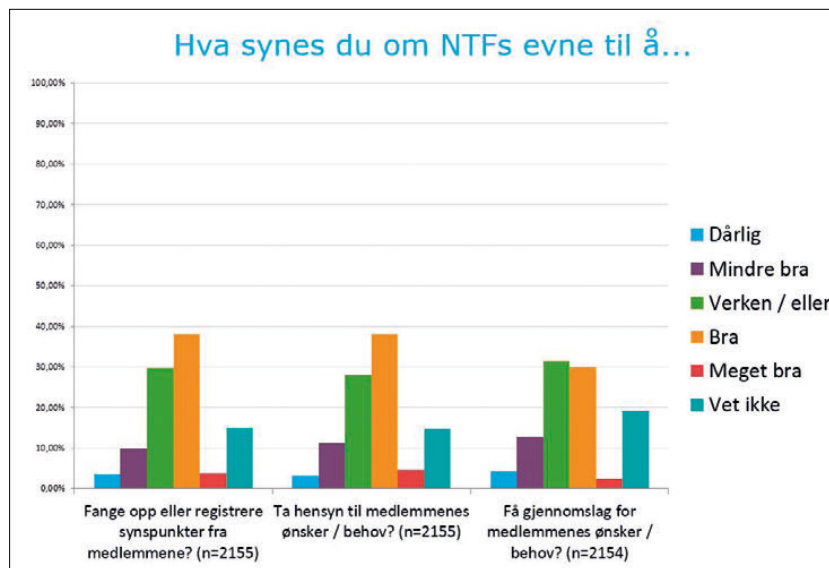

Figur 3. Hvor gode er NTF på medlemservice?

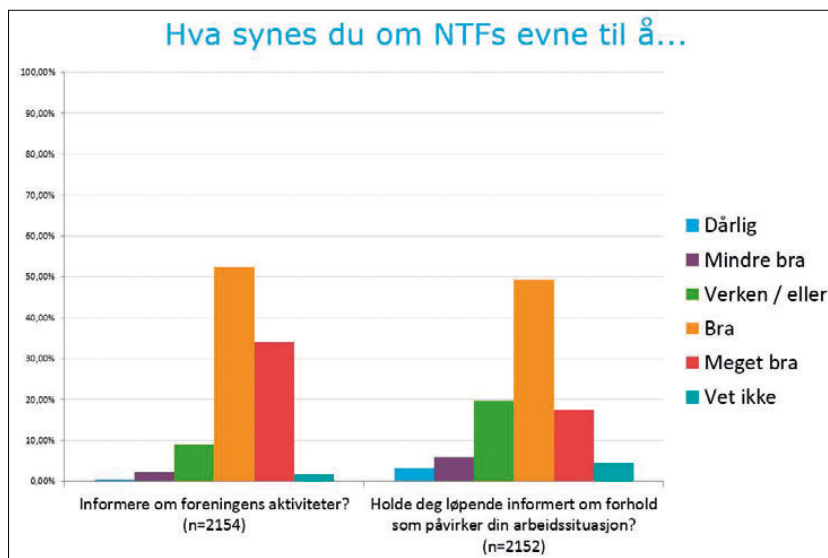
svarer det samme i 2015. På spørsmål om i hvilken grad medlemmene får

gjennomslag for sine ønsker og behov svarer 33 % bra eller meget bra i 2015, sammenlignet med 25 % i 2010. NTF vil derfor fortsatt jobbe målbevisst for å synliggjøre aktiviteten og ta hensyn til de innspill som medlemmene gir gjennom ulike kanaler.

Et spørsmål gjaldt hvor god NTF er på medlemservice, og her svarte 62 % bra eller meget bra, mens 22 % svarte hverken/eller. Kun i underkant av 9 % ga karakteren mindre bra eller dårlig. 38 % er fornøyd med tilgjengeligheten på sentralbordet, 44 % svarer vet ikke. Bare 6 % er misfornøyd. 34 % mener at vi er gode eller meget gode til å gi raske svar på forespørsler, mens 40 % ikke vet. Når det gjelder kvaliteten på svarene eller hjelpen man mottar svarer 38 % at de er gode eller meget gode, mens 41 % ikke vet. Det er 44 % som mener vi er gode eller meget gode på hjelpsomhet og service alt i alt. Den store prosentandelen som ikke vet henger trolig sammen med at respondenten ikke har vært i kontakt med sekretariatet.

Figur 2. Fange opp, ta hensyn til og få gjennomslag for medlemmenes ønsker og behov

Figur 4. NTFs evne til å informere om aktiviteter og forhold som påvirker din arbeidssituasjon

Medlemsfordeler

Over 40 % av de som har svart på undersøkelsen, mener NTFs medlemsfordeler er gode eller meget gode. Samtidig er det overraskende mange som svarer at de ikke vet eller ikke har benyttet seg av tilbudene, noe som tyder på at mange faktisk ikke er klar over at de eksisterer. Her skal foreningen jobbe videre for å informere våre medlemmer om de mange gode medlemstilbudene de har tilgang til.

Blant medlemstilbudene er det flest som har benyttet seg av «Min Side» på NTFs nettsted (69 %), deretter følger Akademikeravtalen for forsikring (50 %) og Akademikeravtalen for bank (31 %), mens 11 % har benyttet seg av sykehjelpsordningen for tannleger. I den andre enden av skalaen er det få som benyttet seg av Visma innkjøpsavtalen (4 %), mens ingen oppgir å ha benyttet seg av veiledningsopphold på Villa Sana (Modum Bad). Villa Sana er for øvrig en mulighet vi er svært glad for å kunne tilby medlemmer som kommer i en vanskelig livssituasjon og har behov for profesjonell veiledning.

Kommunikasjon

Det er hyggelig å registrere at mange synes NTF gjør en god jobb på informasjonssiden. 72 % sier vi leverer godt på kommunikasjon og like mange mener nettsidene våre er gode eller meget go-

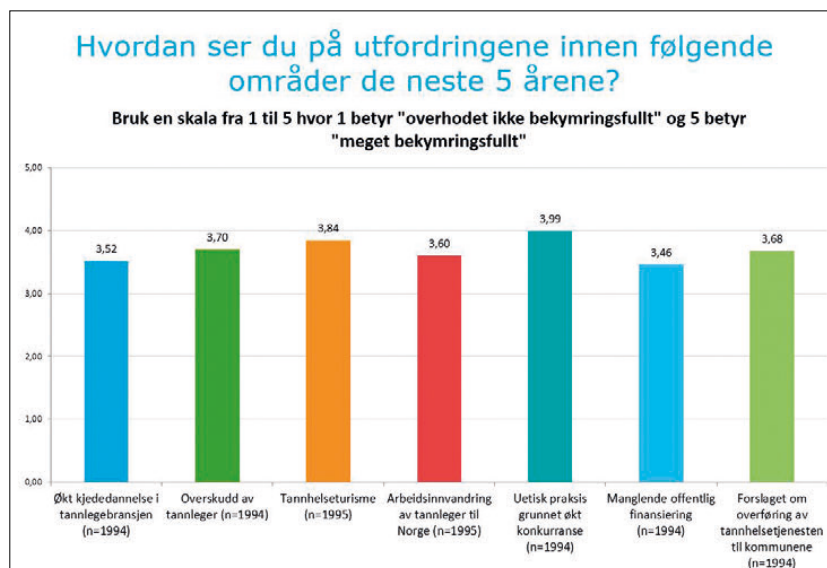
de. 66 % er fornøyde med NTFs evne til å informere om forhold som påvirker medlemmenes arbeidssituasjon, og hele 86 % mener NTF informerer om foreningens aktiviteter på en god måte.

Dette er viktige tilbakemelding for NTF som har satset målrettet på kommunikasjon de siste årene. I 2014 ansatte sekretariatet en kommunikasjonsrådgiver, vi lanserte elektronisk nyhetsbrev, og vi har også foretatt en grundig oppdatering av tannlegeforeningen.no og lansert NTF på Facebook og Twitter.

Tidende og e-post/elektronisk nyhetsbrev er de soleklart foretrukne kanalene for å motta informasjon fra NTF. Henholdsvis 93 % og 92 % ønsker gjerne eller veldig gjerne å motta informasjon fra NTF i disse kanalene. Når det gjelder sosiale medier sier 28 % seg fornøyd med det NTF leverer, 31 % svarer hverken/eller, mens 33 % ikke vet. Ikke overraskende kommer sosiale medier mye mer positivt ut blant yngre medlemmer. For eksempel er det i gruppen kvinner 29 år og yngre flest som ønsker å motta informasjon fra NTF via sosiale medier.

Etterutdanning og kurs

Hele 89 % synes generelt at NTF leverer bra eller meget bra etterutdanning og kurstilbud. På spørsmålet om du har deltatt på noen av etterutdanningsaktivitetene det siste året er det 55 %, det vil si 1 001 av respondentene, som deltok. Det reelle tallet var selvfølgelig en del høyere, men dette viser at representativiteten i undersøkelsen er god. Det ble gjennomført syv TSE-kurs i 2013 og hvis man i tillegg tar med de fire som var påbegynt i 2014 da undersøkelsen ble gjennomført er det reelle tallet 507, mens i undersøkelsen svarer 344 at de har deltatt. De nettbaserte kursene var i en oppstartsfase i 2013-2014 og det var kun to kurs tilgjengelige. Dette kommer også tydelig til uttrykk i svarprosenten; det var kun 11 % som svarte at de had-

Figur 5. Utfordringer de neste fem årene

de tatt et nettbasert kurs. Nå er det lansert totalt fem kurs, som også inngår i den obligatoriske etterutdanningen, og det er gledelig at responsen er svært god. Det er 1 100 medlemmer som har gjennomført et eller flere TANK-kurs, og totalt er det 1 803 kurs som har blitt gjennomført. Når vi spør om hvor gode de enkelte kursene er svarer hele 88 % at TSE-kursene er gode eller meget gode, mens det tilsvarende tallet for Holmenkollsymposiet er 85 %. Dette forteller oss at kursvirksomheten i NTF blir generelt høyt verdsatt og at det nye konseptet med symposiene er svært populært samtidig som den mer omfattende læringsformen gjennom TSE også får veldig god evaluering.

Juridisk Medlemsrådgivning

Vi vet at juridisk medlemsrådgivning er en av NTFs aller viktigste medlemsfordeler, og det er derfor positivt at hele 80 % av dem som har benyttet seg av dette tilbudet, sier de er fornøyd eller meget fornøyd med hjelpen de fikk. Av dem som har mottatt juridisk bistand gjaldt henvendelsen arbeidsrett i 64 % av tilfellene, mens forhold knyttet til samarbeid mellom tannleger (27 %) og lønnsvilkår (15 %) kom på de neste plassene. Fritekstsvarene har gitt oss veldig mange nyttige tilbakemeldinger på hvilke problemstillinger medlemmene er opptatt av og trenger hjelp til, og dette er noe vi tar med oss i videreutviklingen av vår juridiske medlemsrådgivning.

Prioriterte satsningsområder for NTF

De utfordringene som medlemmene bekymrer seg mest for seg de neste fem årene er økt kjededannelse i tannlegebransjen, overskudd av tannleger, tannturisme, uetisk praksis grunnet økt konkurranse, arbeidsinnvandring av tannleger til Norge og forslaget om overføring av tannhelsetjenesten til kommunene.

Konklusjon

Det er helt avgjørende for en medlemsforening å tilpasse aktivitetene og prioriteringene i forhold til de ønsker og forventninger medlemmene har, men også til den rollen vi som profesjonsforening har i samfunnet. NTF har et stort tillitsvalgtsapparat som er viktig for å ivareta de demokratiske prosesser som styringsstrukturen bygger på. En av utfordringene er å synliggjøre aktivitetene for alle medlemmene. En medlemsundersøkelse gir viktige tilbakemeldinger, samtidig som den forhåpentligvis også bidrar til en bevisstgjøring når hver enkelt må ta stilling til de konkrete temaene. I tillegg til disse regelmessige undersøkelsene er det av avgjørende betydning for NTF å fange opp signaler fra medlemmene løpende og behandle disse i de respektive fora for tillitsvalgte som regelmessig avholdes.

Det mangler altså ikke på oppgaver og utfordringer å ta tak i. Et kompetent og motivert korps av tillitsvalgte i lokale og sentrale foreningsledd står klar til bidra til å løse disse, sammen med de ansatte i sekretariatet. Konstruktive innspill fra medlemmene er av avgjørende betydning for å lykkes. Så får vi la resultatene fra neste medlemsundersøkelse, i 2020, vise hvor godt vi får det til. Det skal i alle fall ikke skorte på innsatsen!

Morten Harry Rolstad
Generalsekretær i NTF

Øyvind Asmyhr
Fagsjef i NTF

Thomas Holmen
Administrasjonssjef i NTF

TECHNOMEDICS

KVALITET & KOMPETANSE

XP-endo

virkelig 3D-endo

Den første fila som renser hele kanalen, uansett anatomi.

www.technomedics.no/xp-endo

Examvision

skreddersydd kvalitet

Kompromissløs kvalitet og suveren optikk etter mål.

www.technomedics.no/ev

Enamel Hri

estetisk og enkelt

«Kloning» av emaljen. Oppbygning med én farge.

www.technomedics.no/hri

TECHNOMEDICS

mail@technomedics.no
tlf. 69 88 79 20

Fortsatt stabile lesevaner

Tidendes nye leserundersøkelse, gjennomført i mars i år, stadfester for åttende gang at Tidende leses lenge og grundig. Tidende er også fortsatt så å si det eneste fagtidsskriftet norske tannleger leser. Og det er papirutgaven de aller fleste leser.

Tidendes lesere har gitt oss svar på hvordan de leser Tidende og hva de synes om tidsskriftet. Leserundersøkelsen ble gjennomført av Ipsos, i form av telefonintervjuer med 200 yrkesaktive medlemmer av NTF, i mars 2016.

De vitenskapelige artiklene og annet fagstoff er det som leses mest, og leserne ser fortsatt gjerne at det blir mer fagstoff i tidsskriftet. Hele 90 prosent vurderer fagstoffet som godt eller meget svært godt.

I en samlet vurdering sier Ipsos at Tidende alt i alt skårer svært bra, at lesernes helhetsvurdering av bladet er svært bra og at det er høye lese- og bruksverdier.

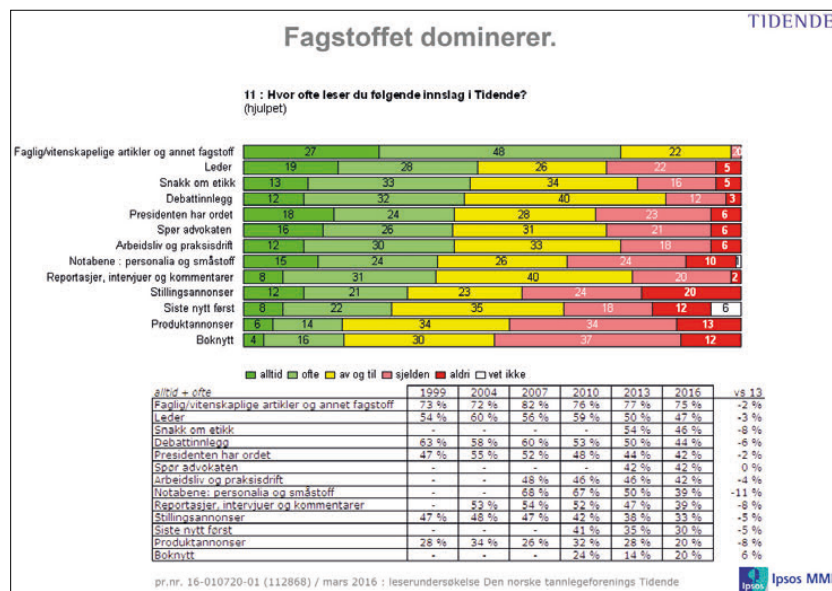
89 prosent av de spurte svarer meget bra eller bra når de skal gi Tidende en helhetsvurdering. 50 prosent mener bladet har svært stor eller ganske stor

nytteverdi. Ti prosent sier at bladet har liten eller ingen nytteverdi. Troverdigheten er i følge undersøkelsen helt på topp, med 96 prosent som rangerer den som meget god eller god. Utformingen og layout er også helt på topp, sier det, med bakgrunn i at 86 prosent av de spurte gir karakteren meget bra eller bra på dette punktet. 80 prosent gir Tidende god eller meget god skår på aktualitet. Også dette vurderes som toppskår av Ipsos.

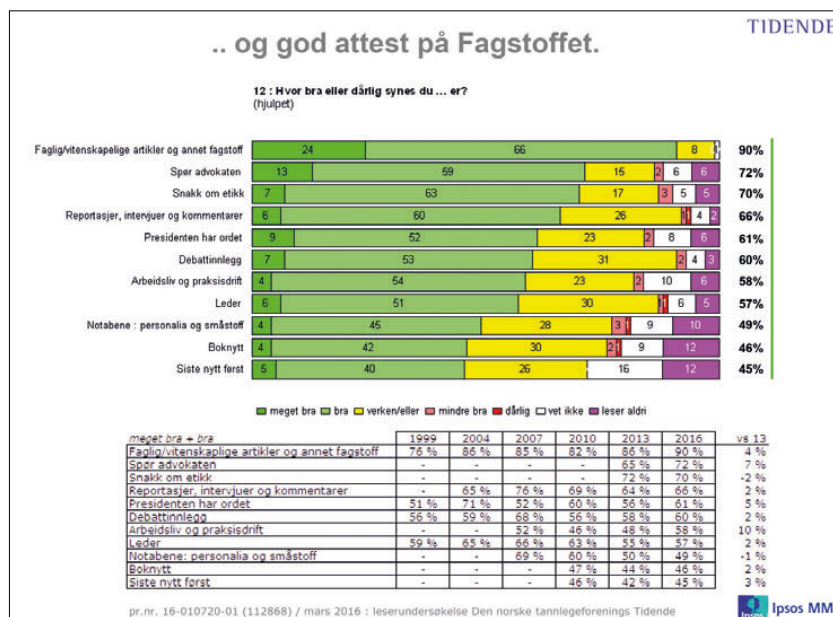
Papir, nett og app

Det er fortsatt i all hovedsak papirutgaven av Tidende leserne forholder seg til. 85 prosent leser Tidende kun eller mest i papirutgaven. Bare én prosent leser Tidende utelukkende på nett, mens åtte prosent leser Tidende mest på nett. To prosent leser Tidende mest på app.

16 prosent av de spurte oppgir å ha lastet ned Tidende-appen og ni prosent er inne på appen månedlig. 64 prosent av brukerne synes appen er god eller meget god.

Figur 1. Hvor ofte leser du følgende innslag i Tidende.

Figur 2. Hvor bra eller dårlig synes du er?

27 prosent er inne på tannlegeti-
dende.no ukentlig og 67 prosent
månedlig, det vil si en signifikant
økning på syv prosent siden 2013. 90
prosent synes sidene er meget gode
eller gode, mens kun seks prosent gir
nettstedet negativ skår.

Lesetiden er stabil

En gjennomsnittsleser bruker 58 mi-
nutter per utgave av Tidende, og 62
prosent av leserne leser cirka halvpar-
ten eller mer. Dette er ifølge Ipsos godt
over gjennomsnittet for tidsskrifter. Ti-
dendes lesere er også svært lojale, sier
Ipsos, og rapporterer at gjennomsnittet

har lest 5,3 av de seks sist utgitte num-
rene av bladet. 71 prosent har lest eller
kikket i alle de siste seks utgavene av
Tidende, noe som er en nedgang fra 79
prosent i 2013.

Det er 1,9 personer som leser hvert
enkelt eksemplar av bladet – en økning
fra 1,5 fra undersøkelsen i 2013. Bladet
tas i gjennomsnitt frem igjen to ganger
for videre lesning.

Vi stilte også spørsmål om spesialut-
gavene i denne undersøkelsen og fikk
vite at 66 prosent leser halvparten eller
mer av innholdet i de nordiske tema-
heftene som kommer ut som nr. 1 og 2
i hver årgang. 70 prosent oppbevarer

disse heftene i inntil seks måneder eller
lengre. 62 prosent leser halvparten eller
mer av innholdet i sommerutgaven av
Tidende, og 50 prosent oppbevarer
sommernummeret i inntil seks måneder
eller lengre.

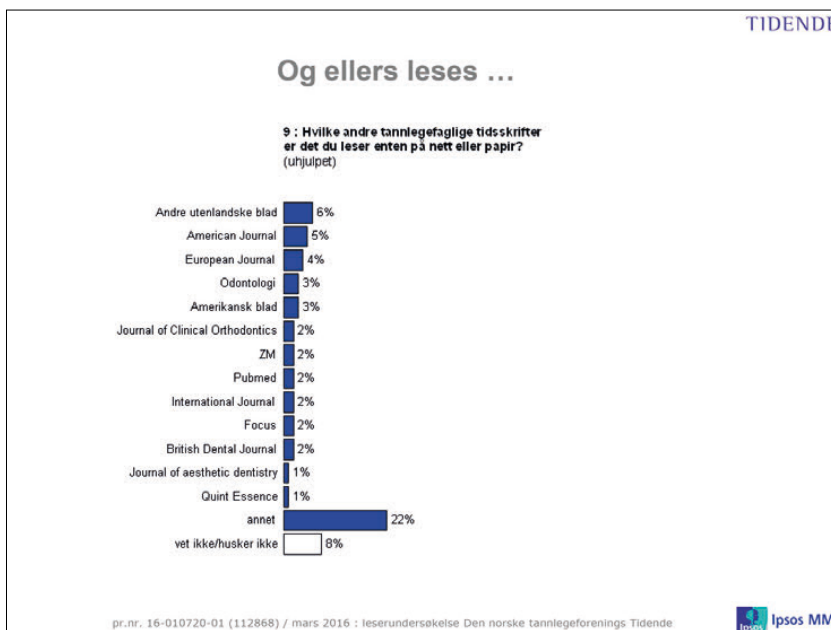
Fagstoffet er fortsatt mest populært

75 prosent svarer at de alltid eller ofte
leser vitenskapelige artikler eller annet
fagstoff i Tidende (Figur 1). 90 prosent
vurderer fagstoffet som meget bra eller
bra (Figur 2). På annenplass i kvalitets-
vurderingen ligger Spør advokaten, før
Snakk om etikk på tredje plass, som
plasserer seg foran reportasjer, inter-
vjuer og kommentarer på fjerde, og
Presidenten har ordet som tar femte-
plassen.

57 prosent er fornøyd med fordelin-
gen mellom fagstoff og annet stoff
i Tidende. 38 prosent ønsker mer fag-
stoff og mindre annet stoff, mens fire
prosent ønsker mindre fagstoff og mer
av andre ting.

Annonsene gir nyttig informasjon

60 prosent av Tidendes lesere er i stor
grad eller til en viss grad delaktige
i innkjøp og investeringer i praksisen
eller ved klinikken der de jobber. 56
prosent mener at annonsene i Tidende
ofte eller en gang i blant gir nyttig in-
formasjon, og 21 prosent av de spurte
leserne sier at annonsene ofte eller av
og til gir impulser til innkjøp.

Figur 3. Tidendes lesere leser lite odontologi andre steder.

Prøv en stol
gratis
i 14 dager

SITT DEG STERK

Dynamostoler bruker kroppens naturlige balanse for å styrke musklene i rygg, nakke og skuldre.

SIT STRONG
dynamostol®

LIC Scadenta
Tlf. 67 80 58 80
www.licscadenta.no

Tlf. +45 46 75 09 70
www.dynamostol.dk

Figur 4. Lesernes totalvurdering av Tidende

Utvikling og endringer

Tidende beholder sin posisjon på samtlige områder. Det er få signifikante endringer siden siste leserundersøkelse i 2013.

Ti prosent flere bedømmer Arbeidsliv og praksisdrift som meget bra eller bra. Syv prosent flere bedømmer Spør advokaten som meget bra eller bra. Syv prosent flere er positive til enkelte danske og engelske artikler i Tidende. Åtte prosent flere leser det svenske Tandläkartidningen ofte eller av og til.

Åtte prosent færre leser halvparten eller mer av innholdet i hvert nummer av Tidende. Åtte prosent færre har lest alle de seks siste numrene av Tidende. 11 prosent færre leser alltid eller ofte Notabene, personalia og småstoff. Åtte prosent færre leser alltid eller ofte Snakk om etikk, reportasjer, intervjuer og kommentarer og produktannonser. Syv prosent færre mener Tidende i stor grad er aktuelt i faglige og standspolitiske spørsmål. 12 prosent færre har i stor eller viss grad innflytelse på innkjøp og investeringer i praksis eller klinikk. Ni prosent færre oppgir at annonsene ofte eller en gang i blant gir impulser til innkjøp. Elleve prosent færre oppgir at det er meget eller ganske aktuelt med kjøp av unit de kom-

mende to år og syv prosent færre sier de vil investere i nytt IKT-utstyr de neste to år.

Tidende trenger fagstoff

I likhet med tidligere leserundersøkelser viser denne undersøkelsen at tannleger er opptatt av faget og at de i liten grad får dekket sitt ønske om fagstoff i andre medier enn Tidende. Flere klinisk relevante artikler er det sterkeste rådet fra leserne som er blitt spurt.

Skal norske tannleger holde seg faglig oppdatert, trenger Tidende tilgang på relevante oversikts- og andre fagartikler, kaspresentasjoner og artikler om praktisk-kliniske problemstillinger. Å skaffe aktuelt og kvalitetssikret fagstoff er derfor fortsatt den største oppgaven redaksjonen har.

De som publiserer i Tidende får mange lesere, og foreløpig er det kortere ventetid på publisering i Tidende enn i mange andre tidsskrifter. Antallet aktuelle forfattere i fagmiljøene er imidlertid begrenset, så vi er fortsatt avhengige av å skaffe stoff fra andre kilder, for eksempel ved å sekundærpublisere aktuelle artikler fra andre tidsskrifter. Det er derfor positivt at leserne aksepterer å lese artikler både på svensk, dansk og engelsk.

Undersøkelsen og respondentene

Årets undersøkelse er en oppfølging av fem tilsvarende undersøkelser foretatt i mars 2013, 2010, 2007 og 2004 og høsten 1999. Leserundersøkelser for Tidende ble også gjennomført i 1989 og 1995.

Spørsmålene omfatter lesernes synspunkter på det redaksjonelle innholdet og presentasjonsformen i den trykte utgaven, i internettversjonen og i app-versjonen av Tidende. De spurte ble også bedt om å kommentere hvorvidt de leser og har nytte av annonsene i bladet.

Totalt 200 personer ble trukket tilfeldig blant NTFs yrkesaktive medlemmer. 54 prosent av dem som er spurt er menn. Denne andelen går jevnt nedover, fra 66 prosent i 1999, i 2013 var det 56 prosent menn i utvalget. 71 prosent er privatpraktiserende, 49 prosent i egen praksis. 17 prosent er ansatt tannlege i offentlig sektor, åtte prosent er klinikkssjef. Elleve prosent er spesialister eller spesialutdannet. Gjennomsnittsalderen til de spurte er 48 år, og gjennomsnittsfartstid som tannleger er 22 år.

Les hele rapporten fra leserundersøkelsen på www.tannlegetidende.no under Om Tidende.

Ellen Beate Dyvi

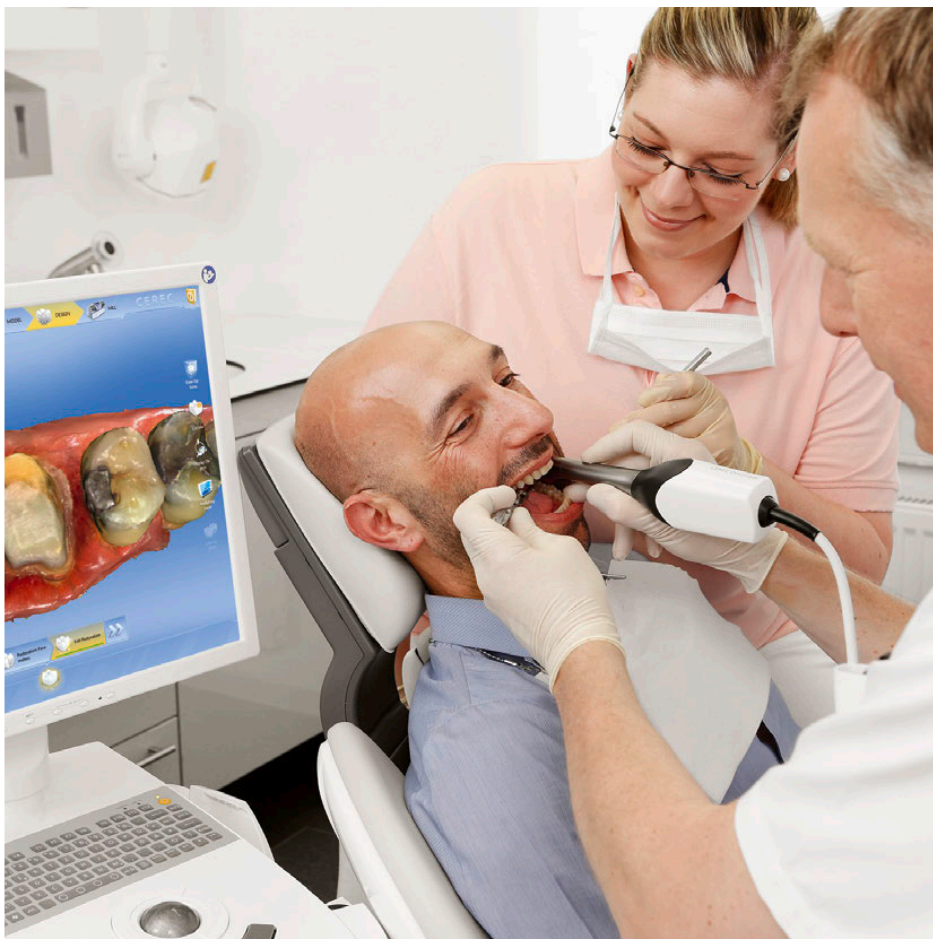
Tidligere undersøkelser

1. Hvordan kan vi gjøre Tidende spennende? Nor Tannlegeforen Tid. 1989; 99: 457.
2. Ny leserundersøkelse: Tidendes lesere fornøyde. Nor Tannlegeforen Tid. 1995; 105; 688-90.
3. Tidendes leserundersøkelse: Fagartikler, tannhelsepolitisk stoff og debatt mest lest. Nor Tannlegeforen Tid. 2000; 110: 372-3.
4. Leserne ønsker mer fagstoff i Tidende. Nor Tannlegeforen Tid. 2004; 114: 420-1
5. Stadig flere leser Tidende. Nor Tannlegeforen Tid. 2007; 117: 326-7
6. Tidende holder stand. Nor Tannlegeforen Tid. 2010; 120: 396-7
7. Stabile lesevaner, Nor Tannlegeforen Tid, 2013; 123: 337-8

LEDENDE LABORATORIUM FOR DIGITALE AVTRYKK

Dentinor har lang erfaring med tannteknikk produsert fra digitale avtrykk. Vi produserer fra alle system og leverer de fleste produkt. Det er ikke lenger slik at digitale avtrykk er forbeholdt mindre restaureringer.

"Jeg har i flere år produsert mine egne kroner og broer fra digitale avtrykk. Samarbeidet med Dentinor gjør at jeg nå kan anvende digitale avtrykk på nesten alle mine pasienter."

Tannlege Reidar Fjeldheim
Kilentannlegen, Sandefjord.

Sertifisert CEREC-instruktør.

- ◆ Alle digitale skannere
- ◆ Fra single kroner til store broer
- ◆ Implantater
- ◆ Involvering underveis gjennom 3D-kommunikasjon

Digitale avtrykk sendes til Dentinor
Tlf: 33 35 01 80 Mail: info@dentinor.no
Dentinor.no

DENTINOR
TANNTeknikk

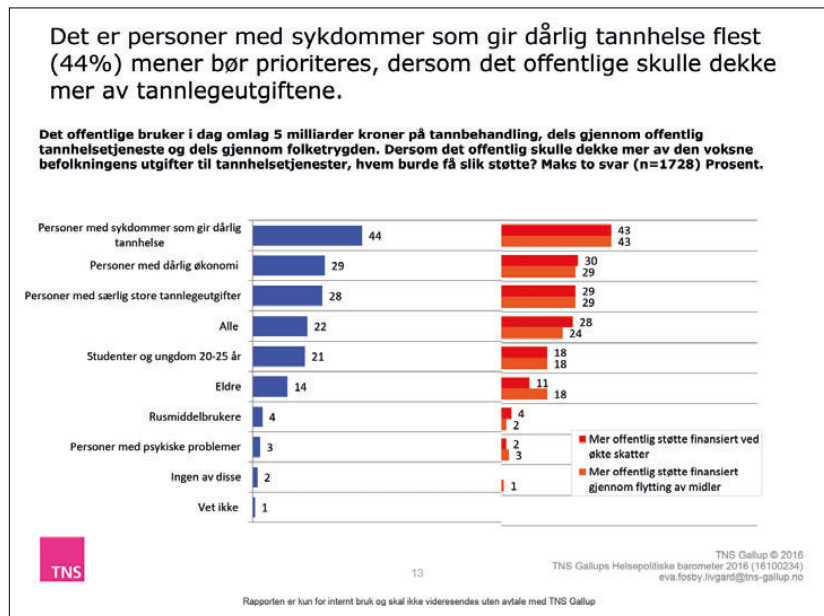
Helsepolitisk barometer:

Folket vil ha mer offentlig støtte

NTF har, som en av 15 organisasjoner og for- eninger, deltatt i TNS Gallups helsebarome- ter, hvor formålet har vært å kartlegge befolkningens holdninger i helsepolitiske spørsmål.

Resultatene viser at det er massiv oppslutning i befolkningen om at det bør gis mer offentlig støtte til voksnes tannhelse. Folket støtter også NTF i synet på at personer med sykdom som gir dårlig tannhelse, bør prioriteres først. Mer enn en tredel av de spurte er villige til å øke skatten for å finansiere de ekstra utgiftene.

I dag bruker det offentlige over fem milliarder kroner på tannbehandling, men hele 68 % av deltakerne i undersøkelsen synes at det offentlige bør bidra i enda større grad til å finansiere den voksne befolkningens utgifter til tannbehandling. 35 % ønsker økt skatt for å dekke inn dette, mens 33 % mener at

Figur 2.

pengene kan tas fra andre helseområder. I tillegg ønsker 14 % å beholde dagens ordning, mens bare fem %

mener tannbehandling bør finansieres via private helseforsikringer.

Tallene viser også tydelig at tannhelse er viktig for befolkningen. Hele 93 % vil at myndighetene skal prioritere tannsykdom i samme grad som annen sykdom. Dette er tall NTF kan glede seg

Figur 1.

Om undersøkelsen
Helsepolitisk barometer er en uavhengig, syndikert undersøkelse utført og eid av TNS Gallup. 1 728 personer var med på undersøkelsen, og utvalget er representativt for den norske befolkningen over 16 år. Formålet med undersøkelsen er å kartlegge befolkningens holdninger i helsepolitiske spørsmål. Dette er første gangen undersøkelsen gjennomføres, og resultatene som helhet ble presentert 26. april. Mer informasjon finner du på www.tannlegeforeningen.no

over. Vi jobber kontinuerlig med å forbedre de offentlige støtteordningene, og vi er selvfølgelig helt enig med det norske folk om at det bør vies mer oppmerksomhet og mer penger til tannhelse.

Personer med sykdommer som gir dårlig tannhelse bør prioriteres

Dersom det offentlige skulle dekke mer av den voksne befolknings utgifter til tannbehandling, mener de fleste (44 %) at det er personer med sykdommer som

gir dårlig tannhelse som bør prioriteres. 29 % synes det bør tas hensyn til personer med dårlig økonomi, 28 % vil gi prioritet til personer med særlig høye tannhelseutgifter, mens kun 22 % mener tilbudet bør gå til hele befolkningen.

Det er helt i tråd med NTFs standpunkt om økt støtte til de gruppene som trenger det mest. Det er et paradoks at regjeringen i de to siste statsbudsjettene har valgt å gå i en annen retning, ved nettopp å kutte i støtten til de med

størst behov og flytte midler over til andre områder.

At såpass få ønsker at ekstra midler skal fordeles jevnt blant hele befolkningen, er også i tråd med NTFs syn om at egenandelstak og høykostnadsbeskyttelse ikke er den beste løsningen. Vi er glade for å se at det norske folk er enig med oss også på dette punktet!

*Morten Harry Rolstad
Generalsekretær i NTF*

- Vi vokser gjennom løftene vi holder -

• Non Noble/Uedelt metall	750,- pr.ledd	• Zirconium	1250,- pr.ledd
• Noble/Edelt metall	1050,- pr.ledd	• Valplast	1450,-
• IPS e.max	1090,- pr.ledd		

- Dokumentasjon på metallegeringer følger på hvert arbeide -

www.reholt.no

Agent for: Shengda Dental Manufacturing Co. Ltd • J.N. Jacobsensgt. 15 • Postboks 194, 1601 Fredrikstad • Tlf: 69311512/69317448 • Fax: 69317086 • Mail: post@reholt.no

FÅ MEST IGJEN FOR DITT DENTAL- / GULLSKRAP

VI KJØPER OG RAFFINERER

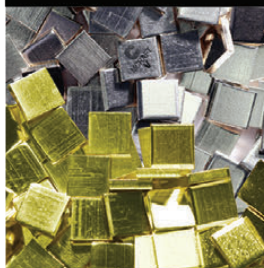
- Dentalskrap
- Gamle smykker
- Barrer, granulat, mynter, m.m.
- Skrapsølv / Sølv tøy / Pokaler, m.m.

OPPGJØR ETTER EGET ØNSKE

NOOR Smykker!
Reduserte priser
til raffineringskunder.

Nytt dentalgull

Utbetaling til konto

Send inn ditt gullskrap
eller ta kontakt for info!

NORSK EDELMETALL a/s
Boks 184 1401 SKI

64 91 44 00
info@norskedelmetall.no

Støtter lørdagsgodt

«Støtter ikke lørdagsgodt» lød overskriften i spalten Siste nytt først i Den norske tannlegeforenings Tidende den 17. mars 2016. Notisen henviser til en artikkel publisert i Journal of Dental Research som viser en lineær sammenheng mellom sukkerinntak og forekomst av karies (Bernabé E J Dent Res 2016). Forskerne i studien konkluderte med at karies var relatert til totalt inntak sukker i større grad enn frekvens av inntak. Vi vil med denne kommentaren slå et slag for konseptet «lørdagsgodt», som vi mener er et godt verktøy i kampen mot for høyt sukkerinntak.

For det første nevner forskningsartikkelen ikke at lørdagsgodt *ikke* er en god strategi – det er tilsynelatende kommentarforfatters egen konklusjon.

Som kliniske ernæringsfysiologer er vi tilhengere av lørdagsgodt, og mener dette kan være en fin strategi for både barn og voksne. Lørdagsgodt er ikke primært en strategi for å redusere frekvensen av sukkerinntaket, det er en strategi for å redusere *både* frekvensen og totalmengden sukker konsumert. Når den totale mengden sukker reduseres vil ikke bare risikoen for karies og tannerosjon reduseres, men også risikoen for vektøkning, overvekt og fedme. Matvarer med mye tilsatt sukker, slik som brus, saft og godteri, bidrar med tomme kalorier og tar opp plassen til viktige næringsstoffer i hverdagskostholdet, for eksempel i grønnsaker, frukt, bær, grove kornprodukter og fisk.

Lørdagsgodt har en annen viktig lærdom ut over det somatiske aspektet ved god helse: det er *helt i orden* å spise godteri i blant! Vi kan ikke la idéen om 'det perfekte' (les: aldri spise godteri) bli motstykket til «veldig bra» (les: spise godteri på lørdager eller til fest). Slike holdninger kan gi grobunn for et komplisert forhold til mat og spiseforstyrrelser, særlig hos unge.

Jacob Juel Christensen,
klinisk ernæringsfysiolog,
doktorgradsstipendiat, UiO.
j.j.christensen@medisin.uio.no

Vegard Lysne,
klinisk ernæringsfysiolog,
doktorgradsstipendiat, UiB.
vegard.lysne@helse-bergen.no>

TANNLEGEstatistikken
praksisøkonomi / norske private tannleger

ER DU PRAKSISEIER?

Vi søker DELTAKERE fra hele Norge, som kan bidra med regnskaps- og praksisinformasjon til tannlegestatistikken 2016 (2015-tall)

- INFORMASJONEN BEARBEIDES OG PRESENTERES HØSTEN 2016
- VI GARANTERER 100% KONFIDENSIELL BEHANDLING!

Tannlegestatistikken er ledende i Norge innen informasjon om økonomi, effektivitet og lønnsomhet i norske, private tannlegepraksiser.

Ønsker du mer informasjon? Kontakt (uforpliktende) eller meld din interesse:

Saga Consult AS · Tlf 32 17 92 93
post@sagaconsult.no
se også tannlegeportalen.no

sagaconsult

Orajel® kommer til klinikken (på registreringsfritak)

I denne søte påsketid med ro samt tid til kontemplasjon sitter man som tannlege og tenker over hva som har skjedd i tannlegepraksis den siste tiden. Avslappet i sin stol lar en blikket streife over bokhyllen hvor oppmerksomheten fokuseres på den gamle familiebibelen som utmerker seg i boksamlingen. En holder den gamle bibelen i hånden og åpner den nydelige lærinnbundne boken med fingrene som etter hvert glir over hver side dekket med gotisk skrift. Plutselig forsterkes inntrykkene og øynene fanger inn tittelen på kapittelet. Men siden skriften er vanskelig må en gå inn på en mer forståelig tekst på internettet. Det viser seg å være Matteusevangeliet kapittel 21 «Jesus kommer til Jerusalem» (1). Det er vanskelig i ettertid å sette fingeren på hvorfor akkurat dette skjer, og akkurat nå, men plutselig dukker en hendelse frem i bevisstheten.

Det var i de dager da klinikken bestilte benzocain-gel som overflatelokalalanestesimiddel fra Storbritannia gjennom apotek på registreringsfritak eller på godt norsk statsbyråkratisk munnhell «spesielt godkjenningsfritak for legemidler uten markedsføringstillatelse i Norge» (2).

Jesus kommer til Jerusalem eller Orajel® kommer til klinikken på registreringsfritak

Etter ønske fra noen pasienter som av en eller annen grunn ikke likte Xylocain (lidocain-holdig) gel ønsket man å bestille fra det lokale apoteket benzocain-holdig gel til påføring av munnslimhinne før injeksjon med annet lokalalanestesimiddel. Av forskjellige grunner, inkludert ønske om en begrenset mengde på grunn av ukjent forbruk i klinikken, falt valget på to pakninger Boots Orajel® Extra Strength 20% W/W i små tuber på 5,3 g (Fig. 1). Da en både foreleser og deltar på fagkurs forholdsvis regelmessig i Storbri-

tannia har en sett disse pakningene på det lokale engelske apoteket og mente at disse kunne dekket det behov man hadde i klinikken for sine pasienter.

Det lokale apoteket ved klinikken i Norge ble kontaktet og en fylte ut søknadsskjemaet for registreringsfritak (1) under meget kyndig veiledning av apotekets farmasøyt. Her skal det med en gangs sies at det lokale apoteket tannlegekontoret bruker er en gave fra himmelen med hensyn til faglig ekspertise, hjelpsomhet og kommunikasjon. Etter en tid kom beskjed om at det benzocainholdige lokalalanestesimiddelet var kommet. Det ble hentet og faktura betalt.

Det som i denne aktuelle påsken fremkalte en slik erindringsmessig oppvåkning var at en ved siste besøk i Storbritannia litt før påske av et rent og utilslørt nysgjerrighetsbehov faktisk plukket frem en eske Orajel® Extra Strength 20% W/W 5,3 g på flyplassens Boots Pharmacy og faktisk kikket på prisen. Prisen på det tidspunktet var ca. fem pund (GBP) per eske, dvs. noe over 10 pund for to esker, mens fakturaen lød på 684,40 norske kroner (Fig. 2)! Hvordan er dette mulig?

Legemidler på registreringsfritak

Tannleger med rekvireringsrett i Norge har lov til å søke om spesielt godkjenningsfritak for legemidler som ikke markedsføres i Norge og som har en medisinsk (odontologisk) begrunnet anvendelse i tannlegepraksis (3). Flere og flere legemidler som tannleger bruker, er i de senere år blitt borte fra det norske markedet. Årsaken er vanligvis liten omsetning (det betyr her fortjenestemargin) for legemiddelimportørene, ikke fordi det er noen farmakologiske problemer med midlene. Dette gjør det nødvendig for flere tannleger å søke om registreringsfritak eller, det motsatte, at flere kvier seg for å søke om

Figur 1. Boots Orajel® Extra Strength 20% W/W esker med tuber som inneholder lidocain-gel 5,3 g hver til påføring av slimhinne før injeksjon med lokalanestesi.

registreringsfritak for legemidler som ansees å være de beste for pasienten i praksis fordi det blir for byråkratisk og for dyrt. I det herværende eksempel er prisen av interesse.

Siden påskefreden tillater det skal vi ta for oss et tankeeksperiment og gjøre en prissammenligning som kan vekke en viss underholdende interesse blant kolleger. Statens legemiddelverk utgir årlig en oversikt over maksimal apotekavanse (4) for reseptpliktige legemidler som fastsettes av Legemiddelverket, etter Legemiddelforskriften (3). Denne oversikten sier at; «For farmasøytiske preparater som er levert etter spesielt godkjenningsfritak, er tillegget 25 % av faktisk innkjøpspris og krone-tillegget kr 35,00 per pakning med eventuelt tillegg for A/B-preparater».

I påsken er man salig og en ønsker å utvise en stor grad av rettferdighet. Man antar at innkjøpsprisen er den samme som fra Boots apoteket på flyplass i Storbritannia dvs. GBP 5,75 (per 22.3.2016) og som inkluderer VAT (engelsk moms). Innkjøpsprisen er høyst sannsynlig lavere da det er kjøp mellom firmaer og engelsk moms (VAT 17,5%) høyst sannsynlig trekkes fra innkjøpsprisen. La oss sammenligne innkjøpsprisen fra apotek, pris ifølge beregningsmodellen 2016 for legemidler på registreringsfritak og pris på bil-

ligste flyreise til Storbritannia fra Oslo-regionen for å kjøpe benzocain-gelen direkte fra apoteket på flyplassen for så å returnere til Norge.

For å gjøre det enkelt velger en billigste flyreise på nett bestilt minst en måned frem i tid, dvs. Ryanair fra Rygge til Stansted utenfor London inkludert transportkostnader til Rygge fra Oslo. Påskemorgen slukker absolutt ikke sorgen da en kommer frem til at prisen fra apoteket i Norge er kr. 684,40, prisen etter teoretisk beregningsmodell er kr. 225,69 og pris for fly Oslo-Storbritannia t/r er kr. 698,44. Hvorfor det er en så stor forskjell på apotekets utsalgspris og prisen etter den teoretiske beregningsmodellen kan ikke de herværende forfattere forstå. Antagelig finnes ikke svaret i Bibelen heller.

Hva er feil?

En kan reflektorisk spørre seg selv hvorfor man ikke reagerte på innkjøpsprisen i første omgang. Er vi tannleger

blitt så vant til et absurd høyt kostnadsnivå på forbruksvarer inkludert legemidler, at vi ikke reagerer? Er det blitt slik at vi ukritisk overfører kostna-

Varenr.	Varenavn	Kvantum	Enhet	Leverert	Rest MVA	Pris	Rabatt	Beløp
734996	Andre uregistrerte Sp.godkjenning	1		2,000	25	342,20		684,40
	Orajel extra strength							684,40
Totalt								684,40
Avgiftsgrunniag 25%: 547,52				Merverdiavgift: 136,88		Totalt: 684,40		

Figur 2. Ordreseddel med utsalgspris for 2 esker med Boots Orajel® Extra Strength 20 % W/W.

Tabelloversikten viser teoretisk anslag over utsalgspris etter fastsatt apotekavanse 2016, innkjøpsprisen til klinikk fra norsk apotek, teoretisk anslag over utsalgspris fastsatt etter apotekavanse 2016 og kostnad ved direkte innkjøp i Storbritannia. Alle priser er funnet etter nettsøk pr 22.3.2016.

Pris fra Apotek i Norge	NOK	Beregningsmodell etter apotekavanse 2016	GBP kurs DnB 12,56	NOK	Direkte kjøp i Storbritannia	GBP kurs DnB 12,56	NOK
		Orajel Extra Strength 5.3 g 20% W/W x 2 a GBP 5,75 GBP	11,50	144,44	Trikk Oslo til Oslo S t/r (32,00 en vei)		64,00
		25 % tillegg av innkjøpspris		36,11	NSB Oslo S – Rygge inkl buss t/r (164,00 en vei)		328,00
		Mellomsum		180,55	Rygge – London Stansted t/r tirsdag 26 april bestilt en måned før avgang utenom week-end		162,00
		Norsk momspåslag 25 %		45,14	Orajel Extra Strength 5.3 g 20% W/W x 2 a GBP 5,75	11,50	144,44
Pris fra Apotek i Norge	684,40	Beregnet pris etter beregningsmodell apotekavanse 2016		225,69	Beregnet pris for direkte kjøp i Storbritannia		698,44

der på pasientene uten å tenke på at vi også skal kvalitetssikre kostnadene overfor pasientene? To ting kan sies med rimelig grad av sikkerhet. Det første er at «liberaliseringen» av apotekloven med kjededannelser ikke viser noen oppbyggelig tendens til billigere legemidler. Det andre er at den fortsatte avregistrering av legemidler som ofte brukes i tannlegepraksis, skaper bekymringsfulle hindre for en fullverdig praksis. Et horribelt kostnadsnivå for legemidler innført på registreringsfritak gjør ikke saken noe bedre.

Konklusjon i den stille uken

I bibelen står det at «Jesus kom inn på tempelplassen og jaget ut alle dem som solgte og kjøpte der». Skal man oversette dette til den aktuelle hendelsen så betyr det at ting bør endres. *Det bør gis tillatelse til at tannleger med rekvireringsrett kan importere legemidler som ikke markedsført i Norge og er i resept-*

gruppe C fra godkjente leverandører i utlandet uten å gå igjennom apotek.

Et høyst interessant alternativ kan være at en for en ca. 16 kroners forskjell kan ta flyet til Storbritannia om morgenen og returnere om kvelden med benzocain-gelen selv kjøpt på flyplassens apotek. I dette eksempelet tar vi ikke hensyn til den meget strenge norske legemiddel-lovgivningen (sic!). En kan også, dersom en ønsker det, ta en tur innom London for å handle samt ta kvoten med til Norge. Dette vil riktignok koste noe ekstra, men London er jo London.

Legemiddel-lovgivningen i Norge i en harmonisert EU-virkelighet virker noe underlig med hensyn til kostnadene forbundet med registreringsfritak og er absolutt ikke konkurransefremmende til fordel for tannleger som brukere. Legemiddelet derimot er akkurat det samme og virker merkelig nok på akkurat samme måte både i Storbritannia og i Norge.

Referanser

1. Evangeliet etter Matteus. Kapittel 21. Nettbibelen. <http://www.bibel.no/Nettbibelen.aspx?query=SyXGjvFYqNIZbs4N/mRmrZT1sR+SYbqNB3nN9QF2d89JeYYtRr/qHi88oaVENFzc> (lest 22.3.2016)
2. Godkjenningsfritak – humane legemidler. Statens legemiddelverk. http://www.legemiddelverket.no/godkjenning_og_regelverk/godkjenningfritak/Sider/default.aspx (lest 22.3.2016)
3. Forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1998-04-27-455> (lest 23.3.2016)
4. Om apotekavanse 2016. Statens legemiddelverk. http://www.legemiddelverket.no/Blaa_resept_og_pris/pris-paa-legemidler/apotekavanse/Documents/Om%20apotekavanse%202016.pdf (lest 23.3.2016)

Lasse Ansgar Skoglund
lasses@odont.uio.no
Ellen Christine Vigen

Velkommen til vår nettbbutikk!

BLI INSPIRERT!

www.dentalnet.no

Aldri har det vært enklere å handle tannlegeutstyr og tilbehør på nett!

Logg deg inn, eller send mail for passord til: post@dentalnet.no

Ring gjerne Ørjan direkte på 951 52 822 for brukernavn, passord - eller hjelp.

Vårt ønske er at enhver kontakt med Dental Sør skal oppleves som en reise på 1. klasse!

dental sør
OPPLEV 1. KLASSE

Ørjan og Jan

Ett servicesenter - ett telefonnummer!

ENKLERE - SIKRERE - ALLTID SVAR

RING: 38 27 88 88

Vi vil at du som kunde skal få den beste oppfølging, fra du løfter av røret - til jobben er ferdig utført.

Kontakt derfor vårt servicesenter, som straks vil aktivere oppdraget ditt.

facebook.com/dentalnet.no

Ase og Jorun

DEN NORSKE TANNLEGEFORENING'S

TIDENDE

Frister og utgivelsesplan 2016

Nr.	Debattinnlegg, kommentarer o.l.	Annonsefrist	Utgivelse
~~1~~	~~1. desember '15~~	~~8. desember '15~~	~~14. januar~~
~~2~~	~~15. januar~~	~~19. januar~~	~~18. februar~~
~~3~~	~~12. februar~~	~~17. februar~~	~~17. mars~~
~~4~~	~~26. februar~~	~~3. mars~~	~~14. april~~
~~5~~	~~8. april~~	~~14. april~~	~~12. mai~~
6	2. mai	13. mai	16. juni
7	10. juni	16. juni	18. august
8	11. august	17. august	15. september
9	9. september	14. september	13. oktober
10	12. oktober	17. oktober	17. november
11	10. november	16. november	15. desember

Permittering

Fra 1. juli 2016 vil den maksimale perioden for dagpenger under permittering mest sannsynlig øke.

Sekretariatet får en del spørsmål om når arbeidsgiver kan permittere og hvordan man går frem. Vi vil i denne artikkelen redegjøre for hvilke plikter arbeidsgiver har og hvilke rettigheter arbeidstaker har når de står overfor en permitteringsituasjon.

Når det i virksomheten oppstår en midlertidig situasjon som gjør det vanskelig å beskjeftige alle ansatte med arbeid, kan arbeidsgiver permittere en eller flere av sine arbeidstakere i en begrenset periode. Reglene er utviklet med bakgrunn i virksomhetens behov for å kutte lønnskostnader raskt, og følger dels av tariffavtaler og dels av rettspraksis.

Ved permittering blir arbeidstakeren midlertidig løst fra arbeidsplassen og arbeidsgiveren blir løst fra lønnsplikten. Arbeidsavtalen opprettholdes i permitteringsperioden slik at arbeidstaker har rett og plikt til å gå tilbake til arbeidet etter at permitteringsperioden er over. Er situasjonen av mer varig karakter, er det oppsigelse som eventuelt må benyttes.

Vilkår for permittering og dagpenger

For at arbeidsgiver skal kunne permittere, må det foreligge en saklig grunn som kan knyttes til forhold på arbeidsgivers side. Driftsinnskrenkning, sviktende kundegrunnlag eller driftsstans av ulike årsaker er forhold som kan begrunne permittering.

Selv om arbeidsgiver har adgang til å permittere, er det ingen automatikk i at permittering gir rett til dagpenger. For at arbeidstaker skal ha rett til dagpenger, må årsaken til permittering skyldes mangel på arbeid eller andre

forhold som arbeidsgiver ikke kan påvirke. I tillegg må arbeidsgiver ha gjort det som med rimelighet kan kreves for å unngå permittering. Det er NAV som foretar denne vurderingen og som fatter vedtak om dagpenger. Der som arbeidsgiver og arbeidstaker er enige om grunnlaget for permitteringen, anses dette normalt som en bekrefteelse på at arbeidsgiver har gjort det som med rimelighet kan forventes for å unngå permittering.

Saksbehandling ved permittering

I virksomheter med tillitsvalgte bør spørsmålet om permittering drøftes med dem. I virksomheter uten tillitsvalgte bør spørsmålet drøftes med de berørte arbeidstakerne. I drøftingsmøtet bør virksomheten orientere om hvorfor permittering er nødvendig og hvilke arbeidstakere man planlegger å permittere. Det bør føres protokoll fra møtet.

Det skal som hovedregel gis skriftlig varsel om permittering 14 dager før permitteringen kan iverksettes. Ved en del uforutsette hendelser, for eksempel ved en ulykke, kan det varsles to dager før permitteringen blir iverksatt. I varselet bør det blant annet fremkomme hva årsaken til permitteringsbeslutningen er, og hvor lenge permitteringsperioden sannsynligvis vil vare. På Arbeidstilsynets hjemmeside (www.arbeidstilsynet.no) finnes en mal for varsel om permittering.

I permitteringsperioden

Arbeidstakeren har krav på lønn og annet arbeidsvederlag i en arbeidsgiverperiode på 10 arbeidsdager etter at permittering er iverksatt. Arbeidsgiverperioden løper fra og med den første arbeidsdag permitteringen er iverksatt. Ved naturkatastrofer eller ulykke er det ingen arbeidsgiverperiode med lønn.

Etter at arbeidsgiverperioden er avsluttet mottar arbeidstaker dagpen-

ger. Dagpenger gis i en begrenset periode, maksimalt 30 uker i løpet av en 18-måneders periode. Dagpengeperioden på 30 uker starter å telle etter arbeidsgiverperioden på 10 dager. I forbindelse med tariffoppgjøret i det såkalte frontfaget har Regjeringen sagt at de skal ta kontakt med Stortinget og foreslå at permitteringsperioden øker. Regjeringen vil foreslå en ny periode med lønnsplikt i 5 dager etter 30 uker, og at etter ny periode med lønnsplikt forlenges dagpengeperioden med 19 uker. Perioden med lønn eller dagpenger økes dermed med 20 uker. Samlet periode med lønn eller dagpenger vil da være 52 uker, bestående av til sammen 3 uker med lønn og 49 uker dagpenger. Det antas at endringene vil tre i kraft 1. juli 2016.

Etter at dagpengeperioden er over, og arbeidet fortsatt ikke kan gjenopp- tas, har arbeidsgiver plikt til å betale den permitterte lønn som tilsvarer sykepengesatsen for den aktuelle arbeidstaker slik den beregnes etter Folketrygdloven.

Hvis arbeidstaker tas inn i arbeidet igjen i mer enn seks uker, skal eventuell ny permitteringsperiode ses på som ny permittering med krav til nye drøftelser, nye varsler osv.

Oppsigelse i permitteringsperioden

Hvis arbeidsgiver finner grunnlag for å si opp arbeidstaker i permitteringsperioden, regnes permitteringen som opphørt, og arbeidstaker har krav på lønn i oppsigelsestiden. Arbeidsgiver kan ikke fri seg fra lønnsplikten ved å permittere i oppsigelsestiden.

Etter at permitteringen er trådt i kraft kan arbeidstaker velge å si opp med 14 dagers oppsigelsestid. Arbeidstaker har i denne situasjonen normalt ikke krav på lønn i oppsigelsestiden. Og ved oppsigelse uten rimelig grunn, vil arbeidstaker miste retten til dagpenger i et begrenset tidsrom, vanligvis

12 uker. I følge NAV er permittering i seg selv ingen rimelig grunn til å si opp en arbeidsavtale. Så da risikerer arbeidstaker å stå uten både lønn og dagpenger.

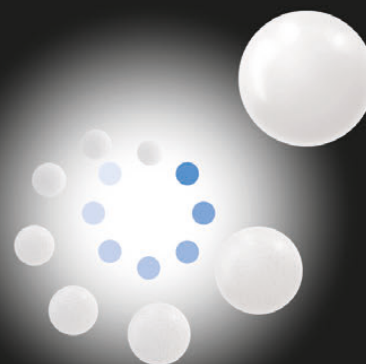
Hvis arbeidstaker sier opp i permitteringsperioden, er det antatt at arbeidsgiver ikke kan gjøre gjeldende en eventuell konkurranseklausul som følger av arbeidsavtalen.

*Elin Kværnø,
Advokatfullmektig i NTF*

Har du husket å melde adresseforandring?

Du gjør det på
www.tannlegeforeningen.no
under Min side

based on
new: SphereTEC™
www.dentsply-spheretec.com

VITA is not a registered trademark of DENTSPLY International, Inc.

ceram.X®
universal nano-ceramic restorative

Unik teknologi, unik følelse

- Utmerket adaptasjon og formbarhet
- Poleres raskt til fantastisk glans
- Enkelt fargesystem: 5 farger dekker hele VITA-skalaen

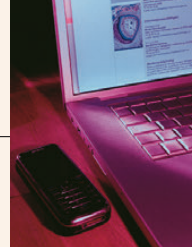

For better dentistry

DENTSPLY

DENTSPLY | www.dentsply.no | Trude Hansen Tlf: 95471265 | Carmen Lundberg Tlf: 90526063 | Heidi Normann Svensson Tlf: 94838814

Spør advokaten

NTFs advokater får mange spørsmål om praktiske og juridiske problemstillinger fra tannlegenes hverdag. Tidende tar opp enkelte av disse problemstillingene i en egen spalte. Leserne oppfordres til å komme med egne spørsmål som kan sendes til redaksjonen.

Nyansattes rett til ferie og feriepenger

Jeg har en nyansatt som ønsker å ta ut ferie i sommer. Har hun rett til det når det ikke er opptjent feriepenger hos meg?

Svar: Retten til feriefritid og retten til feriepenger er to forskjellige ting.

Alle arbeidstakere har krav på feriefritid uavhengig av hvor lenge de har vært ansatt i virksomheten, men lengden på ferien man har krav på er avhengig av når den ansatte tiltrådte stillingen.

Hovedregelen etter ferieloven gir alle ansatte krav på ferie i 25 virkedager. Lørdag regnes som virkedag slik at ferien i realiteten utgjør fire uker og én dag. Søndager og helligdager regnes ikke som virkedager. Retten til en femte ferieuke (fire ekstra dager) utledes ikke av ferieloven, men er vanlig i store deler av norsk arbeidsliv. Det er også anledning til å avtale lengre ferie.

For å få rett til full ferie må den ansatte ha tiltrådt stillingen senest 30. september i ferieåret. Nyansatte som tiltrer senere, har bare krav på én uke og én dag ferie forutsatt at det ikke allerede er avvirket full ferie hos en tidligere arbeidsgiver. For å ha rett til tre ukers ferie i hovedferieperioden (1. juni – 30. september) må den ansatte ha tiltrådt stillingen innen 15. august i ferieåret.

Feriepengenes størrelse avhenger av opptjening i foregående kalenderår. I feriepengegrunnet inngår vanlig lønn, bonus eller provisjon og overtidsgodtgjørelse. Har ikke den nyansatte opptjent feriepenger i det foregående året kan hun velge å ta ut ferie uten feriepengedekning. Dette er ikke arbeidsgivers ansvar, og du kan ikke nekte vedkommende å ta ut ferie på grunn av manglende opptjening av feriepenger.

Ansatte som ikke har opptjent fulle rettigheter til feriepenger, kan motsette seg å avvikle ferie i den utstrekning feriepengene ikke dekker lønnsbortfallet under ferien. Hvis driften av tannlegekontoret stenges helt eller delvis pga. ferieavvikling må den ansatte likevel akseptere å ta ferie.

For mer informasjon – se vår hjemmeside www.dentalstoep.no

Fullservice
Laboratorium

Dentalstøp Tannteknikk as
TANNTTEKNISK LABORATORIUM
Vår ekspertise din trygghet

Fullservice
Laboratorium

Poznań, Poland

7-10 September 2016

POZNAŃ 2016

Annual World Dental Congress

Face the world with a smile!

● Poznan

www.fdi2016poznan.org

www.facebook.com/FDI2016POZNAN

Moralsk nøytralisering – eller «å strekke strikken»

«N eglisjering av faglige retningslinjer og manglende innsikt i egen virksomhet førte til den største erstatningssaken innen norsk odontologi.» Det skriver forfatterne Knut Tornes og Evelyn Neppelberg i artikkelen «Hva gikk galt? Tannimplantatskandalen på 1990-tallet» i Tidende (nr. 2, 2016)

Så galt går det heldigvis svært, svært sjelden, men problemstillingen er ikke helt ukjent i daglig praksis, nemlig det å «strekke strikken», ta snarveier faglig, eller velge å tolke regler til fordel for egen interesse snarere enn pasientens, mens en overfor pasienten gir inntrykk av å gjøre dem en tjeneste ved å spare tid, spare utgifter «på sikt» eller lignende.

S1 Etske regler

«En tannleges oppgave er innenfor sitt fagområde å verne om sine pasienters helse. Hensynet til pasienten må være overordnet andre hensyn».

I grunnutdanningen utgjør faglige standarder, etikk og moral «fyrtårn», men hva skjer når unge tannleger kommer ut i store praksiser der forretningsdrift er blitt viktigere enn faglige standarder? Der den uerfarne tannlegen blir møtt med inntjeningskrav og kanskje også får høre utsagn som: «Vi bytter ikke fyllinger i molarer i denne praksisen, vi lager en krone!» eller «Her i denne praksisen bruker vi Helfo-regler sånn!» eller «Å bytte en fylling uten at det er helt nødvendig er noe alle gjør!».

Det går jo «bra», pasienten er underlegen med hensyn til den faglige vurderingen. Pasienten stoler oftest på tannlegens anbefaling, kanskje enda mer dersom begrunnelsen for f.eks. protektikk medfører Helfo-refusjon slik at pasienten kommer bedre ut økonomisk, der og da. Men hva skjer med oss som profesjonsutøvere når vi velger slik?

Førsteamanuensis Øyvind Kvalnes, Handelshøyskolen BI, skrev artikkelen «Profesjon og interesse: Om moralsk nøytralisering blant tannleger» i Tidende (nr. 5, 2015).

Han beskriver blant annet moralsk dissonans, moralsk nøytralisering og til sist normalisering av tvilsom adferd. Ved dissonansen fristes utøveren til å prioritere egeninteressen fremfor pasientens interesse. Det trenger ikke være økonomisk – kanskje ønsker en å utvikle seg innenfor ett spesielt fagfelt og vrir valgt terapi mot dette. Så nøytraliseres valget ved å finne argumenter for at det er akseptabelt, og til sist blir det som i utgangspunktet var avvik, ansett som «normalen», «her gjør vi det sånn!», strikken er strukket, men hvor lenge holder den?

Vi anbefaler å gå tilbake til Tidende nr. 5, 2015, enten papirversjonen eller på nettet <http://www.tannlegetidende.no/i/2015/5/d2e1180> og lese Kvalnes artikkel der hovedbudskapet var:

- Tannleger bør være på vakt mot til løp til moralsk nøytralisering i egne rekker. Dette er forsøk på å

overbevise seg selv om at det likevel er akseptabelt å prioritere egeninteressen fremfor pasientens interesse.

- En interessekonflikt er noe annet enn et etisk dilemma, siden det ikke er snakk om et valg mellom to tilnærmet likeverdige alternativer, men et valg mellom rett og galt.

- I en interessekonflikt er det rimelig klart hva som er rett, men fristende å gjøre det som er galt.

I arbeidet med artikkelen ba Kvalnes en gruppe norske tannleger om å beskrive en interessekonflikt de kunne stå i. Spørsmålet var om pasienten som setter seg i tannlegestolen kan regne med å få den behandlingen de trenger.

Tannlegene mente at behandlingen som utføres ofte kunne være farget av

tannlegens egne foretrukne metoder. Hensynet til egen økonomi eller faglig utvikling kan prioriteres fremfor hensynet til pasienten, uten at sistnevnte har mulighet til å gjennomskue dette. Fristelsen kan være å sikre seg størst mulig fortjeneste, og å holde på med noe som en synes er faglig spennende.

Tannlegene nevnte konkrete eksempler på interessekonflikter:

- Bytte ut gamle fyllinger
- Trekke en tann
- Lage en krone istedenfor en fylling.

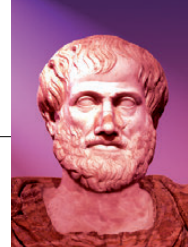
Fra pasientens siden kunne dette være unødvendig behandling. Tannlegen kan likevel foreslå den, enten fordi det er økonomisk gunstig og gir en høyere faktura, eller fordi det er faglig spennende. Det ble også vist til en situasjon der tannlegen hadde investert i nytt og dyrt utstyr. Tannlegen har da gode grunner til å bruke utstyret selv om pasienten strengt tatt ikke trenger det.

Artikkelen fastslår at interessekonflikter forekommer blant tannleger, og det er ikke åpenbart at de håndteres på en forsvarlig måte.

Det stilles også spørsmål ved om det er mulig å forebygge at tannleger behandler pasientene sine på måter som ikke er fundert i faglige vurderinger av hva pasienten trenger. To allment aksepterte svar innen profesjonsetikk er at forsvarlig adferd kan bygges opp gjennom:

- Fokus på holdninger og verdier
- Praktisk etikktrening

En har lenge ment at etiske feiltrinn kan forhindres ved at profesjonsutøveren får kjennskap til verdier som ærlighet, åpenhet og integritet. Man har også trodd at en ærlig tannlege vil være disponert for å spille med åpne kort overfor pasienten sin, og ikke utnytte kunnskapsovertaket til å prioritere egne faglige og økonomiske interesser på bekostning av pasientens interesser.

I artikkelen vises det til at de siste tiårenes moralpsykologiske studier viser at det er grunn til å betvile verdien av dette.

Hva er det da som foregår når normalt oppegående og redelige personer går imot sine moralske overbevisninger, og gir etter for fristelsen til å sette seg selv først.

Forskerne har kalt denne prosessen for **moralsk nøytralisering**.

Det finnes flere nøytraliseringsteknikker, som f.eks:

Benektelse av ansvar: «Det er sjefen som bestemmer, jeg gjør bare det jeg får beskjed om». «Alle kollegene mine gjør det samme».

Benektelse av skade: «Pasienten har råd til det, han kommer ikke til å merke noe negativt».

Det er altså etter en prosess med moralsk nøytralisering at grunnlaget legges for tvilsom adferd.

Hva kan så gjøres for å demme opp for at tannleger utnytter kunnskapsovertaket sitt i forhold til pasientene? Det er avgjørende å identifisere og kritisere tilløp til moralsk nøytralisering. Det er grunn til å ta på alvor at dette forekommer blant tannleger. Kvalnes skriver i sin konklusjon at tannleger må ha fokus på dette i sin hverdag.

«Forebyggelse kan skje ved at en etablerer et ytringsklima på jobb for

å utfordre forsøk fra kollegaer på å snakke seg bort fra at det er galt å prioritere seg selv fremfor pasienten. På den måten går det an å forhindre overtredelser som kan føre til normalisering av moralsk tvilsom atferd». Videre forespeiler han avslutningsvis at: «Bevissthet om moralsk nøytralisering kan være en sentral byggekloss i forebyggende etikkarbeid blant tannleger i årene som kommer».

*Maria E. Alvenes
Kirsten Halonen
NTFs råd for tannlegeetikk*

Kirurgiklinikken
tann · kjeve · ansiktskirurgi

Sertifisert etter
ISO 9001:2008
standarden

www.kirurgiklinikken.no

tlf 23 36 80 00, post@kirurgiklinikken.nhn.no

Alt innen oral og kjevekirurgi.
Implantatprotetikk

Tannlege

Frode Øye
spesialist i oral kirurgi

Tannlege

Bent Gerner
spesialist i protetikk

Tannlege

Eva Gustumhaugen Flo
Spesialist i protetikk

Lege & tannlege

Helge Rischeim
spesialist i oral kirurgi,
maxillofacial kirurgi,
og plastikkirurgi

notabene,
adv., lat.,
merk vel,
vel å merke
(fork. NB).

Ny spesialrådgiver i NTFs avdeling for fag og utdanning

Vibeke Lochner (43) begynte som spesialrådgiver i NTFs avdeling for fag og utdanning 5. april. Hun er

utdannet tannlege fra Universitetet i Oslo og har tidligere arbeidet både i offentlig tannhelsetjeneste og privat praksis. Det meste av sin erfaring har hun imidlertid fra forskning og utprøving i farmasøytisk industri.

Lochners hovedoppgaver vil være knyttet til kurs og etterutdanning, med særlig vekt på videreutvikling av tannlegenes systematiske etterutdanning, TSE, og utvikling av nye nettbaserte kurs, TANK. I dette arbeidet er det viktig med god kontakt med det odontologiske og andre fagmiljøer. I tillegg vil Lochner delta i fagpolitiske utredninger, vurdere faglige spørsmål og bistå NTFs medlemmer med råd og veiledning.

Lochner bor på Torshov i Oslo og har to barn.

TILBAKEBLIKK

1916

Forveksling av væsker

For at undgaa forveksling av injeksjonsvæske og andre farveløse væsker, som oxygenol eller vandstøfhyperoxyd, bør man tilsætte de sidste med et farvestof. Hertil egner sig udmerket methylenblaat. Men da dette middel er meget sterkt farvende, skal der kun en ubetydelighet av farvestoffet til for at farve f.eks. en flaske oxygenol. Et næsten usynlig korn av farvestoffet er nok til en hel flaske oxygenol, hvorved denne antar en svak grønblaa farve.

Mai 1916, 5te hefte

1966

Seminar i periodonti på Gausdal Høyfjellshotell

Seminalet hadde som hovedtema: Hvordan løser en almenpraktiker best de problemer som er forbundet med periodontale lidelser. Hovedlederne var professorene Jens Wærhaug fra Oslo og Harald Løe fra Århus. Kursdeltagerne, som kom fra alle de nordiske land, hadde på forhånd blitt tilsendt kompendier vedrørende de problemer som skulle tas opp til behandling. Det var likeledes en forutsetning at man skulle være fortrolig med professor Wærhaugs kapitler i Nordisk Klinisk Odontologi. Selve seminaret vekslet mellom forelesninger i plenum og diskusjoner i små grupper under ledelse av en erfaren periodontist. Her ble da systematisk tatt opp til drøftelse de spørsmål som måtte ha reist seg i forbindelse med foredragene.

April 1966, hefte 4

2006

Lavterskeltilbud til rusavhengige

Siden desember i fjor har rusavhengige i Oslo hatt mulighet til å få akutt og nødvendig tannbehandling på Tøyen i Oslo. Tjenesten er gratis og brukerne trenger ikke gå veien om sosialkontoret. Torsdag og fredag kan de få behandling mellom kl. 10 og 15 i Tannlegevaktens lokaler i Kolstadgaten 18. Torsdag er det tannhelsetjenestens Tom Grøstad som bemanner tilbudet, mens Sigmund Seland, som er frivillig gjennom Kirkens Bymisjon, tar seg av fredagspasientene. Prosjektet drives for statlige midler, eies av Rusmiddelstaten og er et samarbeid mellom Bymisjonen og Tannhelsetjenesten Oslo KF. Overtannpleier Hilde Vogt Toven forteller at det er dannet en egen ressursgruppe i forbindelse med oppstart av prosjektet.

Mai 2006, nr. 6

KURS- OG AKTIVITETSKALENDER

NORGE

27.–28. mai	Hotel Alexandra, Loen	Loenmøtet. www.loenmotet.no Henv. Inken Sabine Henning, tlf. 47 60 60 87. E-post: inken.henning@gmx.net
1.–3. juni	Bergen	TMD-symposium. Multidisciplinary approach to TMD. Se www.tmdsymposium.no
2.–5. juni	Kirkenes	DAAC-møte. Finnmark Tannlegeforening arrangerer fagdager for kollegaer på Nordkalotten. Tema: Composite - the multi tool in dentistry. For nærmere informasjon, kontakt Finnmark Tannlegeforening
3.–4. juni	Kragerø	Kragerøkurset. For påmelding, betaling og mer info, se: https://www.deltager.no/participant/arrangement.aspx?id=157816
7.–9. juni	Hamar	Samfunnsodontologisk forum. Påmeldingsfrist 1. april. For program og påmelding se http://kurs.hedmark.org/samfunnsodontologisk_forum_2016_07062016
16.–17. juni	Tromsø	Midnattssolsymposiet. Tema: Periodonti. Se www.tannlegeforeningen.no
15.–20. aug 25.–28. aug	Arendal Oslo	Arendalsuka. Se www.arendalsuka.no Årsmøte i Scandinavian Academy of Esthetic Dentistry (SAED). Møtet holdes på Hotel Continental. Se www.SAED.no
16.–17. sept.	Oslo	Årsmøte i praksiseierforeningen SPA. Se www.praksiseier.no Henv. Kari Odland, e-post: kodland@asatann.com
3.–5. nov. 12.–14. jan. '17	Stavanger Bergen	NTFs landsmøte. Se www.tannlegeforeningen.no Vestlandsmøtet. Henv. Siv Kvinnsland, e-post: fagkomiteen@bergentannlegeforening.no
3.–4. feb. *17	Molde	NØFOBI. Vinterseminar 2017. Scandic Hotell Seilet i Molde. Henv. Arne Jacobsen, e-post: arne@tannlegearne.no
23.–24. mars '17	Trondheim	Midt-Norge-møtet. Henv. Kai Åge Årseth, e-post: kaiage@online.no
9.–10. juni '17	Loen, Hotel Alexandra	Loenmøtet. www.loenmotet.no Henv. Inken Sabine Henning, tlf. 47 60 60 87. E-post: inken.henning@gmx.net
19.–20. april '18	Trondheim	Midt-Norge-møtet. Kai Åge Årseth, e-post: kaiage@online.no
25.–26. mai '18	Loen, Hotel Alexandra	Loenmøtet. www.loenmotet.no Henv. Inken Sabine Henning, tlf. 47 60 60 87. E-post: inken.henning@gmx.net
24.–25. mai '19	Loen, Hotel Alexandra	Loenmøtet. www.loenmotet.no Henv. Inken Sabine Henning, tlf. 47 60 60 87. E-post: inken.henning@gmx.net

UTLANDET

26.–29. mai	Olsztyn, Polen	International orthodontic conference. Se www.pol kard.pl
25.–27. aug	København, Danmark	Skandinavisk Endodontiforening (SkandEndo) holder kongress. Arrangør: Dansk endodontiforening. Se http://skandendo.com/
7.–10. sept.	Poznan, Polen	FDI. Se www.fdiworlddental.org
29. aug.–1. sept. '17	Madrid, Spania	FDI. Se www.fdiworlddental.org

Med forbehold om endringer. Sjekk alltid aktuelle datoer direkte med kursarrangøren. Vi er avhengige av dine innspill til kurs- og aktivitetskalenderen. De kan sendes til tidende@tannlegeforeningen.no

Ny medlemsansvarlig i NTF

May-Britt Gimre (46) er ansatt som medlemsansvarlig i NTF fra 1. april. Medlemsansvarlig har et særlig ansvar for å ajourføre og vedlikeholde NTFs medlemsregister som blant annet inneholder opplysninger om arbeidsforhold, lokalforeningstilknytning, arbeids- og bostedsadresser. Gimre yter service overfor lokalforeninger og enkeltmedlemmer. Riktig adresse for henvendelser med informasjon til medlemsregisteret er endring@tannlegeforeningen.no.

Gimre mottar og behandler også henvendelser om kontingentsatser og eventuelle søknader om reduksjon.

Hun har tidligere jobbet med kundeservice hos Glava AS i 22 år.

May-Britt Gimre er gift og bor på Bjølsen i Oslo.

Tannbehandling i utlandet i 2015

2015 utbetalte Helfo kr 17 088 215 i stønad etter paragraf 5-24 a i lov om folketrygd til tannbehandling i andre EØS-land. Utbetalningene fordelte seg på 1 016 saker.

Til sammenligning utbetalte Helfo i 2014 i underkant av 10 millioner kroner etter samme paragraf, fordelt på 674 saker. Dette vil si en økning i utbetalinger på 70 prosent fra 2014 til 2015.

Kl. 0000 på utgivelsesdato
www.tannlegetidende.no

Dødsfall

Torgeir Togstad f.15.05.1926, tannlegeeksamen 1949, d. 26.01.2016
 Olaf Arne Larsen, f. 07.05.1955, tannlegeeksamen 1979, d. 11.02.2016
 Terje Stenmark, f. 25.11.1936, tannlegeeksamen 1963, d. 21.03.2016
 Bjarne Vangsnes, f. 01.03.1939, tannlegeeksamen 1967, d. 39.03.16

90 år

Carl-Henrik Bernhoft, Fyllingsdalen, 27. mai

85 år

Thor Lunde, Oslo, 17. juni

80 år

Per Brandtzæg, Oslo, 9. juni
 Edmund I. Juliussen, Elverum, 14. juni
 Randi Aasenuus, Levanger, 20. juni

75 år

Birger Gagnum, Borgen, 27. mai
 Unn Ræder, Oslo, 25. juni

70 år

Bjørn Hanvold, Stabekk, 26. mai
 Svein M. Hegre, Stavanger, 1. juni
 Erik Granhaug, Grimstad, 4. juni
 Tor Valle, Hamarøy, 4. juni
 Svein Hamran, Svinndal, 16. juni
 Tove Broback, Bodø, 24. juni

60 år

Jarle Hillestad, Biri, 23. mai
 Per Opsahl, Kjeller, 23. mai
 Per-Wiggo Tangen, Trondheim, 27. mai
 Frode Staxrud, Oslo, 2. juni
 Asbjørn Jokstad, Tromsø, 11. juni
 Trond Jørund Pedersen, Bogen i Ofoten, 14. juni
 Jan Olav Hagen, Jessheim, 19. juni
 Per Otterstad, Porsgrunn, 23. juni
 Anders Otterstad, Porsgrunn, 23. juni

50 år

Torkild B. Stjernesund, Lillestrøm, 24. mai
 Mikal T. Heyeraas, Kristiansand, 27. mai
 Asgeir Bårdsen, Bergen, 6. juni
 Mai Solgunn G. Slåttebrekk, Oslo, 8. juni
 Katrine Døsvik, Trondheim, 10. juni
 Kari Nordås, Fotlandsvåg, 10. juni
 Zahra Poodineh, Ås, 20. juni
 Ioannis Kollias, Gjøvik, 21. juni
 Ghavam Naghavi, Trondheim, 22. juni

40 år

Tommy Ibraimovski Larsen, Ski, 26. mai
 Zena Al Ani, Sandefjord, 28. mai
 Elena Landari, Fjellhamar, 31. mai
 Sondre Lunde Skjødtsvoll, Skien, 1. juni
 Kathrin Beyer, Bergen, 2. juni
 Jørgen Frostad, Bergen, 2. juni
 Daniela Maria Ukleja-Pastuszezwska, Namsos, 9. juni
 Rannei Elisabeth Amundsen, Fauske, 12. juni
 Lene Merete Idland, Oslo, 15. juni
 Anne Renate Askeland Aasen, Stavanger, 23. juni

30 år

Åsmund Gorset, Oppdal, 26. mai
 Johanna Johansson, Stadsbygd, 26. mai
 Julie Wilberg Brandvik, Sørumsand, 27. mai
 Maria Egeland, Tjelta, 12. juni
 Sinead Mjønes, Trondheim, 12. juni
 Malinn Ødegaard, Oslo, 12. juni
 Helene Birkeland Lindtveit, Birkeland, 13. juni
 Øystein Rønningen, Skien, 13. juni
 Gaute Meum Byrkjeflot, Skien, 17. juni
 Espen Helgeland, Rådal, 18. juni

Kaja Høgestøl, Oslo, 20. juni
 Anna Lande, Oslo, 22. juni
 Caslav Kokosar, Hamar, 23. juni
 Brit Avdal Falch, Trondheim, 24. juni
 Golsa Jalali, Fredrikstad, 24. juni
 Siri Espedal Vold, Stavanger, 24. juni
 Tine Degerstrøm, Ankenesstrand, 25. juni

Dødsfall

Sekretariatet får dessverre ikke automatisk beskjed om dødsfall. Vi ber derfor medlemmene være behjelpelig med å gi NTF beskjed når en kollega er gått bort. Vennligst kontakt NTF, tlf. 22 54 74 00 eller e-post: post@tannlegeforeningen.no.

Fødselsdager

Vi ber om at de som vil reservere seg mot at runde år publiseres i personaliaspalten, gir skriftlig melding *minst åtte uker* i forveien på e-post: tidende@tannlegeforeningen.no, eller per post til Tidende, postboks 2073 Vika, 0125 Oslo

Reservasjonen blir registrert i medlemsregisteret, og navnet vil ikke komme med i fødselsdagslistene i fremtiden. Du kan når som helst gi beskjed om at reservasjonen skal oppheves igjen.

VELKOMMEN TIL STAVANGER!

**NTFs
LANDSMØTE
2016**

Stavanger
3.-5. nov.

NTFs årlige landsmøte samler rundt 4.000 tannleger og annet tannhelsepersonell over tre dager med faglige foredrag, dentalmessen Nordental og sosiale arrangementer.

1 år holdes landsmøtet 3. - 5. november i Stavanger

Stavanger kan by på storslått natur, spennende aktiviteter, kulinariske opplevelser i verdensklasse, samt et bredt spekter av kulturtilbud. Vi anbefaler alle å ta turen!

Book hotell nå!

Det er flere store arrangementer i Stavanger i dagene landsmøtet går av stabelen, og vi risikerer at hotellene fylles opp før påmeldingen til landsmøtet åpner i august. Stavanger Forum har derfor åpnet for hotellbooking allerede nå.

Link til hotellbooking finner du på
www.tannlegeforeningen.no/landsmotet

Tellende timer

Annerledes

Nyskapende

Kostnadseffektivt

Tank

Tannlegeforeningens nettbaserte kurs

Etterutdanning for tannleger i sedasjon med lystgass og benzodiazepiner 2016

Det odontologiske fakultetet i Oslo inviterer tannleger til kurs i bruk av sedasjonsteknikker som er aktuelle i tannlegepraksis. Kurset fører frem til norsk lisens for bruk av lystgass, men det vil også bli lagt stor vekt på å gi deltagerne trygghet og erfaring i bruk av andre sedasjonsformer som kan benyttes i kraft av ordinær tannlegelicens.

Statens legemiddelverk arrangerte i november 2002 Terapiverksted med tittelen Benzodiazepiner for kontroll av angst og vegring ved tannbehandling, og utga i 2003 terapianbefalinger på basis av dette. Det vil bli lagt stor vekt på å formidle og utdype retningslinjene som dette dokumentet anbefaler, samt Helsedirektoratets nye retningslinjer om sedasjon- og smertebehandling.

Kursansvarlige

Professor Tiril Willumsen, Det odontologiske fakultet, UiO

Klinikkssjef Anne Rønneberg, Det odontologiske fakultet, UiO
Professor Lasse Skoglund, Det odontologiske fakultet, UiO

Sted
Det odontologiske fakultet, Universitetet i Oslo

Tid

Del 1: Uke 37 (12. – 16. september)
Del 2: 40 timer hospitering på anestesivdeling lokalt (må ordnes av den enkelte)
Del 3: Uke 50 (12. – 15. desember)
Kurset avsluttes med eksamen torsdag ettermiddag

Antall deltakere

Maks 9

Kursavgift

Kr 23 000

Søknad

Påmeldingen skal inneholde opplysninger om navn, adresse, utdanningsnivå og -år og nåværende stilling. Tannleger i Den offentlige tannhelse-tjenesten bør vedlegge godkjenning fra fylkestannlegen.

Påmeldingsfrist

15. juni

Kontaktperson/kurskoordinator

Johanne Bye, tlf. 22 85 22 62, johanne.bye@odont.uio.no

nettbutikk.tannvern.no

Brosjyren Kroner er revidert
– kjøp pakker à 50 i nettbutikken –
Oversatt til arabisk for gratis nedlasting

nettbutikk.tannvern.no

Kontaktpersoner i NTFs kollegahjelpsordning

Kollegahjelp er kollegial omsorg satt i system. Tanken er at vi skal være til hjelp for andre kollegaer som er i en vanskelig situasjon som kan påvirke arbeidsinnsatsen som tannlege. Vi skal være tilgjengelige kanskje først og fremst som medmennesker. Du kan selv ta kontakt med en av oss eller du som ser at en kollega trenger omsorg kan gi oss et hint. Vi har taushetsplikt og rapporterer ikke videre.

**Aust-Agder
Tannlegeforening**
Torleiv Lauvdal,
tlf. 37 03 61 65

Astrid Tredal,
tlf. 37 03 80 77

Bergen Tannlegeforening
Anne Christine Altenau,
tlf. 97 74 06 06

Sturle Tvedt,
tlf. 55 23 24 00

Buskerud Tannlegeforening
Anna Karin Bendiksbj,
tlf. 31 28 43 14

Lise Opsahl,
tlf. 900 31 134

Finnmark Tannlegeforening
Bente Henriksen,
tlf. 78 96 57 00

**Haugaland
Tannlegeforening**
Christine Stene Holstad
tlf. 52 85 38 64

**Hedmark
Tannlegeforening**
Børge Vaadal
tlf. 991 21 311

Björg Figenschou,
tlf. 72 41 22 60

**Nordland
Tannlegeforening**
Sigmund Kristiansen,
tlf. 75 52 23 69

Harald O. Pedersen,
tlf. 76 07 10 96

Olav Kvitnes,
tlf. 75 15 21 12

Nord-Møre og Romsdal
Anna-Haldis Gran,
tlf. 71 69 18 79

Lars Brubæk,
tlf. 71 29 38 54

**Nord-Trøndelag
Tannlegeforening**
Anne Marie Veie Sandvik,
tlf. 74 09 50 02

Hans Haugum,
tlf. 74 27 21 90

**Oppland
Tannlegeforening**
Ole Johan Hjortdal,
tlf. 61 25 06 92

Hanne Øfsteng Skogli,
tlf. 61 27 02 31

**Oslo
Tannlegeforening**
Lise Kiil,
tlf. 22 60 05 34

Harald Skaanes,
tlf. 67 54 05 11

Rogaland Tannlegeforening
Ernst Inge Helland,
tlf. 51 89 49 94

Elisabeth Langberg,
tlf. 51 55 09 31

Romerike Tannlegeforening
Trygve Næsheim,
tlf. 911 46 160

Sven Grov,
tlf. 63 97 28 59

Hilde Skjeflo,
tlf. 63 81 58 74

**Sogn og Fjordane
Tannlegeforening**
Arvid Fleten,
tlf. 57 82 29 17

Inge Fridell,
tlf. 57 69 56 95

Jon-Reidar Eikås,
tlf. 57 86 06 71

Sunnmøre Tannlegeforening
Siv Svanes,
tlf. 70 13 21 56

Hege Leikanger,
tlf. 70 12 78 02

**Sør-Trøndelag
Tannlegeforening**
Anne Grethe Beck Andersen,
tlf. 72 41 15 64

Morten Nergård,
tlf. 950 54 633

Telemark Tannlegeforening
Ståle Bentsen,
tlf. 35 58 39 20

Øystein Grønvold,
tlf. 35 93 45 30

**Troms
Tannlegeforening**
Elsa Sundsvold,
tlf. 77 68 74 28

Ninni Haug
tlf. 97 09 11 67

**Vest-Agder
Tannlegeforening**
John Øydna,
tlf. 38 12 06 66

**Vestfold
Tannlegeforening**
Eva Nielsen,
tlf. 91 87 82 81

Svein Tveter,
tlf. 90 82 57 89

**Østfold
Tannlegeforening**
Marit Johnsrud Tonholm,
tlf. 69 14 28 04

Tore-Cato Karlsen,
tlf. 45 22 20 44

**Kontaktperson i NTFs
sekretariat**
Lin Muus Bendiksen
Tlf. 22 54 74 15
E-post: lin.bendiksen@
tannlegeforeningen.no

VISSTE DU AT BRUS OG SAFT ER DEN VIKTIGSTE ÅRSAKEN TIL AT BARN FÅR I SEG FOR MYE SUKKER?

Mange av oss har lett for å gi barna brus eller saft når de er tørste. Plutselig blir inntaket av sukker større enn man tror. Bytter du ut brus eller saft med vann til hverdags, er mye gjort. Det skal ikke så mye til. Med noen små grep blir hverdagen litt sunnere.

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL

facebook.com/smaagrep

 Helsedirektoratet

FAGPRESSEN

Presseorganisasjonen for fagblader, tidsskrifter og magasiner

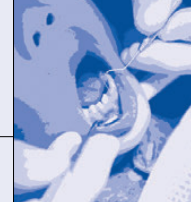
240 av
landets
ledende
blader
er med...

Det beste av mangfoldet!

■ SPESIALISTER

■ ENDODONTI

AKERSHUS

Bekkestua Tannmedisin AS

Tannlege Randi Dahl Espeland
Tannlege Anne-Grethe G. Tronstad
Tannlege Trude Udnæs
Tannlege Stig Heistein
Gamle Ringeriksvei 37
1357 Bekkestua
Tlf. 67 83 22 10
Faks 67 83 22 15
post@bekkestuatannmedisin.no

Tannlege Kjersti Asbjørnsen

Også lystgass.
Åsenveien 1
1400 Ski
Tlf. 64 87 28 15
Faks 64 86 52 66

Tannlegene Jan Boiesen og Sølve Larsen, Tannlege Hilde M. Aanmoen

Brogata 10c
2000 Lillestrøm
Tlf. 63 81 28 03
Faks 63 81 13 35
boiesen@online.no

Tannlege Nabeel K. Mekhlif

Skedsmogt. 7
2000 Lillestrøm
Tlf. 63 80 33 66

Tannlege Arash Sanjabi

Tannhelsesenteret Lørenskog AS
Skårersletta 10
1473 Lørenskog
Tlf. 67 91 72 00/67 91 72 70
Faks 67 91 72 01

Tannlege Johan Ulstad

Brynsveien 104
1352 Kolsås
Tlf. 67 13 69 93
Faks 67 13 22 11

Tannlege Berit Aanerød

Vestbytorget Møllev. 4
1540 Vestby
Tlf./faks 64 95 16 40
Jobber også her:
Torget 1
3256 Larvik
Tlf. 33 18 44 24

AUST-AGDER

Tannlege Christine Westlie Bergman

Spesialist i Endodonti
Tyholmen Tannlegesenter
Teaterplassen 3
4836 Arendal
Tlf: 37025533
spesialistene@tyholmen-tannlegesenter.no
www.tyholmen-tannlegesenter.no

BUSKERUD

Bragernes Endospesialist As

Tannlege Elham Al-Toma
Bragernes torg 4
3017 Drammen
Tlf. 32899860
Faks 32899861
Tar i mot funksjonshemmede

Tannlege Unni Endal

Smerteutreding
Endodontisk kirurgi
Resorbsjoner

Drammen Tannlegesenter

Besøksadresse:
Øvre Torggate 10
3017 Drammen
Postadresse:
Postboks 316, Bragernes
3001 Drammen
Telefon: 32 83 60 00
Telefax: 32 83 55 90
post@drammen-tannlegesenter.no
www.drammen-tannlegesenter.no

HEDMARK

Tannlege Nabeel K. Mekhlif

Torggt. 83
2317 Hamar
Tlf. 62 52 65 22

HORDALAND

Tannlege Hege Hekland AS

Tannlege Hege Hekland
Tannlege Ole Iden
Tannlege Atle Brynjulfsen
www.tannlegehekland.no
Starvhusgaten 2A
5014 Bergen
Tlf. 55 31 65 17

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk

Tannlege Tim Lehmann
Keiser Wilhelmsgt. 25
P.b. 605, 6001 ÅLESUND
Tlf: 70 10 46 70
tim@apollonia.no

Tannlege Marianne Kleivmyr

President Christies gate 19
6509 Kristiansund
Tlf 71 67 27 47
Spesialist i endodonti

NORDLAND

Tannlege Johan Andreas Furebotten

Spesialist i Endodonti
Også implantatprotetik
Dronningen Tannklinikk AS
Dronningensgt 30
8006 Bodø
Tlf: 75506440
post@dronningentannklinikk.no
www.dronningentannklinikk.no

OPPLAND

Tannlege Veslemøy Linde

Mjøstannlegene
Trondheimsvn. 8
2821 Gjøvik
Tlf. 61 13 08 25

OSLO

Bjerke Tannmedisin

Tannlege Stig Heistein
sh@tannmedisin.no
Trondheimsveien 275
0589 Oslo
Tlf. 22 93 93 40
Faks 22 93 93 41
www.tannmedisin.no

Festningen tannklinikk AS
Tannlegene Lars M. Døving,
Lene Rikvold, Knut Årving og Cecilie
Herbjørnsen
Nedre Vollgt 1
0158 Oslo
Tlf. 22 42 54 87
Faks 22 41 31 73
www.festningen-tannklinikk.no
firmapost@raadhusmann.no

Galleri Oslo Klinikken
Tannlegene Arne Loven og Dr. odont
Pia Titterud Sunde
Schweigaardsgate 6, 4 etg.
0185 Oslo
Tlf. 22 36 76 30
E-post: post@gallerioslokklinikken.no
www.gallerioslokklinikken.no
Svært nær buss, tog og trikk. P-anlegg
i kjeller.

Grefsen Tannlegepraksis AS
Tannlege og Dr.odont. Iman Saleh
Tannlege Nicolai Orsteen
Kjelsåsveien 7
0488 OSLO
Tlf. 22 15 30 00
Faks 22 15 29 00
e-post: post@tannlegepraksis.no
www.tannlegepraksis.no

Homansbyen Tannlegesenter As
Oscarsgate 20, 0352 Oslo
Tlf. 23 32 66 60
Faks 23 32 66 61
post@htls.nhn.no
www.htls.no

Tannlege Nina Wiencke Gerner
Tannlege Arash Sanjabi
Tannlege Hilde M. Aanmoen
Mulighet for sedasjonsbehandling ved
anestesilege

SpesDent
Spesialistklinikken i Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo
Endo spes. Gilberto Debelian
Endo spes. Thomas Myrhaug
Tlf. 22 95 51 00
Faks 22 95 51 10
www.spesdent.no
post@spesdent.nhn.no

Stovner Tannlegesenter DA
Tannlege Thomas H. Myrhaug
Stovner Senter 7
0985 Oslo
Tlf. 22 78 96 00
Faks 22 78 96 01

Tannlege Elham Al-Toma
Tannestetisk Senter AS
Bygdøy Allé 5
0257 Oslo
Tel: 22 44 15 35
Faks: 22 44 30 50

Tannlege Anne Gunn Nygaard-Østby
Akersgt. 16
0158 Oslo
Tlf. 23 10 53 50
Faks 22 33 02 87

Tannlege Ingela Pedersen
Drammensveien 126
0277 Oslo
Tlf. 22 55 41 79
Faks 22 55 41 85

Tannlege Lene Thestrup Rikvold
Nedre Vollgt 1
0158 Oslo
Tlf. 22 42 54 87
Faks 22 41 31 73
www.festningen-tannklinikk.no
e-post: firmapost@raadhusmann.no

Tannlege Homan Zandi
Tannlege Andre Roushan
Tannlege Trude Bøe
Spesialister i endodonti
Parkveien 60
0254 Oslo
Telefon: 22 44 18 11
Faks: 22 44 18 12
www.homan.no
homan@zandi.no

ROGALAND

Tannlege Ole Henrik Nag
Løkkeveien 51
4008 Stavanger
Tlf. 51 52 12 23
E-mail: ole.nag@lyse.net

Tannlege Elisabeth Samuelsen
Rogaland Spesialisttannklinikk
Tk Vest avd. Rogaland
Torgveien 21 b, 3. etg.
4016 Stavanger
Tlf. 51 92 70 00
elisabeth.samuelsen@throg.no

SØR-TRØNDELAG

Tannhelse Melhus AS
Spes. endodonti Eivind Skaar
Melhusvegen 451, 7224 MELHUS
Tlf. 72 87 90 10
post@tannhelsemelhus.nhn.no
www.tannhelsemelhus.no

TELEMARK

Tannlege Anders Otterstad
Storgaten 118b
3900 Porsgrunn
Tlf. 35 55 03 74
Faks 35 55 51 05
anders@tannlege-otterstad.no

Tannlege Robert Austheim
Skien tannklinikk, Endodontisk avde-
ling
Telemarksvn. 170
3734 Skien
Tlf. 35 58 39 20

TROMS

Tannlege Anne Kjæreng
Strandskillet 5
9008 Tromsø
Tlf. 77 28 01 00
Faks 77 28 01 11
anne.k@tannlegespesialistene.no

VEST-AGDER

Tannlege Cesar Ariastam
Nordmo Tannlegesenter
Industrigata 4
PB 1024 Lundsiden
4687 Kristiansand
Tlf. 38 09 54 10
Fax 38 09 04 04
post@tannlegenordmo.no
www.tannlegenordmo.no

Tannlege Karl Martin Loga
Farsund Tannlegesenter
Barbrosgt. 13
4550 Farsund
Tlf. 38 39 06 80
Faks 38 39 45 04

Tannlege Claus Ungerechts
Leirvollen 1A
4513 Mandal
Tlf. 38 26 06 10
Faks 38 26 06 11
clunge@online.no

VESTFOLD

Tannlege Ruth Kristin Gran
Farmand Endo AS
Farmandstredet
3110 Tønsberg
Tlf. 33 37 82 82
Faks 33 37 82 81

ØSTFOLD

Tannlege Harald Prestegaard
Kirkegt. 63
Boks 53
1701 Sarpsborg
Tlf. 69 16 00 00
hara-pr@online.no

Tannlege Bente Wiig
Heyden Tannhelsesenter
Dronningensg. 19
1530 Moss
Tlf. 69 24 19 50
Faks 69 24 19 51

■ KJEVE- OG ANSIKTSRADIOLOGI

OSLO

Festningen tannklinikk AS
Tannlege Ulf Riis
Nedre Vollgt 1
0158 Oslo
Tlf. 22 42 54 87
Faks 22 41 31 73
www.festningen-tannklinikken.no
firmapost@raadhustann.no

SpesDent
Spesialistklinikken i Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo
Stein Johannessen
Tlf. 22 95 51 00
Faks 22 95 51 10
www.spesdent.no
post@spesdent.nhn.no

ROGALAND

Tannlege Gro Wilhelmsen Hustvedt
TK Vest, avd Rogaland
Torgveien 21B, 3 etg
4016 Stavanger
Tlf. 51927000
gro.wilhelmsen.hustvedt@throg.no
www.tannhels erogaland.no/tkvest/

ØSTFOLD

Tannlege Bjørn Mork-Knutzen
Dyrendal tannhelsesenter
Dyrendalsveien 13c
1778 Halden
Tlf. 69 21 10 60
Faks 69 21 10 61
bamse@tannlegene.no

■ KJEVEORTOPEDI

AKERSHUS

Asker Tannregulering
David Weichbrodt
Torvveien 7
1383 Asker
Telefon 66 90 20 20
Faks 66 90 20 19
info@askertannregulering.no
www.askertannregulering.no

Dag Kjellands Tannklinikk AS
Tannlege Dag Kjelland
Storgt. 12, Jessheim Storsenter
2050 Jessheim
Tlf. 63 98 39 10
Faks 63 98 39 20
post@dagkjelland.no
www.dagkjelland.no

SpesDent Romerike
Tannlege Marianne Jentoft Stuge
(også skjult tannregulering for voksne)
Strømsveien 48
2010 Strømmen
Tlf. 63 81 06 00
kontakt@spesdentromerike.no

AUST-AGDER

Tannlege Axel Bergman
Spesialist i Kjeveortopedi
Tyholmen Tannlegesenter
Teaterplassen 3
4836 Arendal
Tlf: 37025533
spesialistene@tyholmen-tannlegesenter.no
www.tyholmen-tannlegesenter.no

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk
Tannlege, Dr.odont Nils Jørgen Selliset
PB 605
6001 Ålesund
Telefon 70 10 46 70
Telefaks 70 10 46 71
nils.jorgen@apollonia.no
www.apollonia.no

OSLO

Grefsen Tannlegepraksis AS
Tannlege og Dr.odont. Karim Mobarak
Kjelsåsveien 7
0488 OSLO
Tlf. 22 15 30 00
Faks 22 15 29 00
post@tannlegepraksis.no
www.tannlegepraksis.no

Kjeveortopedene på Trosterud Ingunn Berteig og Anne Fjeld
Dr. Dedichens vei 82
0675 Oslo
Tlf. 22 81 30 30
post@berteigogfjeld.nhn.no
www.berteigogfjeld.no

SpesDent
Tannlege Marianne Jentoft Stuge
(også skjult tannregulering for voksne)
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo
Tlf 22 95 51 00
post@spesdent.no
Spesdent.no

Tannlege Håkon Haslerud Høimyr
Akersgata 51
0180 Oslo
Tlf. 22 42 74 42
Hjemmeside: sveinhoimyr.no

Tannlege Svein Høimyr
Akersgata 36
0180 Oslo
Tlf. 22 42 74 42
Faks 22 42 74 02

Tannlege Kim Christian Johansen
Rommen Tannhelse
Nedre Rommen 5 C
0988 Oslo
Tlf. 22 21 02 93/22 21 29 19
Faks 22 21 00 24

Kjeveortoped Magnhild Lerstøl
Sørkedalsveien 90 B
0787 OSLO
Tlf. 22 52 24 00
magnhild@reguleringstannlegen.no

Tannlegene Hassan Zerbakhsh Movahhed og Siv Myrlund
Oslo Tannregulering Avdeling
Linderud
Linderud Senter
Erich Mogensøns vei 38, 0517 Oslo
Postboks 14 Linderud
Tlf. 22 88 36 00
Mobil 48 04 51 17

Oslo Tannregulering Avdeling
Mortensrud
Senter Syd Mortensrud
Lofsrudveien 6
1281 Oslo
Tlf. 22 62 91 20
Mobil 48 04 51 17
www.oslo-tannregulering.no
post@oslo-tannregulering.no

Tannlege Margaretha C. Rolsdorph
Tannbuen
Hegdehaugsveien 24
0352 Oslo
Tlf. 22 46 00 52
Faks 22 46 00 53
kontakt@tannbuen.no
www.tannbuen.no

Tannlege Kristin Aanderud-Larsen
Spes. Kjeveortopedi
Tannestetisk Senter
Bygdøy Alle 5, 0257 Oslo
tel 22202134
tel 22441535
mob 91129202
post@tullinlokka-tannlegesenter
kjeveortoped@tannleger.com

VESTFOLD

Sandefjord Tannregulering
Kjeveortoped Geir Bjørnum Kristiansen
Aagaards Plass 5
3211 SANDEFJORD
Tlf. 33 46 34 40
post@sandefjordtannregulering.no
www.sandefjordtannregulering.no

■ ORAL KIRURGI OG ORAL MEDISIN/KJEVEKIRURGI

AKERSHUS

Bærum private praksis
Spesialistpraksis i oral kirurgi og oral medisin
Kjevekirurgi
Implantatbehandling
Snorkbehandling
Øre-nese- halsbehandling
Tannlege Fredrik Lindberg
DDS Lege Robby Roarsen MD
Sandvika storsenter, helsetorget. 5etg nye delen.
Sandviksveien 176, 1337 Sandvika
Tel: 40 10 53 00
www.barumsprivatepraksis.no

Løkketangen Tannlegesenter
Oral kirurgi og implantologi
Doseent Gøran Widmark
Løkketangen 12 a1337 Sandvika
Tlf. 67 52 16 00
Fax: 67 52 16 05
post@wangestad.no
www.lokketangen-tannlegesenter.no

Oralkirurg Karl Iver Hanvold
Lysaker Torg 5
1366 LYSAKER
Tlf. 67 12 90 00, faks 67 11 87 01
post@dentales.no
www.dentales.no
Åpningstider: Mandag – onsdag 08:00–20:00
Torsdag og fredag 08:00–16:00

SpesDent Romerike
Tannlege og spesialist i oral kirurgi og oral medisin Hanne Ingstad
Strømsveien 48
2010 Strømmen
Tlf. 63810600
kontakt@spesdentromerike.no

AUST-AGDER

Arendal Tannlegesenter
Spesialist i oral kirurgi og oral medisin
Oralkirurg Ove Busch
Vestregate 14, 4838 Arendal
Tlf. 37 02 14 00 Fak 37 02 88 61
post@arendaltannlegesenter.no

Lasse A. Skoglund
Spesialist i oral kirurgi og oral medisin,
Oralkirurg Dr. Sci.
Co/Tannlege Ellen Christine Vigen AS
Strandgaten 15, 4950 Risør
Tlf. 37150620
post@tannlegevigen.no

BUSKERUD

Tannlegene Brennhovd
Oralkirurg Seong Jeon
Oral kirurgi. Oral medisinsk utredning.
Implantatbehandling.
Postboks 1164
3503 Hønefoss
Tlf. 32 12 18 20
www.tannlegene-brennhovd.no
post@tannlegene-brennhovd.no

Dr. Odont Shelley K. Godtfredsen
FDS Royal College of Surgeons (London)
Spesialist i Oralkirurgi MNTF
MSC i implantologi
Drammen Tannlegesenter
Øvre Torggate 10, Postboks 316
3001 Drammen
Tlf. 32 83 60 00
Faks 32 83 55 90
post@drammen-tannlegesenter.no
www.drammen-tannlegesenter.no

Tannlege Bjarte Grung
Oralkirurg Implantatbehandling
Drammen Oralkirurgi
Torgeir Vraas pl. 6
3044 Drammen
Tlf. 32 27 67 50/Faks 32 27 67 59
bjarte.grung@drammenoral-kirurgi.no
www.drammenok.no

Tannlege Wit Kolodziej
spesialist i oralkirurgi og oralmedisin
Implantatkirurgi, behandling i sedasjon
Vit Tannklinikk AS v/Globus Tannhelse
Torgeir Vraas Plass 2
3044 Drammen
tel. 32200040/fax: 32200047
e-post: wit.kolodziej@gmail.com
www.vit-tannklinikkas.no

Tannlege Heming Olsen-Bergem
Oralkirurg
Implantatkirurgi
Tannlegene Sydow&Mo a/s
Torgeir Vraas's plass 4, 3044 Drammen
Tlf. 32 83 10 54/Faks 32 83 09 49
post@tannlegesydow-mo.no

HEDMARK

Oralkirurgene Kjølle & Ninkov AS

Spesialist i oral kirurgi og oral medisin
Gry Karina Kjølle
Petar Ninkov dr Philos.
Torggata 83, 2317 Hamar
Tlf. 62 53 46 06
kir@spestorg.nhn.no

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk

Tannlege Paula Frid, spesialist i oral kirurgi og oral medisin
Tannlege Dr. Odont, spesialist i oral kirurgi Lado Lako Loro
PB 605, 6001 Ålesund
Tlf. 70 10 46 70 /Faks 70 10 46 71
firmapost@apollonia.no

Brosundet Tannklinikk AS

Postboks 606 Sentrum
6001 Ålesund
Besøksadresse: Notenesgata 3
Telefon: 70 10 70 80/Faks: 70 10 70 81
www.brotann.no
post@oralkirurg.no

Tannlege Fredrik Ahlgren

Spesialist i oral kirurgi og oral medisin, MSc Implant Dent.
Sentrum Tannhelse
Konsul Knudtzons gate 8
6508 Kristiansund N
Telefon 71 67 25 00
http://www.sentrumtannhelse.no
post@sentrumtannhelse.nhn.no

NORDLAND

Tanntorget Svolvær

Spes. oralkirurgi og oral med. Cecilie Gjerde
Torget 1, 8300 Svolvær
Tlf. 76 06 67 90/Faks 76 06 67 91
tanntorget@yahoo.no

Tannlege Roar Karstensen

Oralkirurg
Implantatbehandling
Storgt. 1b, 8006 Bodø
Tlf. 75 50 65 10
rokarste@online.no

OPPLAND

Tannlege Erik Bie

Lillehammer Tannhelse
Nymosvingen 2
2609 Lillehammer
Tlf. 61 26 03 63

Kjevekirurg Jan Mangersnes

Mjøstannlegene Gjøvik AS
Trondhjemsveien 8, 2821 Gjøvik
Tlf. Direkte 61 13 08 29
Sentralbord 61 13 08 25
Faks 61 13 08 26
Mobil 91 39 76 09
jan.mangersnes@kjeve-kirurg.no

OSLO

Bygdøy Allé Tannestetiske Senter AS

Implantatkirurgi, kjevekirurgi, ben-
transplantasjoner
Narkose hvis ønskelig.
Dr. Hans Erik Høgevold, dr.med., spes.
kjevekirurgi, generell kirurgi.
Telefon 22 44 15 35
henvisning@tannleger.com
www.tannleger.com

Festningen tannklinikk AS

Oral kirurgi og Implantatkirurgi
Spes. oral kirurgi Ph.D. Rafael Marques da Silva
Nedre Vollgt 1
0158 Oslo
Tlf. 22 91 02 90
Faks 22 41 31 73
www.festningen-tannklinikk.no
firmapost@raadhusmann.no

Galleri Oslo Klinikken

Tnl. Dr. odont Andreas Karatsaidis
Oral kirurgi & oral medisin
Implantatkirurgi
Schweigaards gate 6, 4 etg.
0185 Oslo
Tlf. 22 36 76 50
post@galleriosloklinikken.no
www.galleriosloklinikken.no
Svært nær buss, tog og trikk. P-anlegg
i kjeller.

Homansbyen Tannlegesenter AS

Oscarsgt. 20, 0352 Oslo
Tlf. 23 32 66 60/23 32 66 61
www.htls.no
post@htls.nhn.no

Tannlege Zina Kristiansen

Spesialist i oral kirurgi og oral medisin.
Oral kirurgi. Implantatkirurgi.
Oralmedisinsk utredning.

KIRURGIKLINIKKEN

Alt innen oral- og kjevekirurgi.
Implantatprotetikk.
Frode Øye, spes. oral kirurg.
Helge Risheim, spes. oral og maxillo-
facial kirurgi.
Fredrik Platou Lindal, lege og tann-
lege.
Eva Gustumhaugen, spes. protetikk.
Bent Gerner, spes. protetikk.
Kirkeveien 131, 0361 Oslo
Tlf. 23 36 80 00
Faks. 23 36 80 01
post@kirurgiklinikken.nhn.no
WWW.KIRURGIKLINIKKEN.NO

Oralkirurgisk klinikk AS

Spesialistklinikk – Implantatbehand-
ling
Tannlege, spes. oral kirurgi Dagfinn Nilsen
Tannlege, spes. oral kirurgi Johanna Berstad, Spes. oral kirurgi Erik Bie
Sørkedalsvn 10 A
0369 Oslo
Tlf: 23 19 61 90
Faks: 23 19 61 91
post@oralkirurgisk.no
www.oralkirurgisk.no

SpesDent

Spesialistklinikken
i Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo
Oral kirurgi/implantatbehandling
Tannleger MNTF
Spesialister i oral kirurgi og oral medisin
Ulf Stuge
Petter O. Lind
Marianne Tingberg
Hauk Øyri
Tlf. 22 95 51 03
Faks 22 95 51 10
www.spesdent.no
post@spesdent.nhn.no

Tannlege Gholam Soltani

Spesialist oral kirurgi
Oral kirurgi og implantatbehandling
Chr. Kroghsg. 2, 0186 Oslo.
Tlf. 22 17 65 66

ROGALAND

Forus Tann- & Kjeveklinikk

Dr. Peter Schleier
Spesialist i oral kirurgi og oral medisin,
Implantatbehandling
Attila Csillik
spesialist i oral kirurgi og oral medisin
Luramyveien 12
4313 SANDNES
Tlf : 51 96 99 99
Faks: 51 96 99 98
post@forustann.no
www.forustann.no

Roshi Fråfjord

Spesialist i oral kirurgi og medisin
Implantatkirurgi
Sola Tannlegesenter
Solakrossen 14, 4050 Sola
Tlf. 51 21 68 00
post@solatann.nhn.no
www.solatann.no

Tannlege Murwan Idris

spesialist i oral kirugi
TK Vest, avd Rogaland
Torgveien 21B, 3 etg
4016 Stavanger
Tlf.nr. 51927000
murwan.idris@throg.no
www.tannhelserogaland.no/tkvest/

Tannlege Paul Åsmund Vågen

spesialist i oral kirugi
TK Vest, avd Rogaland
Torgveien 21B, 3 etg
4016 Stavanger
Tlf.nr. 51927000
Paul.asmund.vagen@throg.no
www.tannhelserogaland.no/tkvest/

SØR-TRØNDELAG

Bakke Tannlegekontor AS

Oral kirurgi og implantologi
Oral Kirurg Murwan Idris
Nedre Bakklandet 58c
7014 Trondheim
Tlf. 73 56 88 00
Faks. 73 56 88 01
post@bakkettannlegekontor

SANDEN TANNHELSE

Oralkirurg Thomas R. Klimowicz
Implantatbehandling og henvisninger innen oralkirurgi
Kongens gate 60, 7012 Trondheim
Tlf. 73 52 71 73/Faks 73 50 41 97
post@sandentannhelse.no
www.sandentannhelse.no

Tannlegene i Munkegaten 9, Oral kirurg Lars Zetterqvist

7013 Trondheim
Telefon 73 80 67 60

Tannlege Fredrik Ahlgren

Spesialist i oral kirurgi og oral medisin,
MSc Implant Dent.
Tannklinikken Dent AS
Gjolvangveita 9
7010 Trondheim
Telefon 73 80 55 10
www.dent.as firmapost@dent.as

Spesialist i maxillofacial kirurgi

Bjørn K Brevik
Implantatkirurgi
Colosseum Solsiden
Trenerys gt 8 – Nedre Elvehavn
7042 Trondheim
Tlf 73807880
bkbrevik@medident.no

Oralkirurg Tamás Hasulyó

Kongensgate 49
7012 Trondheim
Tlf. 73 53 45 45/Faks 73 53 45 43
post@trondheim-tannhelsesenter.no

Dr. med., dr. med. dent. Christoph Ziegler

spes. i oral og maxillofacial kirurgi
ABC – tannklinikken, Idungården
Olav Tryggvasonsgt. 24,
7011 Trondheim
Tlf. 73528744,
www.abc – tannklinikken.no

TELEMARK

Skien Oralkirurgiske Klinik AS

Oralkirurg Anne Aasen Gjærum
Spesialist i oral kirurgi og oral medisin
Postboks 3114, 3707 Skien
Besøksadresse: Telemarksveien 12,
3 etg, 3724 Skien
Tlf. 35 54 43 70
mail: post@sokas.no

Oralkirurg Michael Thomas Unger og Eva Sawicki-Vladimirov

Oral kirurgi og Implantologi
Skien Tannklinik/Oralkirurgisk avdeling
Telemarksveien 170
3734 Skien
Tlf. 35583975
Faks 35583921

TROMS

ABA tannlegene AS

Spesialist i oral kirurgi og oral medisin
Bernt Arne Rønbeck
Professor Dr. Philos
Spesialist i maxillofacial kirurgi
Geir Støre
(www@abatann.no)
(post@abatann.no)
Helsehuset, Sjøgt. 31/33
9008 Tromsø
tlf. 77 65 10 30/94 89 40 00

Byporten Tannklinik

Oral kirurg Seong Hwan Jeon

Skippergt 32
9008 Tromsø
mail@byportentannklinik.no
www.byportentannklinik.no
Tlf. 77 67 31 00

VEST-AGDER

Tannlege Bård Alvsaker

Oralkirurg, Implantologi
Industrigt. 4
Pb. 1024 Lundsiden, 4687 Kristiansand
Tlf. 38 09 54 10
Faks 38 09 04 04
post@tannlegenordmo.no
www.tannlegenordmo.no
www.implantattenner.no

Tannlege Katja Franke

Oralkirurgi
Implantologi
Leirvollen 1A
4513 Mandal
Tlf. 38 26 06 10
Faks 38 26 06 11
dr.katjafranke@online.no

Kjevekirurg Dr Christoph Ziegler

Tannlege Egil Lind A/S
Gåseholmen Brygge
Postboks 275
4554 Farsund
Tlf. 38 39 35 56
Solbygg Tannlegesenter A/S
Agder Alle 4, 4631 Kristiansand
Tlf. 38 70 38 38

VESTFOLD

Tønsberg Oralkirurgisk Klinik AS
Spesialistpraksis i oral kirurgi & oral
medisin
Implantatbehandling
Tannlege MSc Eivind Andersen
Tannlege Dr Odont Gudmundur
Bjørnsson
Tannlege Dag Tvedt
Tannlege Tormod Krüger
Farmandstredet
3110 Tønsberg
Tlf. 33 37 82 82 Faks 33 37 82 81
tonsbergoralkirurgi@gmail.com

Tannlege og lege Bjørn J. Hansen
Kjevekirurg
Implantologi
Storgaten 33
3110 Tønsberg
Tlf. 33 31 22 36
Faks 33 31 61 39
bjhan3@online.no

ØSTFOLD

Tannlege, dr.odont. Anders Heyden
Spes. oral kirurgi og oral medisin
Tannlege, dr. odont. Lasse Skoglund
Spes. oral kirurgi og oral medisin
Oral kirurgi
Implantologi
Oral medisin
Heyden Tannhelsesenter
Dronningens gate 19, 1530 Moss
Tlf: 69 24 19 50
post@heyden.nhn.no

**Tannlege, spes. oral kirugi Ph.D.
Rafael Marques da Silva**
Varna Tannlegesenter
W. Rosenvingesvei 8
Postboks 553
1522 Moss
Tlf: 69 26 49 00
Faks: 69 26 49 01

■ ORAL PROTETIKK

AKERSHUS

Tannlege Knut Erik Eide
Implantatprotetikk
Skedsmogaten 7
2000 Lillestrøm
Tlf. 63 80 55 77
post@ticb.no
www.ticb.no

Tannlege, dr.odont. Jørn A. Fridrich-Aas
Implantatprotetikk
Skedsmogaten 7
2000 Lillestrøm
Tlf. 63 80 55 77
post@ticb.no
www.ticb.no

Tannlege Helge Lysne
Implantatprotetikk
Sentrumsveien 4,
1400 Ski
Tlf. 64 87 41 20
Faks 64 87 19 50
hlysne@online.no

Tannlege Tor Skjetne
Implantatprotetikk
Mathias Skyttersvei 47
1482 Nittedal
Tlf. 67 06 90 99
Faks 67 06 90 98

AUST-AGDER

Tannlege Marianne B. Vangsnes
Spesialist i oralprotetikk/ implantat-
protetikk
Tannhelsetjenestens
Kompetansesenter Sør
Sørlandet sykehus Arendal
Postboks 783 Stoa
4809 Arendal
Tlf.37075300
Marianne.Vangsnes@tkSOR.no
www.tksor.no

BUSKERUD

Tannlege Ph.D. Carl Hjortsjö
Implantatprotetikk
Tannlegene Sydow&Mo a/s
Torgeir Vraa's plass 4, 3044 Drammen
Tlf. 32 83 10 54
Faks: 32 83 09 49
post@tannlegesydow-mo.no

Tannlege Arild Mo
Implantatprotetikk
Tannlegene Sydow & Mo a/s
Torgeir Vraa's plass 4
3044 Drammen
Tlf. 32 83 10 54
Faks: 32 83 09 49
post@tannlegesydow-mo.no

HEDMARK

TAMIM Tannklinikk
Spes. i oral protetikk Hazem Tamim
Basarne 2. etg.
Lille Strandgate 3
2317 Hamar
Tlf. 62 52 67 06
tamimklinikk@gmail.com
www.tamimtannklinikk.no

Tannlege Eva Gunler
Implantatprotetikk
Tannlegene i Hippegården
Storgt 111, Pb 110, 2390 Moelv
Tlf. 62367301

Tannlege Geir Oddvar Eide
Implantatprotetikk
Tannlegene i kvartal 48
Torggt. 44, 2317 Hamar
Tlf. 62 52 30 73
Faks 62 52 24 49

HORDALAND

Tannlege Sverre Eldrup
Implantatprotetikk
Broegelmanhuset tannhelsesenter
Strandgt. 5, 5013 Bergen
Tlf. 55 90 02 30
Faks 55 90 02 32

Tannlege Harald Gjengedal
Implantatprotetikk
Bergen Tannhelsesenter AS
Kanalveien 64
5068 Bergen
Tlf. 55 55 06 00
Faks: 55 55 06 01
harald.gjengedal@iko.uib.no

Tannlege Christine Jonsgar
Spesialist i oral protetikk
Tannslitasje, alt innen fast- og avtag-
bar protetikk, implantatprotetikk,
rehabilitering, snorkeskinner og este-
tisk behandling
Kanalveien 64, 3 etg., 5068 Bergen
Tlf: 55550600
christine.jonsgar@ok.uib.no
henvisning@bergen-tannhelsesenter.no

Tannlege Marit Morvik
Implantatprotetikk
Bergen Nord tannhelsesenter
Åsamyrene 90, 5116 Ulset
Tlf. 55 39 50 80
Faks 55 39 50 81
Marit.morvik@bgn-tannhelse.no
www.bgn-tannhelse.no

Tannlege Kyrre Teigen
Askøy Tannlegesenter
Spesialist i oral protetikk Implantat-
protetikk og –kirurgi
Juvikflaten 14a
5308 Kleppesø
Tlf. 56 14 20 14/900 77 333
Tilkomst for funksjonshemmede
www.ats.as
kyrre@ats.as

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk Tannlege, Dr. odont. Ingvar Ericsson
PB 605, 6001 Ålesund
Telefon 70 10 46 70
Telefaks 70 10 46 71
firmapost@apollonia.no
www.apollonia.no

Tannlege Geir Kristiansen
Implantatprotetikk
Notenesgata 3
Postboks 606
6001 Ålesund
Tlf. 70 10 70 80 – Faks 70 10 70 81
geir@brotann.no

NORDLAND

Tannlege Are A. Moen AS
Spesialist i oral protetikk
Storgata 3b, 8006 Bodø
Telefon 75 50 65 10
tannlege@snehvit.com
www.snehvit.com

OPPLAND

Tannlege Pia Selmer-Hansen
Spesialist i oral protetikk
Raufoss Tannlegesenter
Storgata 13
2830 Raufoss
Tlf. 61 15 97 00
pia@raufosstannlegesenter.no
www.raufosstannlegesenter.no

OSLO

Bjerke Tannmedisin AS
Tannlege, dr.odont. Hans Jacob Rønold
Implantatprotetikk
hjr@tannmedisin.no
Tannlege Roy Samuelsson
Implantatprotetikk
E-post: rs@tannmedisin.no
Trondheimsveien 275
0589 Oslo
Tlf. 22 93 93 40
Faks 22 93 93 41
www.tannmedisin.no

Homansbyen Tannlegesenter AS
Oscarsgate 20, 0352 Oslo
Tlf. 23 32 66 60
Faks 23 32 66 61
www.htls.no
post@htls.nhn.no
Tannlege Bent Thv Gerner
implantatprotetikk

KIRURGIKLINIKKEN
Eva Gustumhaugen, spes.protetikk.
Implantatprotetikk.
Kirkeveien 131, 0361 Oslo
Tlf. 23 36 80 00
Faks. 23 36 80 01
post@kirurgiklinikken.nhn.no
WWW.KIRURGIKLINIKKEN.NO

SpesDent
Spesialistklinikken i Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo
Oral kirurgi
Tannlege Henrik Skjerven
Implantatbehandling
Tannlege Knut Øverberg
Implantatbehandling
Tlf. 22 95 51 00
Faks 22 95 51 10
www.spesdent.no
post@spesdent.nhn.no

Professor, dr.odont. Jan Eirik Ellingsen
Implantatprotetikk
Klingenberggaten 5, Pb. 1887 Vika
0124 Oslo
Tlf. 22 83 70 75
Faks 22 83 74 41
janee@odont.uio.no

Tannlege Elisabet Henderson
Implantologi, Porslensfasader, Kombi-
nasjonsprotetikk, Snorkeskinner
Slottsparkentannklinikk as
Parkveien 62, 0254 Oslo
Tlf. 22 44 17 38
post@slottsparkentannklinikk.no
www.slottsparkenlinikk.no

Tannlege Knut-Erik Jacobsen
Implantatprotetikk
Kongsveien 94, 1177 Oslo
Tlf 22286699/ 22288001
Fax 22283334

Tannlege Anne Kalvik
Implantatprotetikk
Ekebergveien 228c, 1162 Oslo
Tlf. 22 28 25 58
Faks 22 28 25 59
akalvik@odont.uio.no

Tannlege, dr.odont. Erik Saxegaard
Implantatprotetikk
Kongsveien 91, 1177 Oslo
Tlf./faks 22 28 84 17

Professor, dr.odont. Sonni Mette Wåler
Implantatprotetikk
Odontologisk fakultet
Geitemyrsveien 71, 0455 Oslo
Tlf. 22 85 20 89
smw@odont.uio.no

ROGALAND

Tannlege Erland Eggum
Implantatprotetikk/spes oral protetikk
Sola tannlegesenter Solakrossen 14
4050 Sola
Tlf. 51 21 68 00
post@solatann.nhn.no
www.solatann.no

Tannlege Hamid Hosseini AS
Spesialist i oral protetikk
Sølvberggt. 16, 4006 Stavanger
Tlf. 51 89 60 88
seyed@hotmail.com

Tannlege Marika Hæreid
TK Vest, avd Rogaland
Torgveien 21B, 3 etg
4016 Stavanger
Tlf. 51927000
marika.haereid@throg.no
www.tannhelseregaland.no/tkvest/

Tannlege Hannu Larsen
Spes oral protetikk
Tannklinikken Larsen og Bøe
Implantatbehandling
Løkkeveien 51, 4008 Stavanger
Tlf. 51 53 13 00
post@tannlegelarsenogboe.no
www.tannlegelarsenogboe.no

Tannlege Inken Reichhelm
TK Vest, avd Rogaland
Torgveien 21B, 3 etg
4016 Stavanger
Tlf. 51927000
inken.reichhelm@throg.no
www.tannhels erogaland.no/tkvest/

SØR-TRØNDELAG

Tannlege Eva Børstad
Spesialist i oral protetikk / implantat-
protetikk
Colosseum Solsiden
Trenerys gt. 8 - Nedre Elvehavn
7042 Trondheim
Tlf 73807880
eva@tannlegenepaasolsiden.no

Tannlege Bodil Norgaard
Implantatprotetikk
Nordre Tannhelse
Nordre gt. 12
7011 Trondheim
Tlf. 73 84 13 20
Faks: 73 84 13 29
bodil@nordretannhelse.no

TROMS

Tannlege Carl Fredrik Haseid
Spesialist i oral protetikk / Implantat-
protetikk
Tverrfaglig samarbeid på klinikken
med oralkirurg, periodontist og kjeve-
ortoped.
Grønnegata 32, postboks 1142,
9261 Tromsø
Tlf 77 75 30 30
carlfredrik@grønnegata.no

Tannlege Hans Are Ovanger
Implantatprotetikk
Strandskillet 5
9008 Tromsø
Tlf. 77 28 01 00
Faks 77 28 01 11
hans.are@tannlegespesialistene.no

VEST-AGDER

Tannlege Karl Martin Loga
Implantatprotetikk
Farsund Tannlegesenter
Barbrosg. 13, 4550 Farsund
Tlf. 38 39 06 80
Faks 38 39 45 04

Tannlege Jon Nordmo
Implantatprotetikk
Industrigata 4
Postboks 1024 Lundsiden
4687 Kristiansand
Tlf. 38 09 54 10
Faks 38 09 04 04
post@tannlegenordmo.no
www.tannlegenordmo.no
www.implantattenner.no

VESTFOLD

Tønsberg Spesialistsenter
Spesialistklinikken i Fayesgate 7,
3110 Tønsberg
Oral Protetikk
Implantatbehandling
Sadiah Khan
Sigurd Schneider
Pål-Espen Johansen
Telefon: 40 69 11 00
post@spesialistsenter.com

Tannlege Anders Kamfjord
Implantatprotetikk
Thor Dahlsq. 1-3-5
3210 Sandefjord
Tlf. 33 46 52 18
Faks 33 46 19 88

ØSTFOLD

Tannlege Rune Hamborg
Implantologi
Søndre Mysens vei 2e, 1850 Mysen
Tlf. 69 89 16 21

Tannlege Kai B. Hannestad AS
Implantatprotetikk
Fredrikstad private tannhelsesenter
Farmansgate 2, 1607 Fredrikstad
c/o Heyden tannhelsesenter
Dronningensgate 19, 1530 Moss
Tlf: 69 36 88 00
www.ftann.no

Tannlege, spesialist i protetikk Sigurd Schneider

Varna Tannlegesenter
Rosenvingesvei 8
Postboks 553
1522 Moss
Tlf: 69 26 49 00
Faks: 69 26 49 01

Tannlege Rune Sollin
Implantatprotetikk
Gudesgt 1, 1530 Moss
Tlf. 69 25 11 45
Faks: 69 25 11 50

■ PERIODONTI

AKERSHUS

Tannlege Ph.D. Morten Enersen
Kirkevn. 230, 1383 Asker
Tlf. 66 90 01 26
Mobil: 481 105 46
moenerse@online.no
www.tannlege-enersen.no

Tannlege Marie Fjærtøft Heir
Strøket 9, 1383 Asker
Tlf. 66 78 97 47
Faks 66 75 93 33

Tannlege Berit Bae Lier
Sentrumsveien 4, 1400 Ski
Tlf. 64 87 41 20
Faks 64 87 19 50

Tannlege Tove Roscher
Depotg. 20, 2000 Lillestrøm
Tlf/faks 63 81 22 76
Faks 63 80 22 70

Tannlege Trond Telje
Tannhelsesenteret Lørenskog AS
Skårsletta 10, 1473 Lørenskog
Tlf. 67 91 72 00/67 91 72 70
Faks 67 91 72 01
post@tannhelsesenter.no

BUSKERUD

Ringerike Tannlegesenter AS
Tannlege Bjørn Elling Gulsvik, spesialist i periodonti
Tannlege Dr.Odont Kristin M. Kolltveit, spesialist i periodonti
Periodontitt behandling
Implantat behandling
Mukogingival kirurgi
Preprotetisk gingival kirurgi
Kartverksveien 9
3511 Hønefoss
Tlf. 32 12 10 07
post@ringeriketannlegesenter.no

Spesialistklinikken Union Brygge
Grønland 38b, 3045 Drammen
Tlf: 974 74 300
www.spesialistklinikken-unionbrygge.no
post@spesialistklinikken-ub.nhn.no
Dr odont Thorarinn Sigurdsson, spesialist i periodonti
Tannlege Jon Flinth Vatne, spesialist i periodonti
Periodontitt behandling
Implantat behandling
Mukogingival kirurgi
Preprotetisk gingival kirurgi

Professor, dr.philos. Bjørn Frode Hansen
Nedre Storgate 11, 3015 Drammen
Tlf. 32 83 60 62

HEDMARK

Tannlege Lisa Gjøvik Andresen
Postadresse: Torggata 83, 2317 Hamar
tlf.: 65534608
Besøksadresse: SpesTorg inng. fra Kirkebakken

Tannlege Klaus Ånerud
Implantatbehandling
Parkveien 7, 2212 Kongsvinger
Tlf. 62 81 46 78
Faks 62 81 42 20
klaus.anerud@gmail.com

HORDALAND

Tannlege John Tore Mellingen
Spes. periodonti
Implantatkirurgi/implantatprotetikk
Tannhelseteam Mellingen AS
Valkendorfgate 5, 5012 Bergen
Tlf. 04855
www.tannhelseteam.no
post@tannhelseteam.no

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk, Tannlege Anders Skodje
PB 605, 6001 Ålesund
Telefon 70 10 46 70
Telefaks 70 10 46 71
anders@apollonia.no

OPPLAND

Tannlege Knut Sæther
Systematisk periodontal behandling
Implantatbehandling
Nymosvingen 2, 2609 Lillehammer
Tlf. 61 25 17 31
Faks 61 25 43 19
satherknut@gmail.com

Tannlege Martin Wohlfeil
Systematisk periodontal behandling
Regenerativ kirurgi
Estetisk mucogingival kirurgi
Implantatkirurgi
Nymosvingen 2, 2609 Lillehammer
Tlf. 61 25 17 31
Faks 61 25 43 19

OSLO

Aktiv Tannklinikk AS
Janet M. Østrem
Periodontittbehandling
Mukogingival kirurgi
Implantatbehandling
Storgata 17
0184 Oslo
Tlf. 22 41 80 80
Faks 22 41 80 81
post@aktivtann.no
www.aktivtann.no

Bjerke Tannmedisin AS
Tannlege PhD Caspar Wohlfahrt
Implantatkirurgi
Tannlege Anders Verket, spesialist i periodonti
Trondheimsveien
275 0589 Oslo
Tlf. 22 93 93 40
Faks 22 93 93 41
cw@tannmedisin.no
www.tannmedisin.no

Grefsen tannlegepraksis AS
Tannlege Rita M. Cruz
Kjelsåsveien 7, 0488 Oslo
Tlf. 22 15 30 00
Faks 22 15 29 00
post@tannlegepraksis.no
www.tannlegepraksis.no

Homansbyen Tannlegesener As
Oscarsgate 20, 0352 Oslo
Tlf. 23 32 66 60
Faks 23 32 66 61
www.htls.no
post@htls.nhn.no
Tannlege Jan M. Akre

Majorstuen tannlegesenter
Spes.perio. tannlege Oscar Villa
All peridontittbehandling, implantatkirurgi
Kirkeveien 64A, 0364 Oslo
Tlf. 22 46 67 54/Faks 22 60 48 22
post@mts.no

Slottsparkentannklinikk as
Tannlege, dr.med. Annika Sahlin-Platt
Systematisk periodontal behandling
Regenerativ kirurgi
Muckogingival kirurgi
Implantatkirurgi
Tannpleier Kristin Haugan
Parkveien 62, 0254 Oslo
tlf. 22 44 17 38
post@slottsparkentannklinikk.no
www.slottsparkentannklinikk.no

Spesialistklinik for Periodonti as
Implantatkirurgi
Tannlege Bettina Iversen Thomseth
Tannlege John Erik Thomseth
Hegdehaugsveien 36 b
0352 Oslo
Tlf. 22 46 78 10
Faks 22 60 19 77
henvisning@spes-periodonti.no

Tannlege Nina Bjergene
Akersgata 16
0158 Oslo
Telefon 23 10 53 50
Faks 22 33 02 87

Tannlege, dr.odont. Inger Johanne Blix
Bogstadveien 51, 0366 Oslo
Tlf. 22 46 42 89
Faks 22 56 68 30
ijblix@broadpark.no

Spesialist periodonti Ulla-Karin Engstrøm
Eckersbergsgate 30-32
0260 Oslo
Tlf. 22 44 71 69
ukengs@getmail.no

Tannlege Mette Gilhus Hillestad
Slemdal tannlegesenter
Stasjonsveien 4
Postboks 31
Slemdal 0710 Oslo
Tlf. 22 14 18 00
Faks 22 13 87 33
www.slemdal-tann.no

Prof. Odont. Dr. Jan Håkansson
Spesialist i perio. Alt innen perio og
implantater
Tann- og kjeveklinikken
Nedre Rommen 5c, 0988 Oslo
www.tannlegerommen.no
Tlf 22 21 42 22

Tannlege Kristian Kjellsen
Periodontitt behandling
Implantat behandling
Tlf: +4724101270
post@christiania-tannlegesenter.no
www.christiania-tannlegesenter.no
Grønland 4, 0188 Oslo.
Tilbyr behandling i narkose

Tannlege Trond Telje
Von Øtkensv. 1, 1169 Oslo
Tlf. 22 61 32 01
Faks 22 61 32 01
post@tannlegetelje.no
www.tannlegetelje.no

Tannlege Sandra Bellagamba
Tunbridge
Grünerløkka tannhelsesenter
Thorvald Meyersgt. 33, 0555 Oslo
Tlf. 22 35 77 92
Faks 22 35 49 18
Mobil: + 47 984 777 62

Tannlege Jon Flinth Vatne
Vestgrensa 4
0851 Oslo
Tlf: 22463671
Periodontittbehandling, implantat-
kirurgi.
post@tennerihagen

ROGALAND

Tannlegene Hetland AS, Tannlege
Trond Ole Hetland, Tannlege Pedro
Franca
Hinnasvingene 50, Postboks 6097
4088 Stavanger
Tlf. 51 88 15 80
Faks 51 58 83 27
www.tannlegenehetland.no

Tannlege Fahri Demirbas
Holbergsgt 22
4306 Sandnes
Tlf. 51 31 82 00
Faks. 51 31 82 01

Tannlege Øystein Fardal
Johan Feyersg. 12
4370 Egersund,
51 49 15 55
fardal@odont.uio.no

Tannlege PhD Rigmor S. Flatebø
Apollonia tannlegesenter Handelens
Hus, Klubbgaten 2b
Postboks 397, 4002 Stavanger
Tlf. 51 85 60 30
rigmor.flatebo@gmail.com

Tannlege Otto Førland
Implantatbehandling
Apotekergården Kirkegt. 169, 5525
Haugesund
Tlf. 52 71 39 24
Faks 52 71 29 50

Tannlege Morten Klepp
Implantatkirurgi
Tannlegesenteret
Solakrossen 14, 4050 Sola
Tlf. 51 21 68 17
Faks 51 65 05 50
klepp@tannlegesenteret-solakrossen.no
www.tannlegesenteret-solakrossen.no

SØR-TRØNDELAG

Tannhelse Melhus AS
Odd Bjørn J Lutnæs
Melhusvegen 451
7224 MELHUS
Tlf. 72 87 90 10
post@tannhelsemelhus.nhn.no
www.tannhelsemelhus.no

Tannklinikken Dine Tenner
Kongensgate 11, 7013
Tlf: 73991999
www.tannlegetrondheim.net
resepsjon@tannklinikken.net
Tannlege Odd Bjørn Lutnæs, spesialist
i periodonti
Periodontitt behandling
Implantat behandling
Mukogingival kirurgi
Preprotetisk gingival kirurgi

Bakke Tannlegekontor AS,
Spes.Perio.Dr. Odont Helge Ehnevid
Nedre Bakklundet 58 c
7014 Trondheim
Tlf. 73 56 88 00
Faks 73 56 88 01
post@baketannlegekontor.no

Tannlege Roya Torabi-Gaarden
spesialist i periodonti
Trenerys gate 8, Nedre Elvehavn
7042 Trondheim
Tel 73807880
Faks 73807881
roya@tannsol.no

TELEMARK

Holtanklinikken, Prof. Dr. odont. Hans
R. Preus
Periodontittbehandling
Implantatkirurgi
Folkestadvegen 12, Postboks 153
3833 Bø i Telemark
Tlf. 35 06 10 50
Faks. 35 06 10 58
Holtanklinikken@hotmail.no

VEST-AGDER

Tannlege John Øydna
Implantatkirurgi
Vestre Strandgt. 42
Haanesgården
4612 Kristiansand
Tlf. 38 12 06 66
Faks 38 12 06 70
john@vestretannlegesenter.no
www.oeydna.no
Rullestolbrukervennlig kontor

VESTFOLD

Perio Klinikken, Tannlege Nico H.
Toosinejad
Systematisk periodontal behandling
Mucogingival kirurgi
Implantatkirurgi Møllersgt. 3 ,
3210 Sandefjord
Tlf. 33 46 22 11, 33 46 28 13
Faks 33 46 22 34
info@periotannklinikken.nhn.no

Sandefjord Tannhelse as, Periodontist
Arnt Helge Dybvik
Periodontittbehandling.
Mucogingival kirurgi.
Implantatbehandling.
Aagaards plass 1
3211 SANDEFJORD
Tlf. 33 44 60 30
post@sandefjordtannhelse.no

ØSTFOLD

Tannlege Lars Walle
Periodontittbehandling
Implantatkirurgi
Gudes gate 1
1530 Moss
Tlf. 69 20 54 00
Faks: 69 20 54 01
lawa@tanngaarden.nhn.no

■ SPESIALKOMPETANSE

■ IMPLANTATPROTETIKK

* Godkjent til å utføre implantatprotetisk behandling med tryggestønad.

AKERSHUS

Dentales Tannklinikk Lysaker
Implantatprotetikk
Lysaker Torg 51
366 LYSAKER
Tlf. 67 12 90 00
Faks 67 11 87 01
post@dentales.no
www.dentales.no
Åpningstider:
Mandag – onsdag 08: 00–20: 00
Torsdag og fredag 08: 00–16: 00

Løkketangen Tannlegesenter
Tannlege Anders Wangestad
Samarbeider med dosent, spesialist
i oralkirurgi Gøran Widmark
Løkketangen 12a
1337 Sandvika
Tlf. 67 52 16 00
Faks 67 52 16 05
E-post: post@wangestad.no
E-post: www.lokketangen-tannlegesenter.no
Narkose/sedasjon/lystgass
Parkering i kjeller

Tannlege MNTF Hans Kristian Dahl
Son Torg, Storgt. 25
1555 SON
64 95 80 00/64 95 85 85
tahk.da@online.no

Tannlege Håkon Giving
Tannlegene Giving A/S
Skjetten senteret
2013 Skjetten
Tlf. 64 83 10 10

Tannlege Sven Grov
Jessheim Tannlegesenter
Stallvegen 4
2050 Jessheim
Tlf. 63 94 76 00
Faks 63 94 76 10
E-post: svengrov@online.no

Tannlege Per Opsahl
Tannhelsesenteret Lørenskog AS
Skårersletta 10
1473 Lørenskog
Tlf. 67 91 72 00/67 91 72 70
Faks 67 91 72 01

AUST-AGDER

Tannlege Cathrine Foldvik
Nygårdsgt 15
4792 Lillesand
Tlf. 37 27 23 22

BUSKERUD

FLESBERG TANNKLINIKK
Tannlege Knut Ekre
Postboks 14
3621 LAMPELAND
Tlf. 32 76 24 20
Åpningstid 815 til 1530 mandag til fredag.
Kan ta imot funksjonshemmede.

Ringerike Tannlegesenter AS
Tannlege Bjørn Even Gulsvik
Kartverksveien 9
3511 Hønefoss
Tlf. 32 12 10 07
post@ringeriketannlegesenter.no

Tannlege Jan Bommen
Nymoens tannlegekontor
Nymoens Torg 9
3611 Kongsberg
Tlf 32734800
kontakt@tannlegenebommen.no

Tannlegene Brennhovd
Tannlege Anders Brennhovd
Postboks 1164
3503 Hønefoss
Tlf: 32 12 18 20
www.tannlegene-brennhovd.no
post@tannlegene-brennhovd.no

Tannlege Trond Anderssen
Drammen Tannlegesenter AS
Øvre Torggate 10, Postboks 316
3001 DRAMMEN
Tlf. 32 83 60 00
Faks 32 83 55 90
post@drammen-tannlegesenter.as
www.drammen-tannlegesenter.no

Tannlege Bent Dramdal
Myntgt. 5, 3616 Kongsberg
Tlf. 32 73 10 06, faks 32 72 42 28
Klokkerbakkentannlegene@gmail.com

Tannlege Terje Døviken
Drammen Oralkirurgi
Torgeir Vraas plass 6, 3044 Drammen
Tlf. 32 27 67 50
terje.doviken@drammenoralkirurgi.no
www.drammenok.no

FINNMARK

Daldorff Tannhelseklinikk AS

Tannlege, spes. Oral kirurgi Dagfinn Nilsen
Tannlege, implantatprotetikk Roger Daldorff
Lystgass/sedasjon ved tannbehandling
Presteveien 10, PB 414
9915 Kirkenes
Tlf. 78 97 04 44
Faks 78 97 04 45
post@tannlege-daldorff.no
www.tannlege-daldorff.no
Tilrettelagt for funksjonshemmede.

Kolpus Tannklinikk Hammerfest AS

Tannlege Lise Kolpus-Pettersen
Implantatprotetikk
Lystgass/sedasjon ved tannbehandling
Kirkegata 12
9600 Hammerfest
Tlf: 784 11193
post@kolpustannklinikk.nhn.no
www.kolpustannklinikk.no

Tannlege Bård Anders Hagen

Bossekop Tannklinikk AS PB 10
9501 Alta
Tlf: 78 43 52 10
Faks: 78 43 67 79
www.bossekopstannklinikk.no
post@bossekopstannklinikk.no

HEDMARK

Hartz Dental AS

Tannlege Tore Hartz
Tannlege Einar Hartz
Storgata 7B, 2408 Elverum
Tlf. 62 43 21 00
Faks 62 41 18 30
info@hartzdental.no
www.hartzdental.no

HORDALAND

Tannlege Kyrre Teigen

Askøy Tannlegesenter
Spesialist oral protetikk
Implantatprotetikk og -kirurgi
Snorkeskinner
Juvikflaten 14a, 5308 Kleppstø
Tlf 56 14 20 14 / 900 77 333
Tilkomst for funksjonshemmede
www.ats.as
kyrre@ats.as

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk

Tannlege Fredrik Skodje
PB 605, 6001 Ålesund
Telefon 70 10 46 70
Faks 70 10 46 71
fredrik@apollonia.no

Bryggen Tannhelsesenter

Tannlege Anja Michaelis
Sjøgata 34
6390 Vestnes
Tel. 71 18 08 44
anja.michaelis@bryggentannhelse-
senter.nhn.no
Åpningstider: man.-fre. 8.00–16.00

Dento2 AS

Tannlege Truls Osnes
Implantatprotetikk
Skanssegata 20
6002 Ålesund
Tlf. 70 11 44 99
truls@dento2.no

SKANSEN TANNLEGEKONTOR A/S

Tannlege dr.odont. Torbjørn Jarle Breivik
Implantatprotetikk
Skaregt. 3
6002 Ålesund
Tlf. 70 12 12 21
t-jbre@online.no
http://folk.uio.no/tbreivik/

Tannlege Per-John Halvorsen

Pb 197
6501 Kristiansund N
Tlf. 71 67 12 29
Faks 71 67 89 28
pjhalv@online.no

Tannlege Åge Thingvold Karlsen

Nedre Enggate 14
PB.197
6501 Kristiansund
Tlf. 71679098
post@tkarlsen.nhn.no

NORDLAND

Tannlege Espen Slotterøy a/s

Jonas Lies gt 11
8657 Mosjøen
Tlf./Faks 75 17 18 94
eslotter@online.no

Tanntorget Svolvær AS

Tannlege Gunhild Johansen
Tannlege Espen Mortensen
i samarbeid med spes.oralkirurgi og
oral med. Cecilie Gjerde
Torget 1, 8300 Svolvær
Tlf. 760 66790
Faks 760 66791
tanntorget@yahoo.no

Tannlege Per Hamre

Tannboden AS
Brønnøysund tlf 924 79 700
Mo i Rana 404 60 800
Mosjøen 751 72 888
Sandnessjøen 750 43 600
perhamre@hotmail.com
www.tannboden.no

Tannlege Rune Hilde AS

Implantatforankret protetikk
Søndrefrydenlund alle 6
8400 Sortland
Tlf. 76 12 64 02
Faks: 76 12 64 03
tannlege@runehilde.no

Tannlege Gunhild Johansen

Tanntorget Svolvær AS
Torget 1, 8300 Svolvær
Tlf. 76 06 67 90

Tannlege Irene Nygård AS

Strandgt.36
8656 Mosjøen
Tlf. 75175550
post@irenenygar.no

NORD-TRØNDELAG

TANNLEGE ALSTAD AS

v/Tannlege Miriam Elisabeth Alstad
v/Tannlege Per Johan Alstad
Jernbanegt. 15
7600 Levanger
tlf. 74 08 23 35
mea@tannlege-alstad.no
pja@tannlege-alstad.no
www.tannimplantater.no

Tannlege Niklas Angelus
Abel Margrethe Meyersgt. 8
7800 Namsos
Tlf. 74 27 22 69
nik.angelus@gmx.net
Åpningstider mandag-fredag 8.30–
16.00
Mulighet for å ta imot funksjonshem-
mede

Tannlege Espen Vekseth-Hahn
Kongeng gt 43
7713 Steinkjer
Tlf. 74 13 56 90
evkseth@yahoo.no
Åpningstider 0800–1530

OPPLAND

Tannlege Ingvild Sæthre Gulling
Lillehammer Tannhelse
Nymosvingen 2
2609 Lillehammer
Tlf. 61 26 03 63

Tannlege Ole Johan Hjortdal as
Kirkegt.12, 2609 Lillehammer
Tlf. 61 25 06 92
ojohjort@online.no.

Tannlege Johan Nordblom
Implantatprotetik
Kronen Tannklinikk
Besøksadresse Lilletorg, tidl. Hotell
Kronen, 4.etg.
Storgaten 89, 2615 Lillehammer
Tlf 61 25 27 63
tannlege@nordblom.no
Åpent kl 8–15 hver dag.
Tilrettelagt for funksjonshemmede

Tannlege Gunnar Steinsvoll AS
Johan Nygårdsgt. 11B
2670 Otta
Tlf. 61 23 00 26
post@gsteinsvillas.nhn.no
Implantatprotetik, sedasjon, lystgass.
Tilgjengelighet for funksjonshem-
mede.

Tannlege dr.odont. Svein E. B. Steinsvoll
Spesialist i periodonti
Implantatkirurgi og Implantatprotetik
Sagvollveien 1, 2830 Raufoss
Tlf. 61 19 14 81
sebstein@online.no

OSLO

Galleri Oslo Klinikken
Tannlege Kåre Jan Attramadal
samarbeider med Tannlege Dr. Odont
Andreas Karatsaidis
Schweigaards gate 6, 0185 Oslo
Tlf. 22 36 76 50
Fax 22 36 76 01
post@galleriosloklinikken.no
www.galleriosloklinikken.no
Svært nær buss, tog og trikk. P-anlegg
i kjeller.

Grefsen Tannlegepraksis AS
Tannlege Kristin W. Haugstoga
Samarbeider med Tannlege og
Dr.odont. Andreas Karatsaidis
Kjelsåsveien 7
0488 OSLO
Tlf. 22 15 30 00
Faks 22 15 29 00
e-post: post@tannlegepraksis.no
www.tannlegepraksis.no

Tannlege Amer Maqbool Ahmad
Spesialkompetanse i implantat-
protetik
Din Tannklinikk
Dronningens gate 40, 0154 Oslo
Tlf. 22 42 42 49,
post@dintannklinikk.no
www.dintannklinikk.no
Åpningstider: Mandag – fredag
08: 00–20: 00
Tilrettelagt for funksjonshemmede.
Kort vei til tog, T-bane, buss og trikk.

Tannlege Bjørn-Olav Engebretsen
Parkveien 60, 0254 Oslo
Tlf. 22 44 30 00
bjorn.olav.engebretsen@gmail.com
www.tannlegene-he.no

Tannlege Ingrid Helland Thrane
Parkveien 60
0254 Oslo
Tlf: 22 44 29 00
Fax: 22 55 40 22
info@stene-johansen.no

Tannlege Siv Kristin Helgheim
Rommen Tannhelse
Nedre Rommen 5C, 0988 Oslo
Tlf. 22210293
siv@rommentannhelse.no
websiteside: www.rommentannhelse.no
åpningstid for klinikken: man.-fre.
08.00–16.00
Tilrettelagt for funksjonshemmede

Tannlege, PhD (dr.odont) Elisabeth Aurstad Riksen
Bygdøy Alle 58 B, 0265 OSLO
Tlf. 22 44 86 13
tannrik@online.no
www.tannlege-ar.no
Åpningstider: Man-fre 8–16

Tannlege Anja Skagmo
Sandaker Tannklinikk AS
Implantat protetik
Avd. Torshov:
Vogts gate 57, 0477 Oslo
Tlf. 22 71 27 91
Avd. Sandaker:
Frederik Glads gate 8a0482 Oslo
Tlf. 22 15 28 97
post@sandakertannklinikk.no
www.sandakertannklinikk.no
Åpningstider: Mandag-Fredag 8.00–
16.00.

ROGALAND

Forus Tann- & Kjeveklinikk
Tannlege Ole Berntsen
Tannlege Linh Bui
Luramyrvæien 12,4313 SANDNES
Tlf: 51 96 99 99
Faks: 51 96 99 98
post@forustann.no
www.forustann.no

Tannlegene Hetland AS
Tannlege Trond Ole Hetland
Tannlege Pedro Franca
Implantatbehandling
Hinnasvingene 50, Postboks 6097
4088 Stavanger
Tlf. 51 88 15 80
Faks 51 58 83 27
www.tannlegenehetland.no

Tannlegesenteret Løkkeveien
Implantatprotetik
Tannlege Fredrik Kjellevoid
Løkkeveien 56, 4008 Stavanger
Tlf.: 51537540
tannlegekjellevoid@gmail.com
Web.-adr.: http://www.tsl56.no
Åpningstider: man.-fre., kl. 08.00–15.30.

Waage Tannlegesenter
Tannlege Fredrik Waage
Kjøpmannsbrotet 5
4352 Kleppe
Tlf 51421694
Mail: post@waagets.no
Web: www.waagets.no
Åpningstider: 0800-1530

Tannlege Leif Berven
Pb 430
4379 Egersund
Tlf. 51 49 11 30
Faks 51 49 33 82
leif_berven@hotmail.com

Tannlege Sigmund Rønneberg
Langgata 50, 4306 Sandnes
Telefon 479 98 877

Tannlege Bernt Vidar Vagle
Storgaten 43
4307 Sandnes
Tlf. 51 68 14 00
Faks 51 68 14 09
bvvagle@hotmail.com

Tannlege Helge Øyri
Implantatprotetikk Langgt. 41-43
Pb. 454
4304 Sandnes
Tlf. 51 66 17 30
helg-rao@online.no
Sertifisert i implantatbehandling
i 2013 av EAO

SOGN OG FJORDANE

Lærdal tannhelse AS
Tannlege Henning Greve Lem
Tlf. 57 66 66 59
post@lardal.nhn.no
www.lærdaltannhelse.no

SØR-TRØNDELAG

Bakke Tannlegekontor AS
Spesialkompetanse Implantatprotetikk
Kjell Ulsund
Kai Sandvik
Nedre Bakklandet 58c
7014 Trondheim
Tlf. 73 56 88 00
Faks 73 56 88 01
post@bakkettannlegekontor

SANDEN TANNHELSE
Tannlege Bjørn Thunold
Implantatprotetikk og lystgass
Kongens gate 60
7012 Trondheim
Tlf. 73 52 71 73
Faks 73 50 41 97
post@sandentannhelse.no
http://www.sandentannhelse.no

Tannhelse Melhus AS
Bjørn Gunnar Benjaminsen
Kai Åge Årseth
Melhusvegen 451
7224 MELHUS
Tlf. 72 87 90 10
post@tannhelsemelhus.nhn.no
web: www.tannhelsemelhus.no

Tannlegene i Munkegaten 9
Tannlege Rolf Isaksen
7013 Trondheim
Telefon 73 80 67 60

Tannlege Parvaneh Monemy
7260 Sistranda
Tlf. 72 44 98 80
pmonemy@c2i.net
Åpningstider: Man-Fred fra 8.15
tom.15.15
Klinikken er tilpasset til funksjons-
hemmede

Tannlege Kjell Øyasæter
Skograndveien 34
7200 Kyrksæterøra
Telefon 72 45 26 50
E-mail: tanngard@hemne.as

TELEMARK

Holtanklinikken
Tannlege Halvor Holtan
Tannlege Inge Holtan Saga
Prof. Hans R. Preus utfører implantat-
kirurgi med trygdestønad.
Folkestadvegen 12, Postboks 153
3833 Bø i Telemark
Tlf. 35 06 10 50
Faks. 35 06 10 58
Holtanklinikken@hotmail.no

Tannklinikken Skien
Tannlege Ståle Bentsen
Tannlege Tore Lervik lic.odont., MDS
Telemarksvegen 170, 3734 SKIEN
Tlf. 35 58 39 20
Faks 35 58 39 21

Tannlege Øystein Grønvold
Korvetten Tannklinikk AS
Torskebergveien 7, 3950 Brevik
Tlf. 35 57 02 32
Faks. 35 55 33 35
oystein@korvettentannklinikk.no

Tannlege Per Hauge
Handelstoget tannlegesenter
Telemarksgata 12, 3724 Skien
Tlf. 35 51 96 02
Faks 35 51 96 01
per@handelstorget-tann.no

Tannlege Per Otterstad
Tannlege Spesialist i oral kirurgi og
oral medisin Erik Bie Kirurgisk implan-
tatbehandling med stønad fra HELFO
Storgaten 118
3921 Porsgrunn
Tlf. 35 93 03 60
Faks 35 93 03 61
potterst@online.no
Direkteoppgjørsavtale med trygden

TROMS

ABA tannlegene
ved tannlege Johnny Øverby
(www.abatannlegene.no)
(post@abatann.no)
Helsehuset Sjøgt. 31/33
9008 Tromsø
Tlf. 77 65 10 30/94 89 40 00

Byporten Tannklinikk
Oral kirurg Seong Hwan Jeon
Tannlege Bjørnar Rørstrand
Skippergt 32
9008 Tromsø
mail@byportentannklinikk.no
www.byportentannklinikk.no
Tlf. 77 67 31 00

Tannlege Tore Berset
Torvet Tannlegesenter AS
Torvet 1b
Postboks 44
9481 Harstad
Tlf. 77 01 94 90
Faks 77 01 94 91
post@torvet-tannlegesenter.no

Tannlege MNTF Ninni Haug
Storgt. 9, 9405 Harstad
Tlf. 77 00 20 50
Faks 77 00 20 59
ninnih@online.no

VEST-AGDER

TANNPALÈET
Tannlege Mikal Heyeraas
Spesialkompetanse implantatprotetikk
Vestre strandgate 32
4612 Kristiansand
Tlf. 38 12 29 50
Faks 38 12 29 51
fellespost@tannpaleet.no

Torvgården Tannhelsesenter AS
Tannlege Steinar Osmundsen sr
Agnestveien
4580 Lyngdal
Tlf. 38 34 44 80
Faks 38 34 44 20
post@torvtann.no
Åpningstider: Man-fre 08.00–16.00
Lørdag etter avtale
Tilrettelagt for rullestolbrukere

Tannlege Ragnar Borning
Vestre Tannlegesenter
Vestre Strandgate 42
4612 Kristiansand
Tlf. 38 12 06 66
Faks 38 12 07 60

Tannlege Egil Lind
Tannlege Egil Lind A/S
Gåseholmen Brygge
Postboks 275, 4554 Farsund
Tlf. 38 39 35 56
Solbygg Tannlegesenter A/S
Agder Allé 4
4631 Kristiansand
Tlf. 38 70 38 38

VESTFOLD

Perio Klinikken Tannlege, periodontist
Nico H. Toosinejad
Møllersgt. 3, 3210 Sandefjord
Tel 33 46 22 11, 33 46 28 13
Faks 33 46 22 34
info@periotannklinikken.nhn.no

Sandefjord Tannhelse as
Tannlege, spesialist i periodonti Arnt
Helge Dybvik
Totalbehandling, kirurgi og protetikk.
Aagaards plass 1, 3211 SANDEFJORD
Tlf: 33 44 60 30
post@sandefjordtannhelse.no

Tønsberg tannhelse
Tannlege MNTF Gisle Prøsch
Grev Wedelsgt. 10
3111 Tønsberg
Tlf. 33 37 98 03
Faks 33 37 98 19
gisle.proesch@gmail.com
www.tannhelse.no

ØSTFOLD

Privattannlegene AS
Tannlege Karlsten
Tannlege Jaavall
Farmannsgt 13b
1607 Fredrikstad
Tlf. 69 31 25 27
Faks 69 31 32 15
resepsjon@privattannlegene.no
www.privattannlegene.no
Tilrettelagt for funksjonshemmede.

Rygge Tannlegesenter
Tannlege Ragnvald Schille
Samarbeider med spesialist i oralkirurgi
dosent dr.odont Göran Widmark og -
spesialist i oral protetikk Bertil Hager
Ryggeveien 353 B
1580 Rygge
Tlf. 69 23 63 00
Faks. 69 23 63 10
post@rygge-tannlegesenter.no
www.rygge-tannlegesenter.no

Tannlege Alf-Chr. Kloster-Jensen
Nygårdsgt.32, 1607 Fredrikstad
Tlf. 69 31 26 28
ac.kloster@broadpark.no

■ LYSTGASS

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinik
Tannlege Fredrik Skodje
PB 605, 6001 Ålesund
Telefon 70 10 46 70
Telefaks 70 10 46 71
firmapost@apollonia.no
www.apollonia.no

NORDLAND

Tannlege Per Hamre
Tannboden AS
Sandnessjøen
Tlf. 75 04 36 00
perhamre@hotmail.com
www.tannboden.no

NORD-TRØNDELAG

TANNLEGE ALSTAD AS
v/Tannlege Per Johan Alstad
Jernbanegt. 15, 7600 Levanger
Tlf. 74 08 23 35
pja@tannlege-alstad.no
www.tannimplantater.no

OSLO

Søyland Tannklinik
Tannlege Espen Søyland
Karl Johans gate 16 B, 0154 Oslo
Telefon 22 42 98 98
Telefax 22 42 98 97
firmapost@soyland.no
soyland.no

Tannlege Ingrid Helland Thrane
Parkveien 60
0254 Oslo
Tlf: 22 44 29 00
Fax: 22 55 40 22
Email: info@stene-johansen.no

SØR-TRØNDELAG

Bakke Tannlegekontor AS
Kjell Ulsund
Nedre Bakklandet 58c
7014 Trondheim
Tlf. 73 56 88 00
Faks 73 56 88 01
post@bakketannlegekontor

TROMS

ABA Tannlegene
Tannlege Einar Brage Thorsteinsson
Helsehuset
Sjøgt. 31/33
9008 Tromsø
Tlf. 77 65 10 30/94 89 40 00
post@abatann.no
www.abatannlegene.no

VEST-AGDER

Tannlege Egil Lind
Tannlege Egil Lind A/S
Gåseholmen Brygge
Postboks 275
4554 Farsund
Tlf. 38 39 35 56
Solbygg Tannlegesenter A/S
Agder Alle 4, 4631 Kristiansand
Tlf. 38 70 38 38

ØSTFOLD

Bakke Tannlegekontor AS
Kjell Ulsund
Nedre Bakklandet 58c
7014 Trondheim
Tlf. 73 56 88 00
Faks 73 56 88 01
post@bakketannlegekontor

■ NARKOSE/SEDASJON

AKERSHUS

Dentales Tannklinikk Lysaker, Tannlege MNTF Arild Aarnseth
Spesialkompetanse i bruk av Sedasjon og Lystgass, Samarbeidende narkoselege Stefan Haupting Narkose / Sedasjon / Lystgass
Lysaker Torg 5
1366 LYSAKER
Tlf. 67 12 90 00,
Faks 67 11 87 01
lysaker@dentales.no
www.dentales.no
Åpningstider: Mandag – Torsdag 08:00–20:00 Fredag 08:00–15:00

Løkketangen Tannlegesenter Tannlege Anders Wangestad
Samarbeider med dosent, spesialist i oralkirurgi Gøran Widmark
Løkketangen 12a
1337 Sandvika
Tlf. 67 52 16 00
Faks 67 52 16 05
post@wangestad.no
www.lokketangen-tannlegesenter.no
Narkose/sedasjon/lystgass Parkering i kjeller

MØRE OG ROMSDAL

Apollonia Tannklinikk
Ved anestesilege Marius Conradi
PB 605
6001 Ålesund
Telefon 70 10 46 70
Telefaks 70 10 46 71
firmapost@apollonia.no
www.apollonia.no

SØR-TRØNDELAG

SANDEN TANNHELSE AS,
Tannlege MNTF Ellen Grøntvedt
Tannlege MNTF Bjørn Thunold
Tannlege og spesialist i oral kirurgi
Thomas Klimowicz
Kongens gate 60, 7012 Trondheim
Åpningstider alle dager 0800–1530.
Kveldstid mulig etter avtale.
Telefon/faks: 73527173/ 73527172
post@sandentannhelse.no
Hjemmeside: www.sandentannhelse.no

SØR-TRØNDELAG

Tannhelse Melhus AS
Vi tilbyr narkose og IV sedasjon.
Tannlegene
Bjørn Gunnar Benjaminsen, MNTF
Knut Roger Eidshaug, MNTF
Kai Åge Årseth, MNTF
Spes. periodontitt Odd Bjørn Lutnæs
Spes. endodonti Eivind Skaar
Melhusvegen 451
7224 MELHUS
Tlf. 72 87 90 10
post@tannhelsemelhus.nhn.no
www.tannhelsemelhus.no

TROMS

ABA tannlegene
ved overlege anestesi Jan Yuri Kazanski
(www.abatannlegene.no)
(post@abatann.no)
Helsehuset, Sjøgt. 31/33
9008 Tromsø
Tlf. 77 65 10 30/94 89 40 00

VEST-AGDER

Nordmo tannlegesenter
Ved anesthesioverlege Tom H. Hansen
Industrigata 4, PB 1024 Lundsiden
4687 Kristiansand
Tlf. 38 09 54 10
Faks 38 09 04 04
post@tannlegenordmo.no
www.tannlegenordmo.no
www.implantattenner.no

VESTFOLD

Tannlegene Rossen Nikolov, Simen Lauritzsen og Petter Lauritzsen
Samarbeider med anesthesioverlege
Lars Lauritzsen, V.S.S.
Narkose, Sedasjon og Lystgass.
Refusjonsrett ved implantatbehandling.
Nansetgt 13-15 3256 Larvik
Tlf: 33 18 49 13
Rosenklinikk1315@outlook.com

■ ANDRE KOLLEGIALE HENVISNINGER

NTF påtar seg ikke ansvar for at tannleger som annonserer under «andre kollegiale henvisninger» har nødvendige formelle kvalifikasjoner. Under denne overskriften kan man annonserer at man tar i mot henvisninger innenfor oral implantologi, narkose, odontofobi osv.
For mer informasjon, henv. Eirik Andreassen, tlf. 22 54 74 30, eirik.andreassen@tannlegeforeningen.no

OSLO

TannAtelieret DA, Tannlege Bjørn Hogstad (MNTF)
Øvre Slottsgt 18–20
0157 Oslo
Telefon 22 42 04 16
www.tannatelieret.no
resepsjon@tannatelieret.no
Mottar kollegiale henvisninger for utredning og behandling av kroniske smerter i ansikt, kjeve, hode, nakke og rygg til avdeling for interdisiplinær utredning/behandling av kroniske smerter i ansikt, kjeve, hode, nakke og rygg

Avdeling for patologi, Rikshospitalet
Postboks 4956 Nydalen, 0424 Oslo
Tar imot og besvarer biopsier fra tannleger og oral kirurgi
Spesialkompetanse i oralpatologi
Tannlege, dr. odont. Tore Solheim
Telefon: 22 84 03 78/41 44 73 36
solheim@odont.uio.no
Tannlege, Phd Tine Søland
Telefon: 22 84 03 76
tinehe@odont.uio.no

SpesDent

Spesialistklinikken
i Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo
Spes. i oral kirugi og oral medisin
Petter O.lind,
Spes. i oral kirugi og oral medisin
Ulf Stuge
Spes. i oral kirugi og oral medisin
Marianne Tingberg
Spes. i oral kirugi og oral medisin
Hauk Øyri
Spes. oral protetikk Knut Øverberg
Spes. oral protetikk Henrik Skjervan
Spes. endodonti Thomas H. Myrhaug
Tlf. 22 95 51 00
Faks 22 95 51 10
www.spesdent.no
post@spesdent.no

Kompetansesenteret i Bygdøy Allé

Ny operasjons- og narkoseavdeling i Tannestetisk Senter AS

Vi er i dag et team av: kjevekirurger, endodontist, periodontist, allmennpraktiserende tannleger og anestesilege/ anestesisykepleier.

Vi tar gjerne imot henvisninger fra andre tannleger/leger for behandling hos oss. Vi vil gjøre vårt ytterste for at din pasient skal få så god behandling, service og omsorg som mulig til pasienten sendes tilbake til deg.

TELEFON: 22 44 15 35
TELEFAKS: 22 44 30 50
ADRESSE: Bygdøy Allé 5, 0257 Oslo
E-POST: henvisning@tannleger.com
INTERNETT: www.tannleger.com

OPERASJONS AVDELING

Vi kan gjennomføre operasjoner i full narkose eller sedasjon. Henvisning rettes til avdelingen generelt. Pasienter vil få time hos en av spesialistene – alt etter hva henvisningen gjelder.

Implantater:

- Fiksturinnsetting – enkelttann/delkjeve/helkjeve/for magnetfester/kulefester
- Guided computerbasert fiksturinnsetting – operasjon "uten kirurgi"
- Ferdig behandling med krone/bro/protese på fiksturer hvis ønskelig

Bentransplantasjon:

- Fra hofte til kjeve/sinus (sinuslift)
- Fra kjeve til sinus (sinuslift)
- Kjevekamsoppbygging

Kosmetiske inngrep i ansikt/kjeve:

- Øvre øyelokk plastikk
- Hake implantat
- Annet

Andre inngrep:

- Fjerne visdomstenner/andre tenner
- Biopsier
- Cyster/tumores

ENDODONTI AVDELING

- Rotfyllinger
- Kirurgi i forbindelse med endodontisk behandling
- Smerteutredning

PERIODONTI AVDELING

- Behandling av periodontitt
- Implantater
- Andre inngrep
- Deler av behandlingene kan gjøres i narkose/sedasjon om nødvendig

NARKOSE AVDELING

Vi kan gjennomføre operasjoner i full narkose eller i sedasjon i klinikkens nye operasjons og narkoseavdeling. Ved behandling i narkose deltar anestesilege og anestesisykepleier.

Lyst til å prøve deg på å behandle pasienter i narkose/sedasjon – eller å henvise pasienter? Det praktiske avtaler du med **Olaug Egeland** som er å treffe på
TELEFON: 22 44 15 35 og 900 43 020
E-POST: narkose@tannleger.com

Bygdøy Allé Tannestetiske Senter
Bygdøy Allé 5, 2. etasje, 0257 Oslo

TANNTÉKNIKK

NorTann AS lager alt av estetisk, fast og avtagbar tannteknikk i Norge. NorSmile AS leverer konkurranse-dyktig tannteknikk fra Hong Kong.

Kontakt oss for tannteknisk kompetanse. Vi gir deg gjerne navn på referanser.

Tlf: 22 29 27 14 - Tlf: 23 38 80 08
www.nortann.no - www.norsmile.no

Fauske Tannteknikk AS
Best Dental Import
Best Dental Trading
Postboks 184, 8201 Fauske

Org. nr.: 984 357 702
Tlf.: 75 64 65 66
Fax: 75 64 64 22
e-mail: bestdental@bestdental.no

Egenproduserte og importerte tanntekniske arbeider

Vi er forhandler for:

CURADEN Munnhygiene Klorhexidin	CAVEX Kompositt Alginat	DENTAL RATIO Implantater	BEST-Lens Lupebriller
---------------------------------------	-------------------------------	-----------------------------	--------------------------

Besøk vår hjemmeside: www.fausketannteknikk.no, www.bestdental.no

DEN NORSKE TANNLEGEFORENING'S

TIDENDE

Frister og utgivelsesplan 2016

Nr.	Debattinnlegg, kommentarer o.l.	Annonsefrist	Utgivelse
~~1~~	~~1. desember '15~~	~~8. desember '15~~	~~14. januar~~
~~2~~	~~15. januar~~	~~19. januar~~	~~18. februar~~
~~3~~	~~12. februar~~	~~17. februar~~	~~17. mars~~
~~4~~	~~26. februar~~	~~3. mars~~	~~14. april~~
~~5~~	~~8. april~~	~~14. april~~	~~12. mai~~
6	2. mai	13. mai	16. juni
7	10. juni	16. juni	18. august
8	11. august	17. august	15. september
9	9. september	14. september	13. oktober
10	12. oktober	17. oktober	17. november
11	10. november	16. november	15. desember

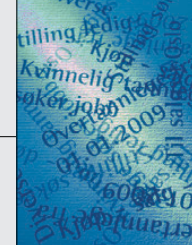
VISSTE DU AT DU IKKE TRENGER Å BRUKE SALT FOR Å FÅ MER SMÅK PÅ MATEN?

Mange av oss salter maten for å tilføre smak. Litt salt kan fort bli til mye salt. Bytter du ut saltet med friske krydderurter eller tørket krydder, gir du maten både spennende og god smak. Det skal ikke så mye til. Med noen små grep blir det beste du vet litt sunnere.

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL

facebook.com/smaagrep

 Helsedirektoratet

■ STILLING LEDIG

BERGENSOMRÅDET

Samvittighetsfulle og kvalitetsbevisste tannleger søkes til to 50 % svangerskapsvikariatet ved perio/alm. praksis i Sartor Storsenter, Straume. Veletablert praksis med god pasienttilgang. Tiltredelse august 2016. Ta kontakt for ytterligere info. tf. 56 332430. Søknad med CV og referanser sendes til.

lm.jansen@gmail.com

Søker tannlege/-pleier med egne pasienter

Veletablert tannklinik ved Nationaltheatret søker ny kollega med egen pasientportefølje.

Tilbyr en moderne og romslig klinikk.
B.mrk 1-5/16

Asker

Hyggelig praksis søker tannlege med erfaring til vikariat, et par dager ukentlig.

Varighet ca. 1 år.

Ta kontakt på mail
vikariatasker@gmail.com

Spesialister søkes til godt etablert klinikk på Romerike.

Endodontist og oralkirurg ønskes til travelt praksis med 4 allmenntannleger og 1 periospesialist.

Klinikken ligger vis a vis togstasjon og 40 min med bil fra Oslo sentrum.

Klinikken har nye og moderne lokaler med 10 behandlingsrom, eget kirurgirom samt et rom med fastmontert mikroskop.

Interessenter besende mail til
post@tanngarden.com

Østfold fylkeskommune

Tannhelsetjenesten

Ledige stillinger annonseres fortløpende på www.ostfoldfk.no

Fra stillingene legges ut er det fire ukers søknadsfrist. Det er mulig å abonnere på nye stillinger via nettsiden.

Kontaktperson: Kristin Strandlund,
telefon 69 11 73 33/
95 44 71 72

TROMS fylkeskommune

ROMSSA fylkkasuohtkan

Informasjon om
Troms fylkeskommune
på: www.tromsfylke.no

TANNLEGESPESIALIST I KJEVEORTOPEDI, KLINISK LEDER

Klinisk leder for spesialistutdanning i kjeveortopedi ved Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Nord-Norge (TkNN), ledig 100 % stilling.

Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Nord-Norge (TkNN) i Tromsø tilbyr i dag spesialistbehandling innenfor alle godkjente odontologiske spesialiteter, spesialistutdanning i kjeveortopedi, pedodonti og klinisk odontologi (under utprøving), samt forskning og kompetanseutvikling. Vi søker en erfaren spesialist i kjeveortopedi som kan overta ansvaret som klinisk leder når nåværende leder går av med pensjon høsten 2016.

Som klinisk leder skal du organisere og lede den kliniske utdanningen. Det vil være en fordel, men ikke nødvendig med erfaring fra undervisning og administrativ virksomhet. Erfaring fra forskning og utviklingsarbeid er ingen forutsetning, men vil være positivt. Den kliniske lederen har en viktig rolle som miljøskaper og det vil bli lagt vekt på personlige egenskaper. Vi verdsetter personer som er strukturerte og som har gode kommunikasjons- og samarbeidsevner. I stillingen inngår også en andel pasientbehandling.

TkNN er samlokalisert med Institutt for klinisk odontologi (IKO), Norges Arktiske Universitet i Tromsø. Den kliniske lederen vil få det daglige ansvaret for tilrettelegging av den kliniske tjenesten til kandidatene i spesialistutdanning i kjeveortopedi og skal samarbeide med andre kliniske veiledere som bidrar i undervisningen. Planlegging av undervisningen skjer i samråd med prosjektleder på IKO og med andre fagspesialister som engasjeres. Den del av utdanningen som ikke er ren klinikk, skjer i seminarform, selvstudier eller gjennom intern og ekstern kursvirksomhet.

Leder for spesialistutdanningen i kjeveortopedi vil derfor kunne tilbys arbeidsoppgaver i et bredt tverrfaglig miljø. Det kan være aktuelt å dele stillingen i to halve stillinger. Søkeren bes om å oppgi om søknaden gjelder hel eller halv stilling evt. begge alternativer. Vi tilbyr lønn etter avtale. Pensjonsinnskudd trekkes med 2 %. Flyttekostnader dekkes etter retningslinjer for flyttegodtgjørelse i Troms fylkeskommune. Hvis mulig er vi behjelpelig med å finne bolig.

- Det stilles krav om at søkerne behersker norsk eller skandinavisk tilfredsstillende.
- Utenlandske tannleger må ha norsk autorisasjon som tannlege og norsk spesialistgodkjenning før tiltredelsen.
- For tilsetning i tannhelsetjenesten kreves politiattest.
- Opplysninger om søker kan bli offentliggjort selv om det er bedt om unntak fra offentlighet. Jfr. Off.loven

Ytterligere opplysninger fås ved henvendelse til leder Elisabeth Camling. Tlf. 77 78 90 00, +47 47 48 94 95, e-post: elisabeth.camling@tromsfylke.no
Besøk gjerne vår hjemmeside på www.tknn.no for mer informasjon.

Søknad sendes fortrinnsvis elektronisk via link på www.jobbnorge.no ID 123199, Sak 16/1592. Postadresse: TkNN, Postboks 2406, 9271 Tromsø
Jobbnorge-ID: 123199, **Søknadsfrist: 08.06.2016**, Intern ID: 16/1592

Helse Møre og Romsdal HF er eit helseføretak under Helse MidtNorge RHF og har ansvaret for den offentlege spesialisthelsetenesta i Møre og Romsdal. Verksemda omfattar sjukehusa i Volda, Ålesund, Molde og Kristiansund samt fleire omliggande institusjonar. Helseføretaket har omlag 4200 årsverk fordelt på 6500 tilsette, og gir eit differensiert tilbod innan dei fleste fagfeltene i somatikk og psykisk helsevern. Vår visjon er å vere «På lag med deg for helsa di». Les meir om oss på www.helse-mr.no

Ålesund sjukehus

Klinikk for kirurgi - Kjevekirurgisk avdeling

Oralkirurg

St.nr 2016/1688. Ledig vikariat i 100 % stilling for oralkirurg i perioden 18.07.2016 - 18.11.2016.

Vi ønsker primært spesialist i oral kirurgi, men tannleger under spesialistutdanning i oral kirurgi eller kjevekirurgi kan også søke.

Kontaktinformasjon:

Avdelingssjef / Spesialist i oral kirurgi Jan Inge Leira, tlf. 70 10 52 33

Søknadsfrist: 1. juni 2016

Søknad blir sendt elektronisk via www.helse-mr.no - der du òg finn fullstendig utlysningstekst.

Attestar og vitnemål må scannes og sendes som vedlegg sammen med søknaden. *Vi ønsker ikkje kontakt med annonseseljarar.*

frantz.no

HELSE MØRE OG ROMSDAL

Jobb i eit av Noregs sterkaste fagmiljø!

Universitetet i Bergen har ledige stillingar som

PROFESSOR/FØRSTEAMANUENSIS (50 %)
I ODONTOLOGI (ORAL KIRURGI OG ORAL MEDISIN)

FØRSTEAMANUENSIS (100 %)
I ODONTOLOGI (KARIOLOGI)

Institutt for klinisk odontologi | Søknadsfrist: 12.06.2016

Finn din stilling på uib.no

SOLBYGG TANNLEGESENTER AS

Da en av våre tannleger gjennom mange år slutter hos oss for å begynne på kjeveortopedstudie i Bergen, trenger vi en som kan overta hans plass.

Tiltredelse senest 01 august på **våre klinikker i Sørlandsparken og på Lund**. Send søknad til:

post@solbygggtannlegesenter.no

Se her for stillingsutlysning:

<http://solbygggtannlegesenter.no/jobb>

Den offentlige tannhelsetjenesten
i Nord-Trøndelag

LEDIG STILLING SOM
TANNLEGE
I NAMSSKOGAN

Namsskogan byr på meget gode muligheter for friluftsliv – les mer på namsskogan.kommune.no. Der finner du også lenke til Namsskoganfilmen.

Søknadsfrist: 20.05.16

Fullstendig utlysningstekst og elektronisk søknadsskjema er lagt ut på Nord-Trøndelag fylkeskommunes hjemmeside: www.ntfk.no under "Ledige stillinger".

frantz.no

- et ansvar for **FYLKESTINGET**
i Nord-Trøndelag

TANNLEGE SØKES TIL ETABLERT TANNLEGEPRAKSIS I FREDRIKSTAD

Vår assistenttannlege gjennom de fem siste årene flytter.

Heltid, gode inntjeningsmuligheter for den rette. Innarbeidet portefølje fra dag en.

Primært ønsker vi en tannlege med noen års erfaring, som er dyktig, omgjengelig, selvstendig, nøye og kvalitetsbevisst. Du bør ha stor arbeidskapasitet og langsiktige intensjoner.

Dersom du mener du er kvalifisert, er du velkommen til å søke deg inn i et hyggelig og spennende miljø, med kompetent personale rundt deg.

Praksisen er heldigital med mye nytt utstyr, digital OPG, 5 operative behandlingsrom, tannbehandling i narkose, implantatkirurgi, mikroskop mv.

God pasient-tilstrømning.

Høres dette interessant ut?

Se www.mintannlege.no

Søknad, CV og evt referanser kan sendes til mintannlege@gmail.com

Vilje gir vekst

Tannhelse Rogaland

Ledige tannlege- og tannpleierstillinger er annonsert på

www.tannhelserogaland.no

Kontaktperson: Helene Haver

tlf. 51 51 69 07 eller

helene.haver@throg.no

TANNHELSE
ROGALAND

www.thhh.no

TANN-
HELSE-
HUSET

Søknadsfrist 10.06.2016

Tannhelsehuset Haugesund AS søker:

Periodontist og endodontist

Tannhelsehuset Haugesund søker tannlegespesialister til etablert spesialistavdeling.

- * stillingsprosent etter avtale
- * arbeidstid etter avtale
- * velutstyrt og moderne klinikk
- * gode betingelser

Grunnet stor pågang av pasienter, ønsker vi å styrke vår spesialistavdeling. Per i dag er 2 oralkirurger og 1 periodontist tilknyttet avdelingen.

Ta kontakt med Orve Kjetil Ingvaldsen på telefon 52721960 alt. 91688742, eller på e-post orve_kjetil@hotmail.com.

Adresse:

Tannhelsehuset Haugesund AS

avdeling Haraldsgata

Haraldsgata 177

5525 Haugesund

Tannhelsehuset Haugesund AS holder til i trivelige lokaler sentralt i Haugesund. Tannhelsehuset består i dag av 2 klinikker i Haugesund sentrum. Vi er per i dag 7 allmentannleger, 1 tannpleier, 3 tannlegespesialister og 7 tannlegesekretærer. Haugesund er en trivelig by med gode kommunikasjonsmuligheter.

Tannlege søkes

Topp moderne tannlegepraksis med 4 tannleger og 1 kirurg søker tannlege/tannpleier til svangerskapsvikariat fra og med 1. august 2016, med muligheter for forlengelse etter vikariatets slutt. For ytterligere informasjon ta kontakt på 70128000 eller post@lovenvoldtannlegesenter.no

LØVENVOLD™
TANNLEGESENTER

MØRE OG ROMSDAL: VOLDA

Tannlegekontoret a/s søker to tannlegar til vår tannklinikk i Volda.

Begge stillingane er 100 %

Vi ynskjer to kvalitetsbevisste og dyktige personar som har gode samarbeidsevner.

Vi kan tilby god pasienttilgang i topp moderne og trivelege lokaler, samt eit svært godt arbeidsmiljø.

Klinikken er heildigitalisert med CBCT/OPG, Digora røntgen, mikroskop, CAD/CAM, Opus journalsystem.

Søknad med CV og referansar kan sendast til:

post@tannlegekontoret.no

Sjå også www.tannlegekontoret.no

Det er ynskjeleg med oppstart i august 2016.

Søker en erfaren tannlege

til 100% stilling i Oppdal. Meget god pasienttilgang. Vi er i dag to tannleger som søker en positiv og kvalitetsorientert kollega. Erfarne assistenter og topp moderne utstyr! Kunne du tenke deg en tilværelse med oss i et ski-, fjell- og sykkeldorado?

tannlegeasphaug@me.com eller ring Amund: 90751997

KOKSTAD
TANNLEGE PRAKSIS

SALG av andel i tannlegepraksis på KOKSTAD

Kokstad tannlegepraksis ligger i et område med et stort vekstpotensial og utviklingsmuligheter 5 min fra Bergen Lufthavn, Flesland.

Praksisen fremstår som en meget tiltalende og moderne utstyrt praksis.

Den inneholder et romslig venterom, en oversiktlig og stor resepsjon, steril, garderobe med toaletter og dusj, OPG -rom, motorrom, et flott spise/konferanserom samt 6 lyse, pene og store behandlingsrom.

Vi ønsker å få inn en positiv, kvalitetsbevisst og samarbeidsvillig kollega i teamet vårt som består av tannleger, spesialister og tannpleiere.

Les gjerne mer om oss på vår nettside:

www.kokstad-tannlegepraksis.no

Kontaktperson er tannlege Kjersti Gjerde

Mail: kjertigjerde@icloud.com

Mobil: 91648726 (etter kl 1600)

Vi søker

Kjeveortoped

Er du vår nye partner? Som eneste privatklinikk i regionen har vi behov for flere spesialister

Klinikken ligger i Molde og har et solid pasientgrunnlag i en region på mer enn 100 000 innbyggere. Den attraktive byen er kjent for vakre fjell og fjorder, med muligheter for et aktivt kultur- og friluftsliv. Molde ligger i nærheten av verdsarvområder som Trollstigen, Geiranger og Atlanterhavsvegen. Flyplassen ligger 10 minutt fra sentrum. Se mer info om stillingen.

Se film om Molde

Om oss

Terje Holt
SPESIALIST I KJEVEORTOPEDI

Mer info: triangel.no/ledigestillinger eller QR kode | Søknad med CV sendes stilling@triangel.no | Søknadsfrist: 15. juni

Vi søker
Spesialist innen periodonti
 - fulltid eller deltid

Nordmo tannlegesenter er en stor og veldreven privat klinikk, med egen spesialistavdeling. Teamet består i dag av protetiker, oralkirurg, endodontist, 5 allmenn tannleger og 2 tannpleiere. Nå ønsker vi også å få med en periodontist.

Vi tilbyr gode betingelser.

For mer informasjon ring oss på tlf. 38 09 54 10 eller send oss noen ord om deg selv.

Industrigata 4 - PB 1024 Lundsiden - 4687 Kristiansand
 Tlf 38 09 54 10 - Fax 38 09 04 04
 post@tannlegenordmo.no - www.tannlegenordmo.no

nordmo
 TANNLEGESENTER

Vi søker Professorskompetens

Vill du vara med och skapa Folk tandvården Skånes nya Kunskapscentrum?

Vi erbjuder dig möjligheten att bli en nyckelperson i vår satsning mot att bli kunskapsledande inom vår bransch.

Vi är Skånes största tandvårdsbolag med höga ambitioner för vår framtid. Därför bygger vi nu upp ett Kunskapscentrum – en attraktiv forsknings- och utvecklingsmiljö med både bredd och spets. Fokus är på synergier mellan vård, utbildning, forskning, innovation och affär. Här kommer du ha en viktig roll.

Läs mer om tjänsten på
www.folktandvardenskane.se/ledigajobb

Årvoll Tannhelse
 - din trygghet

Vår nåværende spesialist flytter, og Årvoll Tannhelse søker spesialist i oralkirurgi og/eller spesialist i periodonti. Fleksibel arbeidstid og stillingsprosent. Tiltredelse etter avtale, men gjerne så snart som mulig.

Ta kontakt med kliniksjeff Pia Lund for opplysninger, på tlf. 22653388 eller e-post post@aavolltannhelse.no

■ STILLING SØKES

Kjeveortoped

søker deltidsstilling i Oslo-området med mulighet for overtakelse av kjeveortopedisk praksis.

B.mrk 3-5/16.

Lisenstannlege søker jobb

Allmennpraktiserende tannlege med lisens fra Norge søker stilling som tannlege under veiledning. Jeg er en fleksibel 31 år gammel mann med tre års erfaring som tannlege. Jeg er resultatorientert, strukturert og kvalitetsbevisst.

Ta gjerne kontakt pr mail/telefon:

tannlege84@hotmail.com eller tlf; 99 88 74 35.

Kvalitetsbevisst

og serviceinnstilt kvinnelig tannlege med lang og bred erfaring søker jobb i Oslo og omegn. 2-3 dager pr.uke.

Henv. e-post: dentaklinikk@hotmail.com

■ KJØP – SALG – LEIE

Oppland, Lillehammer

Klinikk selges med pasienter, 2 uniter, toppmoderne gode lokaler med mulighet for utvidelse til 4 uniter. B.mrk 2–5/16

Larvik

Attraktiv tannlegepraksis i Larvik selges.

Se også www.tannlegeportalen.no

Henvendelse til Saga Consult AS

Tlf: 32 17 91 73 eller e-post:

post@sagaconsult.no

Tannlegelokale til leie på Gol
Trivelig tannlegelokale til leie i midt i Gol sentrum. Lokalet er på 107 m² med to pasientrom (mulighet for tre), venterom, resepsjon, hems, hvilerom, vaskerom og toalett.

Ta kontakt på tlf: 90065903 eller e-post: post@bergungaarden.no

Tannlegepraksis

sentralt i Sandnes/Rogaland vurderes solgt, godt pasientgrunnlag og omsetning. Kontakt:

erfarentannlege2016@outlook.com

ROGALAND, AGDER, VESTFOLD, OPPLAND

Tannlege med 15 år erfaring ønsker å kjøpe tannlegepraksis. E-post: tannlege1976@gmail.com

Nær Oslo Rådhus

Igangværende praksis med en unit, til salgs, med eller uten pasientportefølje.

Hyggelig kontorfellesskap med tre kolleger, i romslige lokaler. Overtagelse 1. mars 2017.

Langvarig leiekontrakt inngås fra samme dato.

Henv. e-post: a-woldh@online.no

Hadeland/Brandbu

Tannlegepraksis på Hadeland/Brandbu selges.

Se også www.tannlegeportalen.no

Henvendelse til Saga Consult AS

Tlf: 32 17 91 73 eller

e-post: post@sagaconsult.no

TANNKLINIKK TIL LEIE SENTRALT PÅ ØSTLANDET

Moderne klinikk med venterom, pasienttoalett, resepsjon, garderobe, stort personalrom, 1 klargjort beh.rom. Det er lagt opp strøm røntgentilgang til 3 beh.rom, stor steril med alt av det nyeste innen utstyr.

Klinikken har noe pasientgrunnlag fra før og passer godt for tannleger som ønsker å flytte sin nåværende praksis til et mer moderne og sentralt lokale eller for den/de som ønsker å starte opp egen praksis.

Det er gratis parkering utenfor klinikken og god tilgang til kollektivtransport.

Langtidsleie.

B.mrk 4–5/16

■ DIVERSE

TRENGER DINE TURBINER SERVICE?

Garantert billigst i Norge. 50 % rabatt på hver 5. turbin.

Vi utfører reparasjoner/service på turbiner, de aller fleste merker.

NB!(Ikke vinkelstykker)

Prisen for overhaling, dvs. ny spindel, ny impeller, nye lagre og o-ringer.

Kun kr 1990 eks mva. Rask levering. 6 mnd. garanti!

Sendes til Kjellands Tannlegepraksis AS, Service & Salg

Strandbygdveien 54, 2408 Elverum

Tlf 62 43 10 00

tannkjel@online.no

NB! Husk navn og adresse!

Profesjonell leverandør av
tanntekniske produkter til
konkurransedyktige priser

Med 40 års
erfaring leverer vi
kvalitet,
presisjon og
nøyaktighet

DIGITALE AVTRYKK

Vi kan ta imot filer fra 3shape
og Cerec munnsannere.

Vi har eget
FRESEENTER

Velg oss som produsent av dine nye tenner og få et produkt hvor funksjon og estetikk er godt ivaretatt. Vi tilbyr tre ulike standarder til ulike prisnivå. **Les mer på indental.no**

ORDINÆR STANDARD:

Importerte tenner fra
vår samarbeidspartner i Kina.

Priseks.:

MK Krone 750,-

Zirconiakrone 1225,-

HØY STANDARD:

Tennene blir produsert hos oss,
og estetikken blir godt ivaretatt.

Priseks.:

**Monolitisk
Translucent krone 1545,-**

Zirconiakrone 1865,-

EKSKLUSIV STANDARD:

Tenner produsert og individuelt
tilpasset hos oss. Pasienten kommer
til oss for innprøving, og vi
"skreddersyr" resultatet slik at
estetikken blir helt optimal.

Pris fra:

E-Maxkrone sjiktteknikk 2180,-

 indental

Vi gir deg "det lille ekstra".

Professor Dahls Gate 22, Oslo. Tlf: 22 60 53 33. post@indental.no. www.indental.no

PEOPLE HAVE PRIORITY

W&H

PERFEKT HYGIENE PÅ EN ENKEL MÅTE!

NY DAC - ADVANCED

BRA VALG ✓

Bare vann, olje og selvfølgelig varme!

BRUKERVENNLIG ✓

Ny DAC med oppgradert display, som gjør det lettere å navigere. Enklere i bruk og med tydeligere informasjon.

6 vaskede, smurte og steriliserte
instrumenter på 16 minutter.

Kontakt din dentalleverandør eller W&H Nordic for ytterligere informasjon:

W&H Nordic, t: 32853380, e: office@whnordic.no, www.wh.com